

**SZAKMAI
FOLYÓIRAT**

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

1992. 3. SZÁM
SZEPTEMBER

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Az Igazságügyi Minisztérium
Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Sajtóirodájának szakmai folyóirata

Megjelenik negyedévenként * Tizenegyedik évfolyam 3. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Elnök:

DR. TARI FERENC

Tagjai:

DR. ESTÓK JÓZSEF,
DR. FEKETE MIHÁLY,
GARAMI LAJOS,
MEZŐ LÁSZLÓ,
DR. NAGY FERENC,
PADOS JÓZSEF,
SCHNEIDER GYULA,
VESZELKA VENDEL,
DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

DR. FARKAS TIBOR

Szerkesztő:

TURBÓK ATTILA

Rovatvezetők:

Csere László, dr. Csordás Sándor, Fejes Imre, dr. Lőrincz József, Németh Gyula, Vincze Tamás, Turbók Attila

A szerkesztőség címe:

Bp. V.,

Nagysándor József u. 4. 1054.

Telefon és telefax: 112-0090

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Beck Gyöngyi, pszichológus Tökölön. *dr. Estók József*, az országos parancsnok általános helyettese. *Fejes Imre*, a büntetés-végrehajtási főosztály vezetője. *dr. Fekete Mihály*, az országos parancsnok helyettese. *dr. Helena Váلكová*, Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézet (Prága). *Kis-Benedek József*, főelőadó a büntetés-végrehajtási főosztályon. *Klettner Anikó*, pszichológus a Fővárosi Bv. Intéze.ben. *dr. Lőrincz József*, a Rendőrtiszti Főiskola bv-tanszékének vezetője. *dr. Nagy Ferenc* tanszékvezető egyetemi docens. JATE Állam- és Jogtudományi kar. *Novák Béla Dénes* újságíró. a BörtönÚjság munkatársa. *Matiasovics Mária*, pszichológus. Máthé Zoltán intézetvezető. Budapesti Fegyház és Börtön. *Pardi Anna* újságíró. *Schneider Gyula* főagronómus az Állampusztai Célgazdaságban. *Szondi Miklós*, nevelő Állampusztán. *dr. Tari Ferenc* országos parancsnok. *Turbók Attila*, a Börtönügyi Szemle szerkesztője. *Vincze Tamás*, a kutatásszervezési és nemzetközi kapcsolatok önálló osztályának vezetője. *dr. Vókó György*, osztályvezető ügyész a Legfőbb Ügyészségen.

A fotókat *Csatorday Zoltán* készítette. a karikatúrákat *Gáfor János*.

A folyóirat előfizethető az MNB 235-90-164-5010 számú csekkszámán vagy a szerkesztőségben.

Előfizetési díj egy évre 200 forint.

Készült az MH OKAK Nyomdájában

Felelős vezető:

MÉSZÁROS JÁNOS

A börtönbeli munkáltatás jövője

Jelenleg „tűzoltás” • Átalakuló vállalatok • Új koncepció

Néhány hónappal ezelőtt hozzáértő cikk jelent meg a Heti Világgazdaságban. Az írás a börtönmunka válságával foglalkozott, a fogvatartottak munkáltatásának helyzetét feszegetve a szerzők úgy ítélték meg, hogy „tűzveszélyes helyzet” keletkezett a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben. Jómagam, mint a magyar büntetés-végrehajtás egyik „hivatásos tűzoltója”, megállapításaik jelentős részével akkor (és azóta is) egyetértettem. Mi több, a cikk nagy hatással volt rám. A téma bonyolultsága miatt azonban — úgy érzem — számot kell adnom eddigi erőfeszítéseinkről, s egyúttal fel kell vázolnom a jövőbe mutató elképzeléseinket is. Örülök tehát Kövér Ágnes és Kabódi Csaba írásának, mert módot ad — némi késéssel bár, de korántsem megkésképeve — álláspontom kifejtésére. A téma tehát a börtön és munka viszonya.

Háromszor a kormány előtt

A rövid bevezetőben jeleztem, hogy személyes véleményem egybecseng ama írás megállapításaival, bár mind a válságot, mind a kivezető utat megközelíthetjük másként is. A válság kialakulásának okait elemezve egyetértek azzal a véleménnyel, hogy a letűnt társadalmi rendszerben alkalmazott megoldás az épülő piacgazdaság körülményei között lényegében csődöt mondott. „Tűz” keletkezett a börtönökben. Ez a csőd azonban nem nagyobb és nem mélyebb, mint amit a társadalom egésze örökölt. Vállalataink mai helyzete azonos a többi állami vállalatéval. A kivezető utat szintén abban a gazdasági, társadalmi környezetben kell keresni, amely a többi állami vállalatra, gazdasági társaságra, a társadalom egyéb intézményeire is jellemző.

A büntetés-végrehajtási vállalatok jelenlegi problémái a testületet irányító Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán, valamint a büntetés-végrehajtást felügyelő igazságügy-miniszter előtt már az elmúlt év során ismertté váltak. Ennek felvetése a pénzügyi kormányzat, a kormány Gazdasági Kabinetje, illetve a kormány előtt több mint egy éve folyamatosan megtörtént. Míg az elmúlt év tavaszán a büntetés-végrehajtási vállalatok adósságállománya 300—350 mFt volt, addig év végére ez a szám 660 mFt-ot tett ki. A 12 vállalat együttes vesztesége 1990-ben 160 mFt volt, amely az 5 nyereséges és 7 veszteséges vállalat együttes „eredménye”. Év elején a vállalatok közül 4 csőd-helyzetbe került, illetve be is jelentették az öncsődöt. Időközben e vállalatokat újabb követte és várhatóan több is hasonló helyzetbe került volna, ha nem érkezik a kormány segítsége. A vállalatok összadóssága már több mint 1 mdFt. A „tűz” egész nagyra sikeredett, már-már a „robbanás” állapotába került. A cikkben is jelzett „tűzoltás” szükségessége folyamatossá vált. Így az 1992-es költségvetésben szeretnénk volna a jelzett 660 mFt-os vállalati támogatást érvényesíteni, de ennek a költségvetésben való szerepeltetésétől a Pénzügyminisztérium mereven elzárkózott. Erőfeszítéseink révén a témát a Gazdasági Kabinet az elmúlt évben két ízben, míg 1992-ben egyszer tárgyalta

meg, ígérve a megoldáshoz szükséges segítséget. A kormány az idén már háromszor foglalkozott problémáinkkal.

Az év eleji kormányülés legfontosabb eredményeként értékeltük, hogy ilyen átfogóan az előző rendszer kormányai 40 éven keresztül nem voltak képesek a gondok megtárgyalására. Sikerült megértetni problémáinkat, illetve megszereztük a kormány nyitottságát, érzékenységét gondjaink megoldásához. Meg kell jegyezni azonban, hogy azok a határozatokban is rögzített kívánalmak, amelyek főleg a HM-től és a BM-től érkező bővülő állami megrendeléseket remélték, nem következtek be. Az adósságállomány kezelésére vonatkozóan megalakult ugyan a tárcaközi bizottság, de tevékenysége lényegében eredménytelennek, hatástalannak bizonyult. A vállalatok átalakítására vonatkozó elgondolás kialakítására év végéig kaptunk határidőt, amelyet nyilván párhuzamosan a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezeléséről és hasznosításáról szóló törvény megalkotásával lehetséges elkészíteni. Tovább terjedt tehát a „tűz” a börtönökben.

A második kormányülésen már némi konkrét pénzügyi segítséget is kaptunk a 60 mFt-os költségvetési támogatás, illetve adótarozásaink meghatározott módon való rendezésére szóló ígélet formájában. Az eredmény annak felismerése, hogy a „tűzoltás” hatékony oltóanyag, azaz pénz nélkül nem oldható meg.

A legutóbbi, harmadik kormányülésen konkrét pénzügyi támogatást kaptunk, amely már nagyobb tűz oltására is alkalmas, de a tűz által okozott kár pótlására, méginkább

Tétlenségre kárhozott elítéltek

újabb tüzfészek kioltásához kevés. Ezt csak az a tőkebevonás oldhatja meg, amelynek szervezeti kereteit az — időközben 1992 augusztusára előrehozott — átalakulási koncepció képezi. A koncepció kialakításának feltételeit a Parlament által elfogadott „A tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezeléséről és hasznosításáról” szóló törvény teremtette meg. Ennek a koncepciónak a sarkkövei nézetem szerint a következőkben határozhatók meg:

- A büntetés-végrehajtási vállalatok átalakítása önmagukban izoláltan nem, csak a kormány tulajdonosi- és privatizációs stratégiájának részeként, a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezelésére és hasznosítására vonatkozó törvényi szabályozás keretei között képzelhető el.
- A koncepció véglegesítése csak a büntetés-végrehajtási feladatok közül az elitelt-munkáltatásnál szélesebb körben, nézetem szerint a fogvatartottak foglalkoztatásának újragondolásával történhet.
- Ugyancsak teljes koncepcióváltásra van szükség a büntetés-végrehajtás gazdálkodási rendszerében, melyben egy szervezetbe integrálható a büntetés-végrehajtási vállalatok teljes termelési, értékesítési tevékenysége, a büntetés-végrehajtási intézetek minél teljesebb, valamint a szociális szféra egyre bővülő ellátási feladatainak megoldása.

A koncepció megvalósításának anyagi alapját, s egyben a költségvetés majdani kimélését szolgálja az, ha szélesebb kaput nyitunk a források bővülésének, melyben helyet kap a privatizáció útján való tőkebevonás (a külföldtől, a belföldi magánszemélyektől, sőt a munkavállalói résztulajdonoktól egyaránt), illetve a különféle adományok, támogatások.

Mindennemű foglalkoztatás hasznos

A koncepció lényege

A termelési, értékesítési és ellátási folyamatok szervezésére, a fogvatartottak foglalkoztatására a jelenlegi büntetés-végrehajtási vállalatok, illetve intézetek meghatározott vagyonának kezelésére és hasznosítására egy vagyonkezelő szervezet, például a Büntetés-végrehajtási Ellátó és Foglalkoztató RT, többségi állami tulajdonnal való létrehozása látszik célszerűnek. A büntetés-végrehajtási feladatok speciális jellegére való tekintettel a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezeléséről és hasznosításáról rendelkező törvény alapján ezen társaság, mint közszolgáltató tevékenységet ellátó szervezet felett az alapítói jogokat a feladatkör szerint illetékes igazságügy-miniszter gyakorolná. A részvénytársasági forma létrehozását ugyanazok az okok indokolják, amelyek az Állami Vagyonkezelő RT létrehozását támasztották alá, nevezetesen a működéshez szükséges hitel felvételének lehetősége, amely a mezőgazdasági s az élelmiszeripari tevékenység elengedhetetlen feltétele, de más termelési és értékesítési folyamathoz is szükséges. További okok között kell megemlíteni a tőkeellátottságot javítandóan a kötvénykibocsátás, illetve az egész tevékenység hatékony folytatásának lehetőségét is.

Az RT alapítóját a büntetés-végrehajtási vállalatok és intézetek termelési, szolgáltatási tevékenységét szolgáló mintegy 4 milliárd forint értékű vagyon apportálásából, valamint például a privatizációs bevételből a kormány által meghatározott (a társasági törvény szerinti jelenleg 50%) hányad alapján biztosított pénz képezné.

Az RT létrehozását követően történne meg a privatizálás egyrészt folyamatos alapítókezeléssel, másrészt kisebb mértékben a tulajdon megvásárlásával úgy, hogy az állam részesedése 51%-ra csökkenjen. Ennek során mód lenne munkavállalói részvény jegyzésére, valamilyen kedvezményes konstrukcióval, melynek aránya például az ösztöke 10%-a lehetne.

Az RT működését irányító Igazgató Tanácsban, illetve a felügyeletet ellátó Felügyelő Bizottságban, természetesen képviselnék magukat a büntetés-végrehajtás irányítói, intézeti, a tulajdonosi jogokat gyakorlók, illetve a társadalmi szervezetek.

A tulajdonosi jogok gyakorlására az igazságügy-minisztertől átruházott hatáskörben, illetve a fogvatartottak foglalkoztatásának (munkáltatás, szakképzés stb.) felügyeletére, az ehhez szükséges pénzügyi alapok létrehozására, annak hatékony felhasználására egy úgynevezett Elítelt Foglalkoztatási Alapítvány létrehozása látszik célszerűnek. Ezen alapítvány nonprofit jelleggel működne és rendelkezne az RT feletti tulajdonosi jogosítványokkal. Az általa kezelt alap forrását alapvetően költségvetési támogatás, az RT által befizetett összegek, illetve a különféle adományok képeznék.

A vázolt koncepció természetesen alapjaiban változtatná meg a büntetés-végrehajtás gazdasági rendszerét, de természetesen kihatással lenne a szakmai irányítás egész rendszerére is.

Mindenekelőtt jelentős mértékben társadalmasítaná a büntetés-végrehajtás teljes feladatvégzését, ezen belül különös jelleggel a fogvatartottak foglalkoztatását, munkáltatását, szakmai képzését, erkölcsi nevelését. Ettől a koncepciótól azt várom, hogy a „tűz” fészket véglegesen kioltva a hivatkozott cikkben jelzett 200 éves álom megvalósul.

Dr. Fekete Mihály

Előzetes letartóztatás^x

Végrehajtási tapasztalatok • A gyakorlat kérdései

Személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedések, s közülük a legsúlyosabb, a legnagyobb jogkorlátozással járó előzetes letartóztatás gyakorlati megvalósulása, végrehajtása nemigen képezte tudományos jellegű elemzések tárgyát. Mindig csak alkalmazásának, elrendelésének kérdése volt a téma, végrehajtásának kérdései háttérbe szorultak.

Az előzetes letartóztatás az állampolgár személyi szabadságának elvonását jelenti akkor, amikor a bíróság a bűnösségének kérdéséről jogerősen még nem döntött. A büntetőeljárásról szóló törvény által meghatározott esetekben a büntetőeljárás folyamán az újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, az eljárási feladatok teljesíthetőségének biztosítása, az eljárás céljának elérése érdekében lehet alkalmazni. Ez az érdek pedig azonos az anyagi igazság felderítésével. A Be. 92. §. (1) bekezdése¹ a letartóztatás okait három csoportba sorolja. Nevezetesen, ha a terhelt

a) megszökött, a hatóság elől elrejtőzött, illetőleg bűncselekmény súlyossága folytán szökésétől vagy elrejtőzésétől lehet tartani;

b) alaposan feltehető, hogy szabadlábban hagyása esetén az eljárást megghiúsítaná vagy megnehezítené, illetőleg veszélyeztetné,

c) az eljárás alatt szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követett el, illetőleg alaposan feltehető, hogy szabadlábban hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné vagy újabb bűncselekményt követne el.

A büntetőeljárás törvény 1989-ben történt módosítása² óta a legsúlyosabb, személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedést kizárólag a bíróság döntésétől függően lehet alkalmazni. Bíróság helyez-

het valakit előzetes letartóztatásba és rendelhet el ideiglenes kényszergyógykezelést is. A személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedések közül az őrizetbe vételről és az elővezetésről, mint enyhébb súlyú kényszerintézkedésekről a nyomozó hatóság is dönthet, a lakhelyelhagyási tilalomról a vádirat benyújtásig az ügyész, a vádirat benyújtása után a bíróság határoz.³

A kényszerintézkedések foganatosítása, illetve végrehajtása a személyi szabadságnak és más állampolgári jogoknak a korlátozásával jár, új magatartási szabályokat jelent, beavatkozást az egyén autonómiájába, jogi helyzetébe. Természetesen az egyes kényszerintézkedések különböző mértékben korlátozzák az állampolgári szabadságjogokat.

Az előzetesen letartóztatott helyzete sajátos;

- a büntetőeljárás terheltje (megilletik e jogok és terhelik e kötelezések),
- s egyben a fogva tartó intézet, a rendőrségi fogda vagy a büntetés-végrehajtási intézet fogvatartottja (köteles az intézeti rend fenntartásához szükséges kötelezéseket teljesíteni, ugyanakkor megilletik ebben a helyzetben speciális jogok is),
- s akivel szemben az ártatlanság vélelmének érvényesülnie kell.

Megjegyezhető, hogy a Be-re hagyatkozva a hatályos Bv. Tvr.⁴ visszafogottabb az utóbbi alapelvet illetően mint a korábbi

x A Magyar Jog 1992/3. számában megjelent tanulmány szakterületünkre rövidített változata.

volt, amely egyértelműen kimondta, hogy „Az előzetes letartóztatónak az elítéltekkel egyenlő elbírálás alá nem vonhatók”.⁵ Helyes lenne, ha a büntetés-végrehajtási jog is hangsúlyozná, illetve a szabályaiból megfelelő helyen kitűnne, hogy a korlátozásokat illetően mi indokolt, milyen megfontolásokat tesz szükségessé a foganatosító intézet rendje. Az ártatlanság vélelmének az előzetes letartóztatás végrehajtására vonatkozó szabályokat is át kell hatnia.

Nem közömbös, hogy az előzetes letartóztatást hol foganatosítják, hiszen a végrehajtás módja elősegítheti vagy gátolhatja a büntetőeljárás eredményességét. A Bv. Tvr. 116. §-a értelmében az előzetes letartóztatást büntetés-végrehajtási intézetben kell foganatosítani, de „a nyomozás befejezéséig az előzetes letartóztatás rendőrségi, az eljárás befejezéséig katonai fogdában is végrehajtható”.⁶ A végrehajtásra vonatkozó szabályozás egységességét juttatja kifejezésre az a rendelkezés, hogy „az előzetes letartóztatás végrehajtásának részletes szabályait valamennyi végrehajtó szervre irányadó, egységes elvek szerint kell megállapítani”.⁷

A végrehajtás megkezdésével kapcsolatos nehézségek

Az előzetes letartóztatás elrendelésének bírósági hatáskörbe kerülése után a fogvatartba vétel a kezdeti időben több helyen gondot okozott. Ezek a kezdeti nehézségek a feladatok adminisztrációs lebonyolításának szabályozatlanságára, a gyakorlati végrehajtás előkészítetlenségére voltak visszavezethetők.

Sok esetben elmaradt a bírósági határozat megküldése, az értesítések időben történő leadása. A bíróságok tanácsalannak voltak abban, hogy ezek továbbítása miként történik: az ügyészség útján vagy közvetlenül? Előfordult, hogy a bíróság a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet — amely az előzetes letartóztatást elrendelő

végzést is tartalmazta — az előzetesen letartóztatottnak kézbesítette. Így a terhelt a büntársak vallomásáról már a nyomozás kezdetén értesült. Az egyik bíróság a határozatot az ügyészségnek adta át rendszeresen kézbesítésre, valamint „az egyéb intézkedések megtétele végett”. Előfordult, hogy a bíróság az értesítést időben leadta, de határozatát a határidő lejártá után hozta csak meg. Ma már általánosnak tekinthető az a gyakorlat, hogy a határozatot hozó bíró az értesítést és a határozatot az előállítást végzőnek adja át, aki azokat a letartóztatottal együtt juttatja el az illetékes parancsnoknak.

A jelenleg használt bírósági értesítésekkel kapcsolatban e helyütt meg kell jegyezni, hogy hiányosak, nem tartalmazzák a törvényes és biztonságos végrehajtáshoz feltétlenül szükséges adatokat. Így a korábbi ügyszámra hivatkozást, a büntársak nevét, az őrzés módját stb. Azt sem tartalmazza pontosan, hogy meddig tart az előzetes letartóztatás.

Előfordult nem egy ügyben, hogy a fogva tartó intézet a bírói értesítés hiánya miatt az előzetes letartóztatás határidejének lejártakor a terheltet szabadította. A bírósági értesítések késedelmes — határidő lejártá utáni — megküldése gondot okozott több megyében is úgy a büntetés-végrehajtási intézeteknek, mint a rendőrségi fogdáknak. Az ország egy jelentős részében gyakran előfordul, hogy a terheltet nem kapják meg a lejárát előtt a bíróság hosszabbító határozatát. Emiatt jogtalanok tartják a fogvatartásukat és panaszaiikkal, ezzel kapcsolatos kérelmekkel feleslegesen foglalkoztatják a hatóságokat.

Előfordult, hogy a rendőrség nem kellő időben tett előterjesztést a határidő meghosszabbítására, ami szintén késedelmet okozott. Az egyik bv. intézet az utóbbi fél évben 4 elítéltet szabadított úgy, hogy azt sem tudták megállapítani, melyik bíróságnak kellene döntenie a hosszabbítás kérdésében. Megtörtént, hogy az előzetes letartóztatást nem az illetékes bíróság hosszabbította meg, ezért azt a másodfokú bíróság megszüntette.

Egyes megyékben gondot okozott, hogy a bíróság nem tüntette fel az őrizetbe vétel napját. Az előzetes letartóztatás elrendelése kérdésében intézkedő bíróság nem tudott az előzetes letartóztatott rendőrségi fogdából a bv. intézetbe történt átszállításáról. Ennek következtében határozatát (értesítés) az előterjesztést tevő és korábban fogva tartó rendőrségnek küldte meg. A fogva tartó bv. intézetnek pedig meg kellett keresnie a bíróság által elküldött iratokat. Jogtalan fogvatartás a fogvatartók hibájából is volt. Pl. az előzetes letartóztatás megszüntetéséről érkezett végzést az egyik bv. intézet igazgatási szolgálata elfektetete.

Mulasztás az elítélt javára is történt, amikor például a bv. intézet igazgatási szolgálata elmulasztotta feltüntetni az elítélt nyilvántartási irataiban az újabb büncselekmény miatt elrendelt előzetes letartóztatást, aminek következtében az elítélt korábbi büntetésének letöltése után szabadították.

Kezdetől fogva egységes volt az álláspont abban a kérdésben, hogy a vádirat benyújtásáig változatlanul az ügyésznek kell rendelkezni a Bv. Szabályzat⁹ 145. §. (2) bekezdésében meghatározott körben, ami egyértelműen következik a Bv. Tvr. 116. §. (1) bekezdésének rendelkezéséből is. Kezdetben a megyék 25%-ában az ügyészek e rendelkezési jogukkal, illetve kötelezettségükkel nem éltek. Így fordulhatott elő, hogy a büntársak közös zárkába kerültek. Hasonló hiányosságot lehetett tapasztalni a bíróságok részéről is.

Különösen gondot okoz a gyakorlatban a munkavégzésre kötelezés kérdésében való rendelkezés elmaradása vagy helytelen alkalmazása. A Bv. Tvr. vonatkozó rendelkezései szerint az előzetesen letartóztatott csak a nem jogerős ítélet meghozatala után kötelezhető munkavégzésre, előtte csak kifejezett kérelmére vehet részt a termelőmunkában [Bv. Tvr. 117. §. (1) bekezdés c) pont, 118. §. (1) bekezdés g) pont]. A hatályos jogszabályi előírások szerint a nem jogerős ítélet meghozatala után az előzetesen letartóztatott csak a munkáltatás érdekében, munkavégzésre

kötelezés esetén szállítható át a végrehajtási fokozatnak megfelelő bv. intézetbe (Bv. Tvr. 119. §. (5) bekezdés, Bv. Szakutasítás⁹ 115. §. (5) bekezdés, illetve 112/1987. (IK. 9.) IM. sz. utasítás I/2. pontja). A bíróság külön rendelkezése nélkül nem lehet az előzetes letartóztatottat munkavégzésre kötelezettnek tekinteni és átszállítani (Bv. Szakutasítás 113. §. (7) bekezdés). Esetenként előfordult, hogy a bíróság már a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáról kiállított értesítésen az előzetes letartóztatottat munkavégzésre kötelezte. Kivételesen voltak olyan esetek is, amikor a bíróság úgy rendelkezett, hogy az előzetesen letartóztatott ne dolgozzon, mégis a nem jogerős ítéletben megállapított végrehajtási fokozatnak megfelelő intézetbe szállították.

Szinte elvi kérdésként merült fel, hogy az előzetes letartóztatás kérdésében hozott bírósági végzést ki hirdesse ki a gyanúsított előtt. *A gyakorlat igen eltérő.* Úgy vélem, hogy garanciális okokból az lenne helyes, ha a bíróság maga hirdetné ki határozatát a terhelt előtt, s nyomban nyilatkoztatná is jogorvoslati jogára. Ha a bíróság a vádirat benyújtása után tartja fenn vagy rendeli el az előzetes letartóztatást, a fogvatartott nem kap írásbeli határozatot, hanem a bírósági példányon írja alá, hogy a döntést tudomásul vette-e vagy sem — tapasztalni ilyen gyakorlatot.

Sajnálatos módon nincs előírás arra, hogy a vádemelésről a fogva tartó bv. intézetet tájékoztatni kell. Egy 1982-ben adott legfőbb ügyészségi iránymutatás azonban erre felhívta az ügyészségeket. E felhívás után a főügyészségek általában intézkedtek, hogy az értesítés ne maradjon el. A mai napig azonban a végrehajtó szerveknél problémát okoz, hogy egyes ügyészségek elmulasztják ennek az értesítésnek a megküldését.

A büntetőeljárás eredményessége érdekében a jogszabály az ügyész, illetve bíróság számára rendelkezési jogkört biztosít annak kimondásával, hogy az előzetes letartóztatást a büntetés-végrehajtási intézetben az ügyész, illetve a bíróság rendelkezésének megfelelően kell végrehajtani

(Bv. Tvr. 116. §. (1) bekezdés). Ez a rendelkezési jogkör részben kizárólagos, részben fakultatív. A kizárólagossága azt jelenti, hogy az ügyész, illetve a bíró másra nem ruházhatja át. A rendelkezési jogkör fakultatív esetében viszont az ügyész, illetve a bíró a konkrét ügytől függően vonja magához egy-egy kérdésben a rendelkezés jogát, egyébként a bv. intézet parancsnoka határoz. A rendelkezési jogkör kizárólagos eseteit a Bv. Szabályzat 145. §. (2) bekezdése jelöli meg. E szerint „Az első fokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig az ügyész, ezt követően a bíróság rendelkezik az előzetesen letartóztatott

- előállításáról,
- nyomozó hatóság részére kiadásáról,
- más büntetés-végrehajtási intézetbe — kivéve a sürgős kórházi beutalást — szállításáról,
- levelezése és látogatása ellenőrzéséről,

— levelezéstől, látogató fogadásától és arról való eltiltásáról, hogy csomagot kapjon,

— elkülönítéséről az ugyanabban az eljárásban letartóztatottaktól”.

A bíróságok nem élnek a Bv. Tvr. 116. §. (1) bekezdése, illetve a Bv. Szabályzat 145. §. (1) és (2) bekezdése szerinti rendelkezési jogukkal, amit sok esetben az értesítésen is kifejezetten közölnek. Más szempontból elég gyakran tévesen, ellentmondásosan töltik ki a foganatosításhoz a végrehajtó szerveknek egyedül rendelkezésre álló értesítéseket, ami szintén gondot okoz a végrehajtás során. Így tévesen tüntették fel a bíróságok a nem jogerősen elítéltek végrehajtási fokozatát, a fogvatartásban eltöltött időt, a nem jogerős ítélet előtt már a kijelölt munka elvégzésére kötelezték az előzetesen letartóztatottat vagy a Bv. Szakutasítás 113. §. (7) bekezdésében foglalt előírás ellenére egyáltalán nem közölték ezzel kapcsolatban semmit a bv. intézettel. A sok hiányos

Az esetek többségében túlon túl hosszúra nyúlik az előzetes letartóztatás

ertesítés miatt a jogszabályi előírással el-
lentétes gyakorlat alakult ki, amely szerint,
ha az értesítesen nincs aláhúzva vagy
kihúzva az, hogy az előzetesen letartóz-
tatott köteles elvégezni a kijelölt munkát
— anélkül, hogy e tekintetben külön fel-
jegyzés vagy írásbeli közlés szerepelne az
ertesítesen —, ezt munkavégzésre kötele-
zésnek tekintik, és az előzetesen letartóz-
tatottat nem jogerős ítélet szerinti vég-
rehajtási fokozatnak megfelelő bv. inté-
zetbe szállítják el. A bv. intézetek a Bv.
Szakutasítás 113. §. (8) bekezdésében fog-
lalt előírás ellenére tartanak attól, hogy
a foganatosítás alapjául rendelkezésükre
álló egyetlen iratot, az értesítést hiány-
pótlás végett visszaküldjék a bíróságnak,
mivel elég sok esetben a mulasztást el-
követő, az előírásokat megszegő bíró mélt-
atlan, lekezelő magatartással reagált fi-
gyelemfelhívásukra.

Az előzetes büntetőeljárás jogai

E jogok gyakorlását általában a *bv. intézetekben* biztosítják. Egyes esetekben lényeges jogok gyakorlása azonban csorbát szenved. A védelemhez való jog érvényesülésének akadálya lehet, hogy a kirendelt védők még a fiatalok esetében sem tesznek eleget az ügyben szükséges eljárási kötelezettségüknek, amennyiben az esetek túlnyomó részében nemcsak a bv. intézetben, de még a tárgyaláson sem veszik fel a kapcsolatot a fogvatartottakkal, a terheltek jórészt nem is ismerik kirendelt védőiket. A felnőtt korú terheltek kirendelt védői is igen ritkán keresik fel véden-
ceiket. A nyomozati cselekményeknél szabályszerű értesítés ellenére elvéte-
jennek meg. Pl. az egyik megyében egy időpontban fogva lévő 138 előzetesen letartóztatott közül csak 9 főt látogatott meg a védője egy-egy alkalommal, akik közül 7 meghatalmazott védő volt. Másutt az intézetben fogvatartott 94 fiatalok terhelte háromnegyed részénél nem járt ügyvéd a vizsgálat idejéig. Volt közöttük

olyan is, aki már másfél éve volt előzetes letartóztatásban, de a védőjével még nem beszélt.

A külföldi állampolgárságú előzetesen letartóztatottnál is közel hasonló a helyzet (70 fő közül 21 fő tudott beszélni a védőjével).

Az ügyvéd tevékenysége által valósul meg a fontos állampolgári jog, az állampolgárok jogi képviselője és védelemhez való joga, amelynek gyakorlása lényeges eleme az igazságszolgáltatásnak. Tehát a kirendelt védők kapcsolattartása az előzetesen letartóztatottakkal nincs összhangban a Be. 51—52. §-ával, a védelemhez való jog a kirendelt védők mulasztásai miatt nem mindenütt érvényesül kellően. Átlagosan a kirendelt védők mindössze 10—20%-a kereste csak fel az előzetesen letartóztatottat a bv. intézetben, nyomozati cselekményeknél, irattanulmányozásnál, ügyészi kihallgatásnál pedig csak elenyészően kis számban, kivételesen voltak jelen. Tapasztalható, hogy az eljárási cselekményeknél és a tárgyalási feladatok ellátásában gyakran más védő vesz részt. 1988-tól lehetőség van arra, hogy az ügyvédek a bv. intézetben fogva tartott előzetesen letartóztatott véden-
ceikkel az ügyükkel kapcsolatban folytatott beszélgetést magnetofonon rögzítsék.

Az irattanulmányozás a gyanúsítottak részére biztosított, de — nyomon követhetően — csak néha élnek ezzel a jogukkal.

A fogva tartó intézetek nagy figyelmet fordítanak a *jogorvoslati jog* gyakorlásának biztosítására. A jelenleg használatos kézbesítési ív a mai igényeknek már nem felel meg. A mai eljárás szerint ugyanis csak kézbesítésről lehet szó és a panaszjogra vonatkozó minden felvilágosítást a bírói határozatból kellene megtudnia a terhelteknek. A jogorvoslati jog minél jobb érvényesítése érdekében a határozatok késedelmes kihirdetését, illetve kézbesítését meg kell szüntetni. Előfordult, hogy a bíróságtól az ugyanabban az épületen lévő bv. intézetbe 5—10 nap alatt jutott el a bíróság határozata.

Az intézeti jogok biztosítása

E jogok biztosítása csak egy-két helyen és egy-két vonatkozásban szenvedett csorbát, amelyek nagyobb részt nem is az adott intézetnek róhatók fel. A bv. intézetekben egyre nagyobb gondot jelent a munkával foglalkoztatás biztosítása, leginkább csak a díjazással nem járó intézfenntartási munkákba tudják bevonni az előzetesen letartóztatottakat.

A *vallásgyakorlás* a bv. intézetekben általában biztosított, mivel az egyházak és a bv. intézetek rövid idő alatt jó és működő kapcsolatot alakítottak ki. A nevelők eddigi tapasztalata azt mutatja, hogy az egyházak részéről lelki gondozásban részesülők nyugodtabban viselik el a helyzetüket.

A büntetés-végrehajtás terén az utóbbi időben bekövetkezett szemléleti változást jól tükrözi az a szokatlan eset, amely a vizsgált időszakban az egyébként évek óta igen zsúfolt bv. intézetben történt: házasságot köthetett két előzetesen letartóztatott, s még a nászéjszaka megfelelő eltöltésére is lehetőséget kaptak.

A *panaszjogot* a fogva tartó intézetek biztosítják. A fogvatartottak írásban és személyesen is előterjeszthetik panaszukat, kérelmeiket.

A *művelődéshez való jogot* az intézeti lehetőségek és sajátosságok szerint biztosítani igyekeznek. A bv. intézetekben könyvtárak, szabadidő eltöltésére szolgáló közös helyiségek vannak. A bv. intézetek könyvtáraiban már vallási tárgyú könyvek is vannak. Az előzetesen letartóztatottak vásárolhatnak sajtótermékeket is, és azokat maguknál tarthatják. A bv. intézetekben hetente 2—3 alkalommal filmvetítésen vehetnek részt a fogvatartottak.

Gondot okoz a *kapcsolattartási* érintő ügyészi rendelkezési jogosultság gyakorlása, amikor jogerős szabadságvesztést vesznek foganatba. Azok a korlátozások nem kerülnek alkalmazásra a jogerős szabadságvesztés-büntetés végrehajtása alatt, amelyeket az ügyész a korábban másik

ügyben előzetes letartóztatásban volt gyanúsítottal szemben elrendelhetett. Így az elítélt látogatót fogadhat és levelezhet, ami adott esetben a büntetőeljárás eredményességét nagymértékben veszélyeztetheti. Előfordult pl., hogy többszörös visszaeső gyanúsított az őt meglátogató büntetlen előéletű élettársát a bűncselekmény elkövetésének „magára vállalására” bírta rá azzal, hogy vele szemben lényegesen enyhébb büntetés kiszabása várható. Ennél a problémánál javasolták, hogy a Bv. Szabályzat 145. §. (2) bekezdésében írt rendelkezési jogosultságot ki kellene terjeszteni azokra az esetekre is, amikor a terhelt előzetes letartóztatása csak azért marad el, mert más ügyben jogerős szabadságvesztését tölti. Ehhez a Bv. Szabályzat 50—53. §-ait kellene kiegészíteni azzal, hogy akikkel szemben újabb büntetőeljárás indult, az újabb ügyben eljáró ügyész, illetőleg a bíróság a 145. §. (2) bekezdésében foglaltak szerint rendelkezhet. Volt olyan bv. intézet, ahol minden egyes előzetesen letartóztatott csak rács mellett állva beszélhetett hozzátartozójával. E helytelen gyakorlatot ügyészi eljárás megszüntették.

A *polgári ügyben történő előállításra* vonatkozó szabályok téves értelmezését is lehetett néhol tapasztalni. Egy-két bv. intézetben hiányosságok voltak a *kárnértésre kötelezés* dokumentálásában, de az ilyen határozat elleni jogorvoslat biztosítása terén is. Esetenként előfordult jogszabálysértés az előzetesen letartóztatott fegyelmezése során, ellene nem alkalmazható fenyítéssel sújtották.

A Bv. Tvr. 118. §. (1) bekezdés b) pontja szerint az előzetesen letartóztatott saját ruháját viselheti. Az erre vonatkozó részletes szabályokat a Bv. Szakutasítás 397. §. (1) és (2) bekezdése határozza meg azzal a kiegészítéssel, hogy az előzetesen letartóztatott munkába állítás esetén is viselheti a zárkában saját polgári ruháját. A nem jogerős elítéltek számára egyik intézetben felajánlották a választási lehetőséget, hogy akár a saját, akár az intézeti formaruhát használhatja. A másik intézetben olyan gyakorlat alakult ki, hogy

abban az esetben, ha dolgozik az előzetesen letartóztatott, és jogerős büntetését töltő személlyel helyezik el, akkor nem viselheti — biztonsági okból — a saját ruháját, hanem azt letétként kezelik. Látogató fogadása vagy tárgyalás esetén azonban ilyenkor is rendelkezésére bocsátják.

A Bv. Szakutasítás 397. §. (3) bekezdése szerint az előzetesen letartóztatottat polgári ruházatban kell előállítani (ha nincs polgári ruházata — ideiglenesen — segélyruhát kell részére kiadni). Ennek ellenére előfordult, hogy előzetesen letartóztatottat az egyik börtönből a másodfokú tárgyalásra formaruhában állították elő.

Az előzetesen letartóztatottaknak munkavégzés esetén a jogerősen elítéltekkel együtt történő elhelyezése alkalmával a mozgásuk korlátozottsága vagy nem előírászerű, nem felel meg az előzetes letartóztatás végrehajtására vonatkozó jogszabályi rendelkezéseknek, vagy a velük így elhelyezett jogerősen elítéltek mozgási lehetőségeire vonatkozó jogait sérti. Még mindig előfordul az elkülönítésre vonatkozó szabályok esetenkénti megsértése.

Volt olyan intézet, ahol a befogadás után nem tájékoztatták az előírt időn belül az előzetesen letartóztatottakat az intézet rendjéről, magatartási szabályokról, jogaikról, kötelezéseikről. Előfordult, hogy — a Bv. Szakutasítás 119. §. (1) bekezdésének előírása ellenére olyan háttározatokat, amelyek ellen fellebbezésnek van helye, nem az igazgatási szolgálat beosztottja kézbesítette, hanem az igazgatási szolgálatához beosztott elítélt írta.

A jogok biztosítása mellett a jogi helyzet másik oldalára, a kötelezettségek teljesítésének megkövetelésére is figyelmet kell fordítani. E téren említést érdemlő törvénysértés nem volt megállapítható. Viszont a magatartási szabályok betartása, betartatása tekintetében mindkét oldalról nézve bizonyos mértékű fellazulás tapasztalható.

Szükséges lenne felülvizsgálni az előzetesen letartóztatottak tartási költségeinek viselésével kapcsolatos szabályozást. A Bv. Tvr. 117. §. (1) bekezdés e) pontja

szerint „Az előzetesen letartóztatott köteles... a tartására fordítan összeget a munkadíjból megfizetni”. A Bv. Tvr. 118. §. (1) bekezdés f) pontja szerint az előzetesen letartóztatott „anyagi és egészségügyi ellátásban részesül...”. A Bv. Szakutasítás 323. §. (3) bekezdése a következő előírást tartalmazza: „A nem dolgozó előzetesen letartóztatottat tartási költség, fizetési kötelezettség nem terheli (Bv. Tvr. 117. §. (1) bekezdés e) pont), a dolgozó előzetesen letartóztatottat — a munkába állítás napjától — az elítéltekre vonatkozó rendelkezések szerint kell a tartási költséggel terhelni”. Ennélfogva, aki önként nem hajlandó díjazott munkát végezni, a tartási költségek tekintetében előnyösebb helyzetbe kerül, mint az, aki társadalmi szempontból hasznos tevékenységet akar végezni és munkára jelentkezik.

A foganatosítás rendje

Az előzetes letartóztatás végrehajtása során az előzetesen letartóztatottakat el kell különíteni az elítéltektől. Tapasztalható volt, hogy egy-egy intézetben a fenti rendelkezések ellenére a nem jogerősen elítélt előzetesen letartóztatottak jogerősen elítéltekkel együtt vannak elhelyezve. Ennek ugyan munkavégzésre kötelezés és az elítéltekkel együttes munkavégzés esetén (Bv. Tvr. 119. §. (4) bekezdés, Bv. Szakutasítás 114. §. (4) bekezdés) nem volna akadálya, viszont ahol az elítéltek fokozata (börtön és fogház) ezt tette szabályossá, a zárkaajtó nyitottságát tekintik fő szabálynak. A Bv. Szabályzat 150. §. (1) bekezdés és a Bv. Szakutasítás 114. §. (4) bekezdés rendelkezéseinek (elítéltekkel együttes elhelyezés esetén a zárkák ajtaját zárva kell tartani) hatályosulása érdekében a bv. intézetben a nem jogerősen elítélteket mindig el kell különíteni a jogerősen elítéltektől, a zárkaajtó zárva tartása miatt nem helyezhetők el közösen együttes munkavégzés esetén sem.

A fiatalok elítélteket a nem jogerős ítélet meghozatala után, függetlenül attól, hogy a bíróság kötelezte őket munkavég-

zésre, a Fiatalokorúak Börtönében és Fogházában kell elhelyezni. Ennek ellenére a súlyos bűncselekmény miatt nem jogerősen elítélt fiatalokorú férfiak huzamosabb ideje „ideiglenesen” a Váci Bv. Intézetben kerülnek elhelyezésre, ami nincs összhangban a Btk. 111. §. (1) bekezdésével, amely kimondja, hogy „a fiatalokorú szabadságvesztését a fiatalokorúak büntetés-végrehajtási intézetében kell végrehajtani”. Ugyanez állapítható meg a fiatalokorú nem jogerősen elítélt nőknek a Pálhalmi Börtönben és Fogházban történt több mint 10 éve tartó „ideiglenes” elhelyezésével kapcsolatban is.

Az előzetes letartóztatás megszakítása

Ha az előzetes letartóztatás megszakításáról (Bv. Szabályzat 141. §.) és jogerős szabadságvesztés-büntetés foganatba vételéről érkezik értesítés, a fogva tartó intézet a tájékoztatást minden esetben az előzetes letartóztatást elrendelő bíróságnak küldi meg, tehát annak a bíróságnak, amely a továbbiakban az ügyben már nem is jár el. Ezt az értesítést a letartóztató bírák általában nem továbbítják. Ennélfogva az ügyészségnek sem a foganatba vételről, sem pedig a szabadságvesztés-büntetés lejártának időpontjáról nincs tudomása, így természetesen a szükséges intézkedéseket sem tudja megtenni. A bv. intézetek jelenleg távbeszélőn keresik meg a jogerős szabadságvesztés-büntetés letöltése előtti időben azt a bíróságot, illetve bírót, aki a szabadságvesztés-büntetés foganatba vétele előtt az előzetes letartóztatást elrendelte, azért, hogy nyilatkozzon: az elítélt szabadítható-e vagy sem, illetőleg az előzetes letartóztatás elrendelése vagy meghosszabbítása iránt intézkednek-e. Általánosságban az állapítható meg, hogy a bírák közlik az intézetekkel: az elítélt szabadítható, az előzetes letartóztatás elrendelésére vagy meghosszabbítására nem kerül sor. Elvértve fordult csak elő, hogy

a bíróság a szabadságvesztés-büntetés tartama alatt, annak lejárta előtt újból elrendelte az előzetes letartóztatást.

Az előzetes letartóztatás megszakítása és szabadságvesztés-büntetés töltésének megkezdése esetén a fogvatartottat másik, letöltő jellegű intézetbe kell átszállítani. A bv. intézet tehát erről csak azt a bíróságot tudja értesíteni, amely az előzetes letartóztatást elrendelte, illetve meghosszabbította, csak az ő ügyszámát ismeri, az áll rendelkezésére. Neki azonban nincs szüksége erre az információra, sokkal inkább szüksége lenne a nyomozás feletti felügyeletet gyakorló ügyésznek, akinek személyéről viszont a bv. intézetnek nincs tudomása. Ennek következményeként előfordult, hogy a félbeszakítás után az elítélt a büntetést letöltötte, de az eredeti előzetes letartóztatás meghosszabbításáról, illetve fenntartásáról nem intézkedtek.

A hatályos Bv. Szakutasítás előírása értelmében azt kell értesíteni, aki az előzetes letartóztatást elrendelte. Ennek most már különösebb értelme nincs, mert az előzetes letartóztatást elrendelő bíró nem tud mit kezdeni az ilyen értesítéssel.

A Bv. Szabályzat 141. §-ában írt rendelkezéstől kivételesen akkor lehet eltekinteni, ha

a) a jogerős szabadságvesztést fogház foganatban kellene végrehajtani, s az a cselekmény, amiért az előzetes letartóztatást elrendelték, rendkívül súlyos megítélésű,

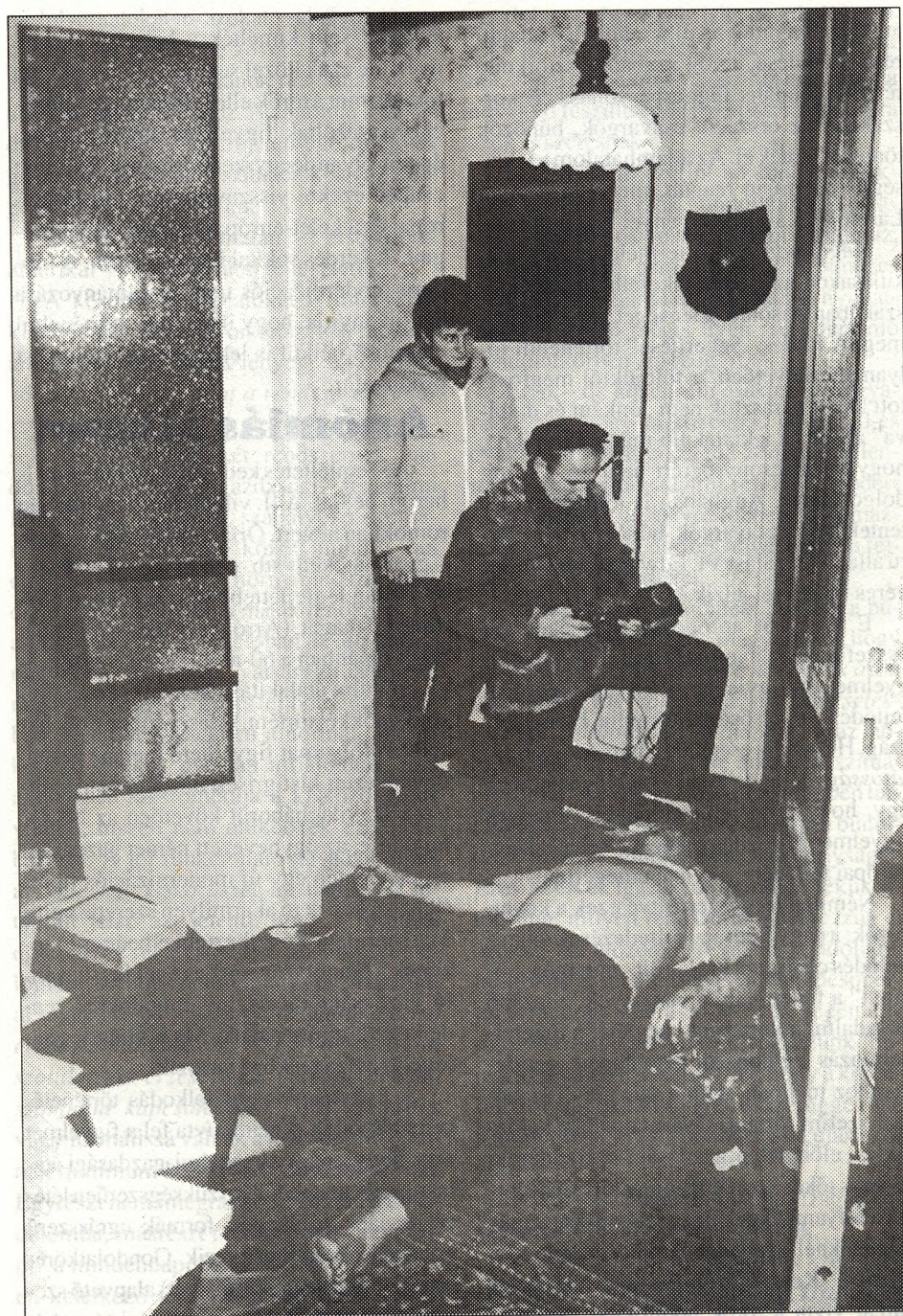
b) a megszakítás az eljárás sikerét veszélyeztetné, vagy

c) az ügyész elrendelte a terhelt fokozott őrzését.

Az utóbbi állásfoglalásra azért volt szükség, mert több olyan konkrét ügy fordult elő, amikor a minősített emberölésért előzetes letartóztatásban lévő terhelttel szemben jelentéktelen fogházbüntetést kellett volna végrehajtani (ami a legenyhébb fokozat és az ebben lévőknek szabad mozgási lehetősége van az intézetben).

Könnyítene és gyorsítaná a probléma megoldását, ha a mindenkor fogva tartó intézet tudná, hogy a fogvatartott előzetes letartóztatása kérdésében melyik bíróság-

TANULMÁNY

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

nagy különbözőség főként az agresszivitás skálákban mutatkozott. Ekkor kezdtem kutatni az agresszió fogalma után. Tudom, hogy az ember viszonyaiban mindenkinek szüksége van „életterre”, aminek a kikövetelése szükségképpen konfliktushelyzeteket teremt. Ennek egyik megoldási lehetősége ez a támadó, destruktív magatartás, ami a kriminalitás esetében hibás és sikertelen.²

Nem tévedés! Az agresszió mindannyiunk eszköze szocializálásunk folyamán, de ha az dominánssá válik, vagy ha nem a társadalmilag elfogadott normák szerint tudja az ember megnevesítve kiélni, akkor cselekedeteit a *szociálisan megoldatlan agresszív telítettség*³ fogja meghatározni. Az elítéltek differenciálásánál Popper Péter ezeket az embereket nevezi *krónikus bűnelkövetőknek*. (Náluk a kriminalitás már életformává vált, személyiségükben kimutatható az antiszociális torzulás.)

A másik csoport a *krízis (esei) bűnelkövetőké*. Ők azok, akik társadalmilag jól adaptáltak, személyiségfejlődésükben nem mutathatók ki antiszociális tendenciák. Életútjukban a bűncselekmény kisiklasként értékelhető, amit a pillanatnyi válságos állapot váltott ki.

A meghatározásokból következően tehát az elítéltek antiszociálisitását kellett vizsgálnom, hiszen ez az, ami a személyiséget a kriminalitás szempontjából veszélyeztetette teszi.

Az individuálpszichológia a kriminalitást nevelésélektani szemlélet alapján közelíti meg. E szerint a *kriminalitás: a felfokozott kisebbségi érzés agresszív-antiszociális kompenzációs kísérlete*. Kriminalitás szempontjából azoknak a környezeti ártalmaknak (brutalitás, érzelmi ridegség, a gyermek elnyomottsága és megszegyenítő helyzete stb.) van elsődleges jelentősége, amelyek oly módon fokozzák a kisebbségi érzést, hogy emellett agresszív reakciót váltanak ki, antiszociális irányba terelve a kompenzációs törekvéseket.

Szükségesnek tartom leszögezni, hogy a fenti elmélet elfogadásával nem tagadom az öröklődés jelentőségét, sőt Denis Szabo értelmezésével⁴ értek egyet, aki az öröklődés fogalmát a bio-genetikus és a szocio-kulturális örökség egységként értelmezi. Igaz, hogy az individuálpszichológia a nevelést hangsúlyozza, de meggyőződésem, hogy ennek elfogadásával nem kerültem magammal ellentmondásba, mert éppen a börtönbe kerülés szelekciója volt az, ami ezt kizárta. Amikor a kimutatott antiszociális helyzetből következtetek a vizsgált személy kriminalitására, akkor nála feltételezhető a bio-genetikus örökség erre hajlamosító tényezője is. Akinél viszont ez az örökség „úrrá tudott lenni” a kedvezőtlen életkörülményeken, az vagy nem került börtönbe (és így nem vizsgálhattam), vagy ha be is került, akkor a krízis bűnelkövetőkre jellemző személyiségképet mutatta.

Ezzel a példával nem teljes a logikai okfejtésem, de ennek tudatában is csak ismételni tudom meggyőződésememet, miszerint a börtönbe került vizsgált személyekre általában igaz, hogy ha az előéletükben kimutathatók az antiszociális tendenciák, akkor ők kriminális személyiségek.

Mindezekre alapozva állítottam fel hipotézisemet, nevezetesen: vajon az adaptációs kérdőív agresszió skáláiban (2. Agresszivitás, 3. Autoagresszivitás, 4. Tiszteletlenség) megjelenő magas értékek a kriminalitást mutatják-e?

Ehhez olyan szocializációs kérdőívet állítottam össze, amelynek kérdései a respektált személyre koncentráltak, ugyanis (ismét Poppert idézve) a követelmény nélküli szeretet,

illetve a brutális, rideg bánásmód következtében nem alakul ki respektábilis személy, vagy ha a respektábilis személy nem a társadalmilag elfogadott normákat közvetíti, akkor ez (ezek) a helyzet(ek) antiszociális személyiségzavarhoz vezethet(nek). (Megjegyzésként ehhez a témához tartozik a gyermeki ragaszkodás tartalmát jól érzékeltető gondolat: ...A respektábilis személy és a gyermek kapcsolatát kettős érzelmi kötöttség határozza meg: Egyrészt a szeretet, amely a gyermek kiszolgáltatott helyzete miatt létfontosságú, másrészt pedig a félelem, hogy ez a szeretet elveszthető, mert nem feltétel nélküli. Tehát ha a szülő szeretete nem követelményekhez kötött, akkor a gyermekből hiányozni fog a szeretet elvesztésétől való félelem és már nem is lesz neki fontos ez a kapcsolat, a szülőt nem fogja respektábilis személynek tekinteni.)

A két kérdőívet párhuzamosan használtam és azt figyeltem, hogy ha a szocializációs kérdőívől az antiszocialitás derül ki, akkor ez az adaptációs kérdőív agressziós skáláiban is kimagasló értéként jelenik-e meg. Csak utalásszerűen sorolom fel az egybeeséseket: osztályisméltés, a szülői szeretet ellentmondásossága, az elvárások semmatikussága, a brutális büntetési formák gyakorisága, a személyre szóló jutalmak elmaradása és a büntetett előéletűek előfordulása a családban.

A kis számú vizsgálat sejtetni engedti azt a felvetést, hogy a börtönadaptációs kérdőív képes differenciálni az elítéltállományt *krónikus* és *krízis* elítéltekre.

Jó esély

Ennek bizonyítására nagy létszámú vizsgálatra lenne szükség, aminek megvalósulására jó esélynek látszik az intézetünkben 1 éve bevezetett újítás, amely az elítéltek befogadását szabályozza. Arról van szó, hogy a nevelők lehetőséget kaptak arra, hogy tevőlegesen részt vehessenek a befogadás mechanizmusában. Intézetünkbe érkezésekor az elítélt a befogadóbrigádba kerül és a nevelőknek lehetőségük van arra, hogy közelebbről megismerjék. Az elítélt önkéntességen alapulva kitölti a kérdőívet, az erre adott válaszok sokat segítenek abban, hogy a megismerést célzó beszélgetés fonálát irányítsák. Lehetőség van arra is, hogy tevékenykedés közben figyeljük meg az elítéltet, akár a részükre elkülönített szállásepületen belül, akár munkavégzés közben. A nevelő ezután javaslatot tesz a befogadó bizottságnak, hogy *milyen örzési kategóriával, milyen munkakörbe javasolja munkába állítani az elítéltet*. A befogadás — megismerés — munkába állítás általában 1 hét alatt lezajlik, de ez az idő meghosszabbítható, ha a nevelő úgy ítéli meg, hogy javaslatának megfogalmazásához több időre van szüksége.

Mióta e gyakorlat szerint történik a befogadás, azóta feltűnően túlsúlyba kerültek az enyhébb örzési kategóriák, ami vélhetően a nevelő pedagógiai optimizmusából következik. Most már elmondhatjuk, hogy nálunk gyakorlat lett a szocializációs kérdőív használata, a közeljövőben pedig arra készülünk, hogy az adaptációs kérdőívvel is ezt tegyük. Lehetőségünk lesz arra, hogy figyelemmel kísérjük az elítélt magatartását és azt összevessük az adaptációs kérdőív skáláiban megjelent értékekkel. Ez jó lehetőség arra, hogy kontrollálhassuk a kérdőív prognosztizáló képességét.

Ezen túlmenően, ha bebizonyosodik az adaptációs kérdőív differenciáló képessége is, akkor el tudjuk különíteni a krízis bűnelkövetőket, és őket egységes csoportként kezelhetnénk. Ők lennének azok, akiknél már azzal is eredményt érhetnénk el, ha a nevelői foglalkozásokon a nevelő és az elítélt közösen értékelné azt a kisiklását, amely

a bűncselekmény bekövetkezéséhez vezetett. Meggyőződésem, hogy ebben a témában mindenkivel „szót lehetne érteni”, igazodva az érintett személy intelligenciaszintjéhez. Ez a terápiás jellegű beszélgetés rádőbbsenhetné az elítéltet, hogy mi lehetett kisiklásának az oka, ennek tudatában átértékelhetné eddigi életmódját. Ők azok, akiket meg kellene óvni a börtön depriváló és „fertőző” hatásaitól!

Külön csoport a *disszimulánsok*, akik éppen azért akarnak bennünket félrevezetni, mert ők is tudják, hogy van „takargatni valójuk”. Szakember segítségével róluk kideríthető, hogy besorolható-e a krízis vagy a krónikus elkövetők közé, vagy éppen olyan, betegségi szintet elérő személyiségzavarosokkal van dolgunk (neurotikus, szociopata, értelmi fogyatékos stb.), akik speciális kezelést igényelnek.

Végül külön csoportként kezelhetnénk a bizonyítottan *krónikus bűnelkövetőket*. Egy biztonságra törekvő mechanizmusban — aminek ugyanakkor nevelési feladata van! — sokszor tisztázatlan kérdésként vetődik fel, hogy mit kezdjünk az elítélt agresszivitásával. De ha ismerjük ennek kialakulását az egyes elítéltek esetében (és annak felismerésében is tudjuk őt aktivizálni), akkor meggyőződésem, hogy segíteni tudunk neki abban, miként tanulja meg megnevesítve kiélni, levezetni ezt a feszültséget. Mindenkinek elemi joga, hogy el tudja helyezni magát az emberi kapcsolatokban (ami ütközéseket, szembenállásokat feltételez). Ha az egyén ezekből a harcokból gyakran kerül ki vesztesként, ez kisebbségi érzést erősít meg benne, és így tehetetlenségében agresszióra kényszerül.

Megítélésem szerint ezeknél az együttműködésre kész elítélteknél annyit vállalhat a nevelőközösség, hogy *parciális*⁵ (*részleges*) *kezeléssel* megpróbálja korrigálni személyiségük egy-egy negatív attitűdjét. De hogy kinél milyen hibás magatartást kellene kijavítani, annak meghatározásában esetenként pszichológiai gyógymóddal elérhető segítség kellene, egyszerűbb eseteknél azonban ennek megállapítására nagymértékben irányutatót jelentene az adaptációs kérdőív skáláiban megjelenő értékek ismerete.

Az általam vázolt differenciálások következtében (ami az elítéltekkel kapcsolatos adminisztráció differenciálását is jelentené!), időnk lenne olyan egyéni, illetve kiscsoportos foglalkozások tartására, ahol terápiás ráhatást érhetnénk el. Az ilyen kezelő ráhatás lehetőségét példával szeretném érzékeltetni. Elmondja az elítélt, hogy az élettársa elhagyta őt, és magával vitte a kicsi gyermeküket is. Hiába ír neki, nem válaszol, pedig csak annyit kért tőle, hogy küldjön egy fényképet a gyerekekről, mert legalább így szeretné látni. Ezután kifejti, hogy szerinte ezt a volt élettársa bosszúból teszi, vizsgánsul azért, mert ő még a gyermek megszületése előtt elhagyta az asszonyt. Kiderül, hogy amikor a gyermeknek „nevet kellett adni”, akkor az anya mindent megtett, hogy arra az időre kibéküljenek (de erre a szándékra az elítélt már csak utólag jött rá). A gyermek megszületését követően egy hónap múlva az elítélt bevonult a börtönbe, és ezzel tulajdonképpen megtörtént az újabb szakítás. Most pedig az elítéltnek az a terve, hogy ha kiszabadul, akkor visszaszerzi a gyereket, és ezzel a mostani bosszúállást visszaadja az asszonynak! Kézenfekvő a nevelő kérdése: „*Mit gondol, ennek az egész civakodásnak ki fogja meginni a levét?*” Válasz: „*Én biztosan nem!*” „*Nem is magára gondoltam!*” „*Az asszony?!*” „*Nem is őrá.*” „*A gyerekekre??*” — és itt egy pillanatra elgondolkozott, azt hiszem (és remélem), a megdöbbenéstől, mert erre nem is gondolt. És mindez az ő szájából hangzott el! A továbbiakban a megoldási lehetőséget is belőle kell „*kikényszerítenem*”, mert csak így érezheti azt a magáénak.

Ez az egy példa — és ennek a papírlapon megjelenő szürkesége — nem eléggé tudja érzékelteni az ilyen beszélgetések atmoszféráját, amelyekből nem szoktak hiányozni az elítélt könnyei sem, hiszen azok a múltjával, talajtalanságával, tehetetlenségével való szembenézés feszültségének levezetését könnyítik meg.

Az ilyen jellegű beszélgetések azért is hatékonyak lehetnek, mert olyan űrt pótolnak az elítélt gondolatvilágában, amitől azt hiszem, egész gyermekkorában szenvedett. A szülők, nevelőszülők nemtörődömsége és következtetlensége nem adott arra módot, hogy bizalmas együttlétek keretében értékeljék a gyermek viselkedését, segítve ezzel eligazodását a világban.

Következetesség

A krónikus bűnelkövetők emberi kapcsolatokban elszenvedett sikertelenségének következménye, ugyanakkor „mozgatórugója” is az agresszivitás. (Ezt nálamnál szebben írta le *Szilágyi István* elítélt, a mottóban idézett soraival.) Az agresszivitás azért is vonzó számukra, mert ez azonnali megoldás és éppen ők azok, akik türelmetlenek és bizalmatlanok a holnappal (embertársaikkal) szemben, mindent most akarnak megoldani és nem számít, hogy ez a gyorsaság mibe kerül. Meggyőződésem, hogy ennek a legjobb ellenszere a következetesség. Tisztában kell lennünk kapcsolatunk asszimetriájával, azzal, hogy például amíg a kérelmi lapja nekünk csak egy a sok közül, addig annak elintézése az ő legfontosabb ügye! Mindennapos kéréseik, gondjaik következetes intézésekor dől el, hogy meg tudjuk-e szerezni a bizalmukat, amire aztán alapozhatjuk követelményeinket. Ezekkel olyan új élményekhez kell juttatnunk az elítéltet, ami mindig a jövőre irányul. Olyan reális célokat tűzhetünk eléjük, ami elérhető, majd a fokozatosság alkalmazásával egyre inkább kitolhatjuk az elérhetőség időbeli határát. A türelmünkkel, kiszámíthatóságunkkal el kell érünk azt, hogy az elítélt rádöbbenjen: cselekedeteinek következményeiért elsősorban ő a felelős, ő az, akinek irányítania kell a saját sorsát. Mindez olyan „létbiztonságot” teremthet benne, amire majd építheti a szabadulását követő tudatos reszocializálódását.

Szondi Miklós

Felhasznált irodalom

1. Dr. Boros János-Dr. Münnich Iván: Kísérlet a visszaesés bejósolására. Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XX., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1983.
2. Popper Péter: Kriminálpszichológia. Alkalmazott pszichológia. Gondolat. Bp. 1984.
3. Popper Péter: Kriminálpszichológia. Alkalmazott pszichológia. Gondolat. Bp. 1984.
4. Denis Szabo: Kriminológia és kriminálpolitika. Gondolat. Bp. 1981.
5. Dr. Pál László-Kemény Ferenc: Kriminálpedagógia és andragógiai szakszótár. Belügyminisztérium Művelődési Háza. Bp. 1987.

Biztonsági őrizet

Különösen veszélyes elítéltek • „Maffiabűnözők”

A különlegesen veszélyes fogvatartottak kategóriaszerű megjelenése olyan időszakra tehető, amikor a társadalmi folyamatok a bűnözés mértékére és szerkezetére kedvezőtlen hatást gyakorolnak. A bűnözésben — számszerű növekedése mellett — napjainkban jelentős átrendeződés figyelhető meg. Nőtt azon bűncselekmények száma, amelyek elkövetési módja rendkívüli agresszív, brutális, terrorisztikus jellegű. A bűnözők kezében nagy mennyiségű lőfegyver és más veszélyes eszköz van, bűncselekmények elkövetésekor egyáltalán nem riadnak vissza azok használatától. További kedvezőtlen jelenség, hogy a bűnüldöző szervek tagjai sem érzik magukat kellően védettnek, hiszen e bűnözők gátlástalanul szembefordulnak az intézkedő hivatalos személyekkel.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a szervezett bűnözés megjelenése, az ún. „maffiabűnözés” jelentősen megnehezíti az objektív igazság feltárását, az elkövetők törvényes felelősségre vonását. A szervezett bűnözés sajátossága — többek között — az, hogy széles körű kapcsolatokkal rendelkezik, tagjai bizonyítékokat semmisítenek meg, egymásnak alibit igazolnak, kísérletet tesznek hivatalos személyek megvesztegetésére vagy más módon történő befolyásolására. Végso esetben a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetésétől sem riadnak vissza. Ez utóbbiak között szerepelhet a kompromittáló bűntárs fizikai megsemmisítése, továbbá terrorjellegű vagy kifejezetten annak számító tettek elkövetése, a hatóság őrizetében lévő társak megszöktetése, kiszabadítása.

Témánk szempontjából nem hanyagolható el az sem, hogy hazánk célpontjává vált (válík) a nemzetközi terrorizmusnak, illetve bűnözésnek. A térségünkben és a világ más pontjain megváltozott nemzetközi helyzet következtében tovább nőhet a Magyarország területén tartózkodó külföldiek száma. Közöttük lehetnek tisztességtelen szándékkal érkezők, akiknek jelenléte veszélyes lehet a közbiztonságra, de esetleg az állam biztonságára is.

A nemzetközi bűnözéssel szembeni küzdelem nemcsak belső ügy, hanem erre kötelezik a Magyar Köztársaságot a különböző egyezmények és megállapodások.

A társadalmi átalakulás folyamata szükségszerűen maga után vonta a büntetőpolitikát alakító jogszabályok megváltozását. Módosult a büntetési rendszer azzal, hogy a halálbüntetés alkotmányellenesnek minősült, változott, szélesebb lett a fogvatartottak és a külvilág kapcsolata, miközben lényegesen liberalizálódott az előzetes letartóztatás jogi szabályozása és gyakorlata. Ezek a tényezők új helyzet elé állították a jogalkalmazó szerveket, tehát a büntetés-végrehajtást is. Új veszélyforrások merülhetnek fel, rejtett információs csatornák léphetnek működésbe, a büntetés-végrehajtási intézet biztonságára veszélyt jelentő tárgyak kerülhetnek be az objektumokba, a testület tagjai vagy egymás sérelmére könnyebben hajthatók végre különböző agresszív cselekmények, korrupciós kísérletek. Nem kizárt a szöktetés alapos előkészítése, erőszakos megkísérlése sem.

Mindezek alapján érthető, hogy a súlyos bűncselekmények elkövetői, a szervezett vagy a nemzetközi bűnözés résztvevői a hatóság őrizetébe kerülvén potenciális veszélyt jelenthetnek a büntetés-végrehajtás biztonságára. Feltehető, hogy külső kapcsolataik megmaradnak, bűnözői magatartásuk nem változik, sőt valamilyen módon megkísérlik befolyásolni a büntetés-végrehajtás szabályszerű tevékenységét, akár a biztonsági előírások felrúgásával is.

Speciális eszközök és módszerek

A fogvatartottak jelentős része sajátos módon reagál a megváltozott körülményekre. Lehetségesnek vélik, hogy demonstratív fellépéssel, erőszakos cselekményekkel nyomást gyakorolhatnak az igazságügyi, büntetés-végrehajtási szervekre, jogi vagy fogvatartási előnyök kicsikarásával. A közelmúltban például ugrásszerűen megnövekedett azon rendkívüli események száma, amelyek korábban elvétve vagy egyáltalán nem fordultak elő. Elég utalni a *tömeges rendbontási kísérletekre, fogolyzandulás, közveszélyokozás, zárkatorlaszolás eseteire, a hivatalos személy elleni erőszak mikéntjeire*. Terrorcselekmények fordultak elő, s mindezek mellett tendenciaszerűen *magas a szökések, szökési kísérletek száma*. Egyre jellemzőbb, hogy a rendkívüli eseményeket megtervezik, előkészítik, még akkor is, ha abba több intézetet kell bevonni.

A szökések (de a kísérletek is) jóval veszélyesebbek, ha azokat csoportosan, kitaróan felkészülve követik el, az eszközöket előre beszerzik, célszerűen összeválogatják.

A szervezett bűnözés megjelenése új veszélyforrásokat idéz elő

E súlyos rendkívüli események nyilvánvalóan veszélyeztetik a büntetés-végrehajtási funkciók érvényesülését, a szabadságvesztés céljának elérését, az adott települési környezet, de az ország közbiztonságát is, ezért megszüntetésük jelentős erő- és eszközröfordítást igényel.

Fontos érdek fűződik tehát ahhoz, hogy a súlyosabbnak minősülő rendkívüli események szervezőit, kezdeményezőit, vezetőit vagy résztvevőit (elkövetőit) *olyan biztonsági körülmények között helyezzük el, ahol nem lehet efféle cselekményeket elkövetni.*

Kik hát ezek a megkülönböztetett figyelmet érdemlő, veszélyes személyek? Elsősorban azok, akik az állampolgárságtól függetlenül aktívan részt vesznek a szervezett bűnözésben vagy valamelyik terrorszervezetben, abban szervezői vagy végrehajtói szerepet vállalnak, de nem kevésbé azok is, akik terrorisztikus jellegű, fegyveresen elkövetett bűncselekményt követtek el, s az elkövetés körülményeiből arra lehet következtetni, hogy személyük a büntetés-végrehajtási intézetekben is kiemelten veszélyesnek minősül. Esetükben tartani lehet attól, hogy a fogvatartás ideje alatt súlyosnak minősülő rendkívüli eseményeket szerveznek, kezdeményeznek vagy vezetnek, terrorcselekményt vagy közveszélykeltés büntetnének előkészületét, netán magát a bűncselekményt követik el, a hivatalos személy ellen erőszakosan, súlyosnak minősülő módon lépnek fel, az alapesetet visszaesőként hajtják végre, esetleg szándékos emberölést kísérelnek meg.

Érthető tehát, hogy ilyen körülmények közepette a büntetés-végrehajtásnak speciális eszközök és módszerek alkalmazásával konkrét szerepet kell vállalnia ennek visszaszorításában, a közbiztonsági követelmények megvalósításában. Az egyik ilyen eszköz lehet a *fokozott biztonságú körletek vagy zárkák használata.*

E körletek normatív feltételei

Alapelvként lehet elfogadni, hogy e körletek (zárkák) nem jelentenek új szabadságvesztési fokozatot. A későbbiekben — akár megmaradnak a jelenlegi fokozatok, akár egységes (de a rezsimek szerint differenciált) szabadságvesztési forma alakul ki —, mindig lesznek emberek, akik sértik vagy veszélyeztetik a büntetés-végrehajtás biztonsági elemeit. Éppen ezért az adott keretek között kell olyan életviszonyokat teremteni, amelyekben megfelelően értékelhető a konkrét veszélyhelyzet vagy az ott elhelyezett személy magatartása, cselekvése. Így aztán könnyebben megakadályozható a szökési vagy kitörési kísérlet, a személyi állomány tagjainak megkörnyékezése, befolyásolása, az ellenük irányuló támadás, az egymás sérelmére történő súlyos bűncselekmény — főleg terrorcselekmény vagy emberölés, a tömegjellegű rendkívüli esemény előkészítésére és végrehajtására irányuló szándék, a külső személyek részéről megkísérelt emberölés, a fogvatartott öngyilkossága, végül a kívülről kiinduló szöktetési, szabadítási kísérlet.

A felsorolásból is érzékelhető: *akad veszélyforrás bőven.* Tekintsük át röviden, milyen magasabb szintű előírások teszik lehetővé a differenciált őrzés elvének alkalmazásával az elítéltek speciális szempontú csoportosítását.

A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. sz. törvényerejű rendelet (Bv. Tvr.) 2. §. (1) bekezdés szerint „Az elítélten szemben csak az ítéletben és jogszabályban meghatározott joghátrányok alkalmazhatók”.

A törvény ezen rendelkezése azt jelenti, hogy a biztonsági őrizet hatálya alá vont személyt is megilleti sokféle jogosultság, de köti a kötelességteljesítési kényszer is, amit a jogszabály valamennyi fogvatartott számára előír. A jogok gyakorlásának módjában és a kötelességteljesítés formájában viszont érvényesíteni kell a biztonsági érdekeket úgy, hogy azok ne ütközzenek jogszabályba. A biztonsági őrizet nem járhat a fogvatartott sanyargatásával, személyiségének, emberi méltóságának megsértésével, fizikai állapotának leromlásával.

A törvényerejű rendelet további rendelkezései azonban a fokozott biztonságu körleteken folyamatosan alkalmazhatók. Vagyis: a 20. § (3). bekezdés alapján „A büntetés-végrehajtási testület tagja hivatásának jogszerű teljesítése során intézkedéseinek a megengedett kényszerítő eszközök alkalmazásával is jogosult érvényt szerezni”. Eközben a szabadságvesztés végrehajtása során a neveléshez és a büntetés-végrehajtás rendjéhez szükséges fegyelem érvényesül, amikor a 25. § (1) bek. értelmében „biztosítani kell az elítélt felügyeletét és őrzését”.

A 25. § (2) bek. előírásai ugyanakkor a biztonsági őrizet követelményeinek megfelelően érvényesülnek. Tehát a továbbiakban az elítélt köteles a szabadságvesztést a büntetés-végrehajtási szervek által meghatározott helyen tölteni. A 33. § (3) bek. szerint „A büntetés-végrehajtás rendjét sértő cselekmény, illetve bűncselekmény megelőzése és megakadályozása érdekében az elítélt bármikor megmotozható, személyes használati tárgyai átvizsgálhatók”.

A többször módosított 8/1979. IM számú rendelet részletesen szabályozza a szabadságvesztés végrehajtásának rendjét. Ezek a szabályok nem akadályozzák a fokozott biztonságu körletek vagy zárkák kialakítását, csupán a rendelet előírásait differenciáltan kell alkalmazni, a speciális intézkedés céljának megfelelően.

A 11/1990. IM számú utasítással módosított 102/1989. IM utasítás a Biztonsági Szabályzatról egyértelműen lehetőséget ad a fokozottabb biztonsági intézkedések végrehajtására. Ennek alapján (12. §) „A fogvatartott őrzését, felügyeletét vagy ellenőrzését a büntetés vagy intézkedés nemének, a szabadságvesztés fokozatának és a fokozaton belül kialakított csoportok jellegének megfelelően — a fogvatartott személyiségét és veszélyességi fokát, az intézet biztonsági helyzetét figyelembe véve — differenciáltan kell megszervezni”.

A 22. § értelmében „Az őrzési csoport a fogvatartottaknak — a büntetés-végrehajtási fokozaton belül — az intézet biztonsági és munkáztatási körülményeinek, a fogvatartottak veszélyességi fokának figyelembevételével kialakított csoportja”.

A Biztonsági Szabályzat VIII. fejezetének 91—99. §-ai részletesen foglalkoznak a differenciált őrzés megszervezésével és végrehajtásával. Ezen belül kiemelt érdemmel a 93. § (3) bekezdése, amely szerint „A parancsnok az egyes őrzési csoportokon belül további csoportokat is kialakíthat”.

A Biztonsági Szabályzatban biztosított felhatalmazás alapján tehát egyértelmű, hogy a fokozott biztonságu körlet vagy zárkák kialakítása a differenciált őrzés elvével összhangban álló intézkedés, nem sérti az emberi jogokat, nem jelent korlátokat a szabadságvesztési fokozatra jellemző előírások érvényesítésében. Az eltérés abban fogalmazható meg, hogy a jogok gyakorlásának módja, a kötelezettségek teljesítésének gyakorlata a biztonsági érdekek fokozottabb érvényesítésével történhet.

A nemzetközi büntetés-végrehajtási gyakorlattól sem idegen a megfelelő biztonságot garantáló körletrész létrehozása, működtetése. Az Európa Tanács is elismeri a legbiz-

tonságosabb őrzési forma létjogosultságát. Az Európa Tanács Börtön szabályzata szerint is meg kell teremteni a szükséges biztonságot, ami megfelelően igazodik a legveszélyesebb bűnözői kategóriával szemben megfogalmazott biztonsági és kezelési célok követelményeihez. Erre utal az Európa Tanács miniszteri bizottságának R/82/17. számú ajánlása.

Ajánlható módszerek

A tárgyi feltételek kialakításakor a fokozott biztonságú körleteket (zárkákat) az intézet olyan részén célszerű létrehozni, ahol a körletrész az intézet más területeitől (körleteitől) elszigetelhető, illetéktelen személyek (más fogvatartottak és testületi tagok) oda nem léphetnek be, de szükség esetén a kellő erő gyorsan a helyszínre irányítható. A körletrésznek jó ha külön bejárata van, a kijelölt zárkák ablakai pedig külső őrzéssel biztosított területre nyílnak, az épület homlokzata viszont lehetőleg ne nézzen közterületre.

A zárkák belső kialakításánál érdemes figyelni arra, hogy az ablakok rácozata ne legyen nagyobb beosztású, mint ahogyan azt az előírások meghatározzák. Sűrűbb persze lehet. A rácozatot rezgést érzékelő berendezéssel szükséges ellátni, az egyes rácoztagok olyan keménységű fémből készüljenek, hogy ne lehessen átvágni, az ablakkeret falba rögzítése ne tegye lehetővé a kibontást. Az ablakokat olyan nagy teherbírási üvegezéssel indokolt ellátni, amely a természetes fény bejutását lehetővé teszi, de ellenáll a nagy erőbehatásoknak. A zárka berendezési tárgyait indokolt a falhoz vagy a padozathoz rögzíteni, hogy zárkatorlaszolásra ne kerüljön sor, a zárkában olyan berendezési tárgyakat célszerű elhelyezni, amelyekkel megelőzhető a tűzokozás, így főként fémből és műanyagból készített eszközök jöhetnek szóba.

A fogvatartott használati tárgyainak kiválasztásánál körültekintően kell eljárni. Nem lehet a birtokában olyan eszköz, amellyel támadást kísérhet meg vagy az egészségét szándékosan károsíthatja (csak műanyag evőeszeje, evőeszközök, ivópohár, mosdótál, szemetesvödör használható).

A zárka ajtaja *eltérhet a hagyományostól*, kettős ajtórendszer indokolt, ezen belül egy kifelé nyíló, tömör hagyományos ajtó (elektromos zárral felszerelve) és egy belső, mechanikus zárral ellátott, megfelelő osztású rácozajtó. A belső ajtóra belátást nem akadályozó, sűrű szövésű drótháló is felhelyezhető, a külső, zárt szerkezetű ajtó napközben nyitva tartható — folyamatos ellenőrzés céljából éjszaka is —, viszont a belső rácozajtót állandóan zárva kell tartani.

Mind a külső, mind a belső őrzés technikai feltételeinek kialakításánál javasolható szempont még, hogy az épület megfelelő homlokzati részére *rögzített vagy mozgatható tv-kamerát kell irányítani* azért, hogy a külső őrzés mellett az őrségügyeleten is figyelemmel lehessen kísérni az épületrész külső területét. A vizuális érzékelési lehetőségek mellé kapacitív vagy infraérzékelő technikai berendezés felszerelése is indokolt lehet, miközben biztosítani kell a falrész megfelelő külső megvilágítását.

A zárláncú tv-kamerák a körletrészen sem nélkülözhetők, mert a körleten szolgálatot teljesítő személyi állomány biztonsága, a fogvatartottak tevékenységének figyelemmel kísérése indokoltá teszi azok alkalmazását, a monitorállásokat úgyszintén az őrségügyeleten célszerű elhelyezni.

A körletrészen kívül ki kell alakítani a megfelelő hírrendszert (telefon, OV) és jelzési lehetőségeket (nyomógombos riasztásjelző), a személyi állomány tagjait el kell látni vezeték nélküli személyi riasztóval is.

Mi legyen a zárkában?

Az elektromos berendezések dugaszoló aljzatai és az antennacsatlakozások elhelyezhetők a zárkán belül, de a működtető kapcsolókat zárkán kívül kell üzemeltetni.

Kettős világítási rendszert célszerű kiépíteni, ahol van egy biztonsági szabványnak megfelelő állandó világítóttest és egy nyomógombos ellenőrző világítás. Ezek kapcsolói szintén a zárkán kívül találhatók.

A vezetékes rádiókészüléket célszerű a falba süllyesztve elhelyezni, hogy abban a fogvatartott ne tudjon kárt okozni. A rádiót alkalmassá kell tenni arra, hogy szükség esetén élőbeszédet is közvetíthessen. A zárkában elhelyezhető egy nyomógombos zárkakijelző is, amelynek ellenőrző lámpája a zárkaajtó felett és az elektromos zárkezelő fölkében egyaránt információt ad.

A fokozott biztonságú körleteken megfelelő szempontok szerint kiválasztott, *állandó felügyelői állományra* van szükség. A kiválasztásnál különös gonddal kell eljárni. A megfelelő fizikai erő mellett a testületi tagoknak jól kell viselniük a folyamatosan jelentkező veszélyeztetettségérzést, a fokozott pszichikai megterhelést. Mindezek mellett szükség esetén alkalmazniuk kell az önvédelmi fogásokat, kényszerítő eszközöket és technikai berendezéseket. Ismerniük kell a különböző karhatalmi harceljárások gyors, szakszerű és eredményes végrehajtását.

A fokozott biztonságú körleteken szolgálatot teljesítőket elsősorban ott kell alkalmazni, ahol a testületi tag és a fogvatartott közvetlen kapcsolatban áll egymással. Így különösen a körletlen megszervezett folyamatos felügyeleti tevékenységénél, zárkán belüli intézkedésnél, előállításoknál és szállításoknál, külkörházi őrzésnél, esetleges szakorvosi előállításnál, elkülönítések végrehajtásánál, egyenkénti kísérésnél, más testületi tag vagy más személyek (pl. egyházi emberek) tevékenységének biztosítására, kényszerítő eszközök (főleg bilincselés) alkalmazásánál.

Fontos, hogy a súlyos rendkívüli események megszüntetéséhez az intézet rendelkezzen kellő hatást biztosító fegyverzettel és más, tömegoszlató eszközzel. Ezek használatára nemcsak állandó felügyelői kört, hanem az intézet állományából megfelelő számú csoportot is ki kell képezni. Ez az állomány képezheti a meghatározott célból és feladatra megalakuló akciócsoport magját. Napi feladataik mellett — ahol erre lehetőség van — készenléti szolgálatot is alkothatnak.

Mire vigyázzunk még?

Olyan zárkaösszetételt célszerű kialakítani, ahol egy helyiségben legfeljebb 2-3 fő tartózkodik. Ennek előnye, hogy a fogvatartottak tevékenysége állandóan figyelemmel kísérhető, az esetlegesen bekövetkező rendkívüli esemény megszüntetése így kevésbé bonyolult feladat.

További biztonsági intézkedésként elrendelhető a fogvatartott *egyszemélyes elhelyezése*. Erre indokul szolgálhat az ott elhelyezett személy különlegesen veszélyes jellege vagy az elítélt életének, testi épségének megóvása.

Ez utóbbi esetben a külső ajtót állandóan nyitva kell tartani, a folyamatos ellenőrzés a zárt rácsajtón keresztül valósul meg. Ajánlható az ellenőrző lámpatest folyamatos használata is.

A zárkába történő belépéskor fő szabály, hogy ezekbe a zárkákba *testületi tag egyedül vagy kellő biztosítás hiányában nem léphet be*. Ha a külső ajtó zárva van, kinyitása után a belső rácsajtó csak akkor nyitható, ha a belépés biztonsági feltételei adottak. Ha ezeket az elveket elfogadjuk, akkor minimálisra csökkenthető a személyi állomány megtámadásának lehetősége, vagy az ennél is súlyosabb rendkívüli esemény — például terrorcselekmény — elkövetése.

A fokozott biztonságú körleten a fogvatartott kíséret nélkül nem közlekedhet. A kísérést csak az a testületi tag végezze, akit kellően kiképeztünk az önvédelmi fogásokra és a kényszerítő eszközök használatára. A megfelelő távolságot be kell tartani, de úgy, hogy újabb intézkedést ne akadályozzon. Szükség esetén egy fogvatartottat két testületi tag is kísérhet.

Csoportos mozgatóskor a közlekedést úgy kell megszervezni, hogy valamennyi fogvatartott magatartását érzékeljük, de azért egymástól túl nagy távolságot ne engedjünk. Csoportos mozgásnál is el kell érni a szükséges erőfőlényt. Ha indokolt, a menet útvonalát külön is biztosítani kell, vagy a külső őrzést megerősíteni (fegyveres őrrrel és/vagy kutyás járőrrel). Kíséréskor a fogvatartottakat indokolt esetben meg lehet bilincselni.

Előállítás és szállítás, külkórházi őrzés

Nem zárható ki, hogy a különleges biztonságú körleteken elhelyezett fogvatartottakat bíróságra, ügyészségre, orvoshoz elő kell állítani, netán szállítani szükséges. Ilyenkor *az őrség létszáma kenőnél kevesebb nem lehet, jogos a bilincselés és a vezetőbilincs használata*. A fogvatartott megmozgatásától (távozáskor és érkezéskor) nem szabad eltekinteni, sőt alkalmazni kell a technikai eszközöket. Elrendelhető a tételes motozás, a ruházat teljes átvizsgálása. A testüreges ellenőrzését azonban csak orvos végezheti. Szóba jöhet még az előállító őrség kutyás járőrrel történő megerősítése, de adott esetben igénybe vehető a területileg illetékes rendőri szervek segítsége is.

A fogvatartott esetleges külkórházi őrzésének megszervezése sem kis feladat, hiszen az érintett esetleg azt hiszi, hogy a szigorúan őrzött intézetből kikerülve könnyebben megszökhet, netán külső személyek segíthetik terveit. Külkórházi őrzésnél ráadásul az a veszély is fennáll, hogy idegen személyek a fogvatartottak sérelmére követnek el agresszív, végső esetben élet elleni cselekményt. A büntetés-végrehajtásnak mindezt meg kell akadályoznia, de legalábbis számolnia kell a bekövetkező veszélyhelyzettel.

A kórtermet idegen személyek lehetőleg csak nehezen közelíthessék meg, de persze eközben nélkülözhetetlen az egészségügyi személyzettel való szoros együttműködés. Jó, ha a fogvatartottat állandó orvosi és ápolói személyzet kezeli, így csökkenthető az ismeretlen személyek kapcsolatfelvételi lehetősége.

Ha a gyógykezelést a bilincselés nem akadályozza, akkor a beteg kísérése a vezetőbilincs alkalmazásával történik. Veszélyforrás még a látogató megjelenése. Ha a biztonsági érdekeket nem sérti a látogató fogadása, akkor megnyugtató, ha az a hozzátartozó jön, akit az intézet *legális kapcsolattartóként* nyilvántart. A látogatás

természetesen csak akkor jöhet szóba, ha a kórházi kezelés tartós és a fogvatartott egyébként is fogadhat látogatót.

A munkáltatás biztonsági kérdései

A fokozott biztonságú körleteken vagy zárkákban elhelyezett személyek életrendje meglehetősen monoton, ami hátrányosan hat a fogvatartott idegrendszerére, személyiségére. E feszültség oldásának egyik eszköze a munkáltatás. Persze csak olyan munka jöhet szóba, amely egyszerű folyamatokból áll, nem eszközigényes, nem szalagrendszerben folyik és a lakózárkákban is elvégezhető.

Ez a forma nem igényel külön munkáltatói kapacitást, nem jár csoportos mozgattal, a magatartás munka közben is folyamatosan ellenőrizhető, nem kerülhetnek be a zárkába biztonságra veszélyes tárgyak, viszont megfelelően érvényesülhet a „terápiás” jelleg. A munkahely kialakítása sem jár különösebb nehézséggel.

Az efféle munkáltatásnak nem elsődleges célja termelési érték előállítás, ezért a munkavégzés ne legyen kötelező. Csupán célszerű felkínálni, de nem érdemes erőltetni. Persze az is előfordulhat, hogy a fogvatartott — biztonsági szempontok miatt — nem dolgozhat. Ilyenkor a munkát végző társaitól el kell különíteni.

Azokban az intézetekben, ahol különlegesen veszélyes fogvatartottakat helyeznek el, néhány speciális rendfenntartói-karhatalmi tevékenységre is ki kell képezni az állomány néhány tagját. Így például a *szolgálati kutyák* meghatározott célból történő alkalmazására, *mesterlövési* feladatokra, a közelharc fogásainak mesteri alkalmazására, a helyiségekbe történő gyors behatolás végrehajtására és az ott történő szakszerű és eredményes ténykedésre. Ez nem más, mint a már ismert különböző módszertani útmutatók (terrorcselekmény megelőzése és felszámolása, az objektumvédelem megszervezése, a tömeges ellenszegülés megszüntetése) tartalmának és javasolt módszereinek alkotó jellegű alkalmazása.

Hiába van jól elkülönítve a fokozott biztonságú körlet (zárka) az épület egyéb területeitől, működésének ténye óhatatlanul kihat az intézet életrendjére, az ott élők tevékenységére. A szükséges biztonság érdekében tehát némileg át kell szervezni a ház addigi jól megszokott életrendjét és stílusát.

Mindez kezdődhet azzal, hogy a belső rendelkezések közül érdemes áttekinteni azokat, amelyek a biztonsági tevékenységgel összefüggenek. Így különösen az őrzési rendszer leírását, a differenciált őrzés megszervezését, az intézet riadóokmányait és egyéb ide tartozó terveit, az intézetbe történő, illetve az onnan való kilépés szabályait, a mozgás előírásait, a motozás szabályait, a birtokban tartható tárgyak meghatározott körét, a látogatófogadás rendjét, a külkórházi őrzés szabályait, a biztonságra veszélyes tárgyak és anyagok kezelésének előírásait, végül a biztonsági ellenőrzések és szemlék megtartásának rendjét.

Nem árt megvizsgálni az intézet napirendjét, felmérve a szükséges változtatnivalókat. Így például az étkezések idejét, a szabad levegőn tartózkodás rendjét, a szabadidős helyiségek igénybevételének idejét. Ha önálló körlet kialakítására kerül sor, akkor ide külön napirendet szükséges készíteni, összhangban a többi körlet napirendjével. De ha csak 1—2 zárkában történik a különösen veszélyes fogvatartottak elhelyezése, akkor is külön napirend rögzítse a legfontosabb kérdéseket.

E módszertani útmutatóban döntően azon intézetek számára rögzítettünk néhány elvi és gyakorlati szempontot, amelyekben rövidebb-hosszabb ideig különlegesen veszélyes fogvatartottak élnek. Természetesen az itt ajánlottakat — kellő differenciálással és a helyi sajátosságok figyelembevételével — a többi intézet is hasznosíthatja.

Máthé Zoltán

A veszélyes fogvatartottak és a hosszú időre elítéltek kezeléséről címmel 1992. április 8—11-én Prágában nemzetközi összehasonlító szakértői szemináriumot rendeztek húsz ország és az ENSZ képviselője részvételével.

A magyar nemzeti jelentést (referátumot) dr. Nagy Ferenc tszv. egyetemi docens (JATE ÁJTK Szeged) ismertette. A szeminárium szervezői voltak dr. Frieder Dünkel (Freiburg) és dr. Helena Váلكová (Prága). A cseh szerző más témájú tanulmányát e számunkban adjuk közre.

Kísérleti program

Pszichológiai képzés két iskolában

A büntetés-végrehajtás „nagy rendszereiben”, az intézményhálózat és az intézetek szervezetének korszerűsítésében megtörténtek azok az első lépések, amelyek egy korszerűbb, hatékonyabb, „európaiabb” börtönrendszer kialakulásához vezetnek. Sokkal nehezebb, aprólékosabb munkát, hosszabb időt igényel azonban az új kívánalmak kisebb szervezetekre és egyes munkakörökre történő lebontása, az új követelmények egyéniesítése.

Ennek tudatában, az országos parancsnokság személyzeti és szociális főosztálya felkérésére állítottuk össze *A szolgálati viselkedés lélektani kérdései* című tantárgy oktatását célzó kísérleti programot. A képzés 40 órával 1992 első félévében indult meg két helyen, a Büntetés-végrehajtás Tiszthelyettesképző Iskolájában és a Belügyminisztérium Zászlósképző Iskolájában.

Előzménye az egyes rendőri egységek-nél már korábban indított és azóta is sikeresen működő „*trainingprogram*”, amelynek egyes elemeit a mi képzési anyagunkba is beépítettük.

A program a büntetés-végrehajtási intézetek őri állománya — ezen belül elsősorban a felügyelők — képzésére készült. E munkatársaink ma rendkívül nehéz körülmények között dolgoznak. Nemcsak azért, mert nagyon túlterheltek, hanem azért is, mert nincsenek megfelelően felkészítve azokra a sajátos helyzetekre, amelyekkel naponta találkoznak. Nem kapnak útmutatást, „taktikai utasításokat” arra vonatkozóan, hogyan viselkedjenek e szituációkban.

Őröknek, felügyelőknek

Az őrök és a felügyelők esetében különösen fontos lenne a régi és az új, a ha-

gyományos és a korszerű pontos megfogalmazása, mivel valószínű, hogy a börtönökben az ő szerepük megy át a legnagyobb változáson. A hagyományos szemlélet elsősorban őrző, fegyelmező attitűdöt és viszonyulást írt elő számukra, az új pedig a kezelésben való részvételt és együttműködést (is) igényli.

Az őrszemélyzet tevékenysége katonai szervezet keretei között, vertikális függőségi rendszerben, irányítói és végrehajtói tagolódásban, alá-főlérendeltségi viszonyban történik. A pozíciókhoz a szervezet által meghatározott viselkedésmódok, szerepek társulnak. Az őr és a felügyelő a szolgálati hierarchia alsó rétegében teljesít szolgálatot, amelyet parancsok, utasítások határoznak meg. Kreatív, önálló, kezdeményező akciókra lehetősége alig van. Az eligazításon és jelentésen alapuló információcsere leszűkíti, személytelenné teszi kommunikációját. *Kenős szerepben tevékenykedik: a hatalom birtokosa a fogvatartottak relációjában, de a legalacsonyabb beosztású és rendfokozatú személy a saját szervezetében.* Tehát egyszerre a szolgálati hierarchia kiszolgálója és kiszolgáltatója, a hatalom birtokosa és eszköze. A munka „tárgyai” — a fogvatartottak — helyzetükből adódóan feszült, elégedetlen emberek, problémáikkal a velük legközvetlenebb kapcsolatban lévő őroket, felügyelőket terhelik, a börtönállapotokért őket hibáztatják. Pozitív, energetikus viszacsatolást sem a fogvatartottaktól, sem az előjáróktól, sem a „civil” társadalomtól nem kapnak. A kiégettség veszélye is elsősorban őket fenyegeti. A kiégés szinte törvénytörő eredménye annak, hogy az őr jelentéktelen elismerést, ugyanakkor jelentős büntetéseket kap, értékelése elsősorban hibái, helytelen cselekedetei felsorolásából és nem erényei számbavételéből áll, munkájának eredményessége ráadásul objektív mutatókkal nem mérhető,

de igazi lehetősége sincs arra, hogy ténylegesen befolyásolja azokat a folyamatokat, amelyekért felelőssé teszik. Az *őri személyzet szakmai identitása tehát negatív visszacsatolásra épül*, így elkötelezettsége, a szervezethez tartozásának érzése, hivatástudata vagy sérül, vagy ki sem alakul.

Önismereti lehetőség

A program kialakításakor arra törekedtünk, hogy elmélyítsük a résztvevők szakmai alkalmasságát, így realisabb, objektívebb képet kapnak önmagukról és cselekedeteik közvetlen hatásáról. Megismertettük őket — a napi élethez, gyakorlathoz kötötten — az alapvető pszichológiai és szociálpszichológiai mechanizmusokkal és folyamatokkal.

A program elméleti alapját a fejlődés-, a személyiség és a viselkedépszichológiai ismeretek képezték. A módszerek is innen származnak. Főként önismereti, önjellemzési lehetőségek, helyzetgyakorlatok és leírások, valamint a témához kapcsolódó egyéb, úgynevezett „hozott” problémák megbeszélése kínálkozott hasznos formának.

A hallgatók bevonása lehetőleg *önként vállalt formában történt*, vizsgakötelezettséggel nem járt, érdemjegyeket sem adtunk. Törekvésünk az volt, hogy a pszichológia, mint tantárgy a hallgatók érdeklődését felkeltse, munkájukhoz használható információkat és tudást nyújtson. Ehhez elsősorban színes módszertani változatosság és a realitáshoz közeli, a mindennapokban hasznos tematika illik. Mindegyik témához gazdag feladatrepertoárt dolgoztunk ki, amiből a későbbiekben kiválaszthatjuk a legmegfelelőbbet, a csoport igényei, befogadóképessége szerint. Ebben a 40 órában tehát elsősorban tapasztalati tanulást akartunk nyújtani a hallgatóknak, ehhez többféle módszert használtunk.

1. Helyzetgyakorlatok. A résztvevők a mindennapi életből vagy a büntetés-végrehajtási gyakorlatból vett szituációkat játszottak megadott instrukciók alapján. A helyzeteket videóra vettük és újrajátsz-

va közösen elemeztük, mindig elsősorban az adott 4 óra fő témája szerint.

2. Elméleti előadások. Igyekeztünk minél lényegretörőbben, rövid, táblára írt vázlatokkal a hallgatók kérdéseit kiprovokálni, a téma feldolgozását megpróbáltuk lebonyolítani.

3. Csoportos beszélgetések. Leginkább a tanulókat foglalkoztató problémák ventillálását, a különböző vélemények ütköztetését szolgálták, a feszültség csökkentésének és a tolerancia növelésének szükségességét tudatosították a résztvevőkben.

4. Önismereti kérdőívek, tulajdonságlisták, értéklisták. Elsősorban az énkép és az attitűdök, előítéletek tudatosítására irányultak. A személyesebb vonatkozású kérdőívet mindenki csak saját magának értékelte, iránymutatásaink alapján. A kevésbé személyes, ún. rangsorolós feladatokat összegezték és a csoport véleményként elemezték.

5. A csoportos relaxáció és imagináció bizonyos témáknál a fantázia segítőként szerepelt, más esetekben pedig a testi és lelki kontrollt és ellazulást avatta a résztvevő saját élményévé.

Gyakorlati hasznosság

A tematika elsősorban a *gyakorlati hasznosság* és használhatóság elvére épült. Azt reméltük, hogy a hallgatók „megferdülnek” a pszichológiai gondolkodásmóddal, a helyzetértékelést és az alkalmazkodóképességet fokozó szemlélettel.

Az első két alkalommal az *énkép, önismeret* és a *szakmai identitás* kérdéseit feszegettük. Nemcsak a pillanatnyi kép feltárása volt a célunk, hanem az érdeklődés és a motiváció felkeltése is. Arra törekedtünk, tudatosuljon a hallgatókban, hogy munkájuk az alacsony társadalmi presztízs ellenére is fontos, amit lehet jól és lehet rosszul végezni. Emberekkel, emberek között dolgoznak, munkaeszközük elsősorban a saját személyiségük. Ezért saját maguk és funkcióik minél alaposabb megismerése, a jobb emberismeretre való törekvés igen fontos, a saját érdekükben is. Így kerülhetők el a nagyobb konflikt-

tusok, így oldhatók meg gyorsan és hatékonyan a kritikus helyzetek.

Harmadik és negyedik találkozásunkor a *kommunikáció* témájával foglalkoztunk. Igen részletesen, helyzetgyakorlatok, elemzések sokaságával igyekeztünk kiemelni a verbális és nonverbális kommunikáció fontosságát az emberi kapcsolatokban és a munkavégzésben. Sokszor döntő fontosságú, milyen gyorsan és pontosan vagyunk képesek felismerni a másik ember jelzéseit (akár szóbeli, akár metakommunikatív jelzések) veszélyhelyzetekben, pedagógiai szituációkban vagy preventív célzatú intézkedéseknél. Foglalkoztunk az *egyenruha jelzésértékével, a személyesség és személytelenség kérdéseivel, az uniformizálódás lehetőségeivel és veszélyeivel* a fogvatartottnál és a személyi állománynál.

Az ötödik téma az *előítélet* volt. Különböző módszerekkel igyekeztünk felszínre hozni, feltérképezni az előítéleteket. Ezt követően közösen próbáltuk megfogalmazni, körülírni a vélemény, előítélet és attitűd közötti különbségeket, azok pozitív és negatív funkcióit, szerepét a viselkedés prognosztizálásában, jelentőségüket és veszélyeiket a büntetés-végrehajtási munkában (etnikumok, devianciák stb.).

Hatodik alkalommal az *együtműködés* ről volt szó. A helyzetgyakorlatok és más módszerek elsősorban az alá-, fölé-, és mellérendeltség átélését segítették elő, valamint néhány jellegzetes viszonyulási módot, ezek adekvát alkalmazását. A személytelen szabályközvetítő magatartás és az empatikus befolyásoló viselkedés itt került megbeszélésre.

Mindenki tapasztalhatta a különböző, sokszor játékos gyakorlatokban, mennyire képes együttműködni vagy rábírnivalakit az együttműködésre, mennyire toleráns vagy intoleráns másokkal szemben.

A hetedik az *agresszió* témaköre volt, amelyhez szervesen kapcsolódott az alárendelődés és az aszertivitás, valamint a félelem és szorongás fogalma. A helyzetgyakorlatok elemzésekor beszéltünk a *frusztráció* fogalmáról s szerepéről, valamint az agresszió irányultságáról is.

Elemeztük a konkrét szakmai, személyiségbeli vonatkozásokat, a „börtönagressziót”, a fogvatartottak személyre, tárgyra, rezsimre irányuló indulatait, ezek lehetséges kezelési formáit, és a gyakorlatban sajnos sokszor megjelenő úgynevezett „provokált” *agressziót* a fogvatartott és a felügyelő viszonyában. Lényeges, preventív hasznosságú lehet a felügyelő számára, ha tudatosítja, hogy számos rendkívüli esemény provokatív vagy hibásan megválasztott bánásmód, intézkedés következménye. Ugyanilyen lényeges szempont a szakmai munkában a félelmi vagy szorongásos helyzetek felismerése, mert előre vetít bizonyos elkövetői szándékok (falcolás, öngyilkosság, támadás, szökés).

Szorosan kapcsolódott az előzőekhez — a szocializáció folyamatának befejező szintjeként — a *kontrollfunkciók tárgyalása*. Leggyakrabban használt módszerünket itt színesítette az is, hogy megtörtént fegyelmi eseteket, azok kivizsgálását és magát a fegyelmi tárgyalást játszották el és elemezték a hallgatók, átélve elkövetői és elbírálói szerepeket.

A kilencedik téma a *fogvatartotnak kóros személyiségével, a szélsőséges viselkedés megnyilvánulásai*val foglalkozott. Érintettük a gyógyító-nevelő csoportokat, azok létrehozásának célját, az ott folyó szakmai munkát. A felügyelők sok esetben viszontagresszióval reagálnak a személyiségzavaros fogvatartott opponáló viselkedésére, azt személyes sérelemként élik meg és önmagukra, valamint a fogvatartottakra is káros módon „lépnek be” a szituációba, ellenkező esetben pedig — például az értelmi fogyatékosoknál — lekezelően, sértően, a fogvatartott állapotát igen rossz értelemben vett „humorral” kezelik. Nyilván nem diagnosztikai pontossággal, de szélsőséges viselkedés észlelésekor a felügyelőnek gondolnia kell arra, hogy a fogvatartott reakciója nem feltétlenül a közhasználatban olyan gyakran hangoztatott „elvetemültségből, alatomosságból” származik. Az ilyen helyzetek adekvát kezelése rendkívüli eseményeket előzhet meg.

Az utolsó találkozás elsősorban az *ártekintést, összefoglalást* szolgálta. Az első alkalommal megkötött szerződés és a válalások értékelése után javaslatokról, észrevételekről beszélgettünk. Végül egy névtelenül kitöltött kérdőívben a csoport tagjainak véleményét kértük erről a kísérleti oktatásról.

Tapasztalatok, tennivalók

A két iskolában különböző életkorú és létszámú hallgatók vettek részt, akik az új tantárgyról csak nagyon felszínes korábbi információkkal rendelkeztek. A tanári kar és a hallgatók kíváncsisággal, várakozással és érdeklődéssel fogadták az új képzési formát. A tantárgy vázlatos ismertetések az iskolák vezetői a témákat szükségesnek vélték, a tanterv lényeges kiegészítőjének tekintették.

A hallgatók örültek annak, hogy befolyásolhatják a javasolt módszereket, aktív részesei lehetnek a munkának, s ez nem „minősítés”, „csak” feladathelyzet a számukra. A szemtől szembe csoporthelyzet újdonsága azért néhányukban bizonytalanságot keltett. Az őszinte, nyílt véleményalkotás érdekében még a munka elején ún. csoport-titoktartásra tettünk javaslatot, amelyet mind a két csoport elfogadott.

Jó néhányan ugyanis tartottak a személyeskedéstől, a magánéletbe történő beavatkozástól, a megítéltetéstől, a személyes bevonódás szülte konfliktushelyzetek kialakulásától.

Mindkét csoport aktív részvételt, ösztönzést és fegyelmet vállalt a közös munkában. Ez alkotta az oktatás „szerződéses kereteit”.

A két csoport különbözőképpen fogadta a technikai megoldásokat: a *záslós-képző iskola hallgatói* szívesebben vé-

gezték a kérdőíves — akár egyéni, akár csoportos — feladatokat, a helyzetleírásokat, és azok elemzését. Ezekben a csoport szinte minden tagja aktívan részt vett. Ugyanakkor nem szívesen vállalták akár csak szerepjáték formájában sem a helyzetgyakorlatokat, a témák megjelenítését. Ennek oka feltehetően életkori sajátosságaikra vezethető vissza.

A *niszthelyettesképző iskola* hallgatói éppen ellenkezőleg: szívesen „játszottak”, kedvelték a helyzetgyakorlatokat, a videós technikát, a relaxációs, meditációs tréninghelyzeteket, kevésbé a helyzetleírásokat és a kérdőíves feladatmegoldásokat.

Egységes volt a hallgatók véleménye abban, hogy szakmájukat a társadalom negatív megítélése kíséri, de a szakmán belül is, hiába hangoztatják a felügyelői munka fontosságát a büntetés-végrehajtási hierarchiában, ez a terület „élvezi” a legalacsonyabb megbecsülést anyagi és erkölcsi értelemben egyaránt. Mindkét csoport kifejezte, hogy tagjai mellőzöttnek érzik magukat, igényelnék, ha többet törődnének velük. Nagy élményt jelentett számukra, hogy a csoportfoglalkozásokon jobban megismerték egymást, viszonyulásaik megváltoztak, nagyobb toleranciát mutattak egymás iránt.

A kísérleti program tanulságai tudatosították bennünk, hogy a pszichológia oktatása a tiszthelyettesek képzési programjában hasznos, olyannyira, hogy a már említett két iskola mellett célszerű lenne véglegesen bevezetni a Rendőrtiszti Főiskola bv. tagozatán is, nem beszélve arról, hogy a testülethez belépő új örök speciális büntetés-végrehajtási pszichológiai alkalmassági vizsgálatát is érdemes lenne megfontolni.

Beck Gyöngyi—Kletner Anikó—
Mariasovics Mária

Naprakészen (?)

Befogadás számítógéppel

A jelenlegi befogadási eljárás túlzott adminisztrációval jár. Az előadónak nyilvántartó lapot, mutatókartont, egészségügyi törzslapot, személyi lapot, munkáltatási könyvet és foglalkoztatási engedélyt kell kiállítania. A felsorolt nyomtatványokon az adatok egy része megegyezik, így azokat többször is le kell írnia. Ebből adódóan ugyanazokat a adatokat párhuzamosan több helyen is nyilvántartjuk.

A párhuzamos nyilvántartást és fölösleges adminisztrációt úgy lehetne elkerülni, ha a fogvatartott valamennyi adatát — befogadástól a szabadításig — központi helyen tartanánk nyilván. Ez akkor valósítható meg, ha valamennyi intézetben van legalább egy, viszonylag nagy teljesítményű számítógép, amely az adott intézetben lévő fogvatartottak valamennyi adatát képes tárolni.

Ebben az esetben szükség lenne minden osztályon ugyancsak legalább egy, a büntetés-végrehajtási osztályon legalább három kisebb teljesítményű számítógépre, amelyek terminálként üzemelnének. Így a törzsadatok csak egyszer lennének rögzítve és a különböző osztályok a már rögzített törzsadatokhoz rendelnék a saját adataikat. Természetesen figyelembe kell venni az adatvédelmet és szigorúan meghatározandó, ki, milyen adatot rögzíthet vagy módosíthat, illetve tudakolhat.

* * *

A befogadási eljárásra akkor kerülhet sor, ha a fogvatartást megalapozó bírói értesítő vagy az előzetes letartóztatás elrendeléséről szóló határozat rendelkezésre áll. Az adatok egyeztetése után a fogvatartottat nyilvántartásba kell venni.

Ez két részből áll: van egy manuális nyilvántartásba vétel, amely a fogvatartott nevének, nyilvántartási számának, születési idejének és a befogadás időpontjának a forgalmi naplóba történő beírását jelenti. A másik része a számítógépen történő adatrögzítés.

A befogadást végző előadó kitölti a számítógépen a nyilvántartó lap első oldalát és az iratokat továbbítja a foganatba vevőnek, aki elvégzi a foganatba vételt és ezt rögzíti. A fogvatartott ezután a szociális ügyintézőhöz kerül, aki kikérdezi és kioktatja, majd elvégzik a kötelező orvosi vizsgálatot. Valamennyi fázisban rögzíteni kell a szükséges adatokat. Ebben a folyamatban kell elvégezni a fogvatartott fényképezését is. A továbbiakban pedig bármilyen változást folyamatosan rögzítenek, egészen a szabadon bocsátásig.

Az adatrögzítés valamennyi szakaszában szükség van az adatok helyességének ellenőrzésére, melyet az osztályvezető, vagy az általa megbízott személy végez. A programot úgy kell megírni, hogy a gépben ellenőrizhető legyen, az adatokat ki rögzítette és ellenőrizte. Erre azért van szükség, mert az adatrögzítő és az ellenőrző személy teljes felelősséggel tartozik az adatok helyességéért. Ha az adatokon valamelyikük javítást végez, meg lehet állapítani, ki módosította azokat.

TAPASZTALATCSERE

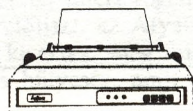
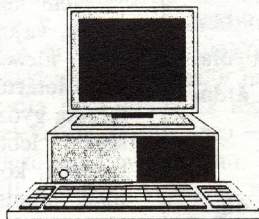
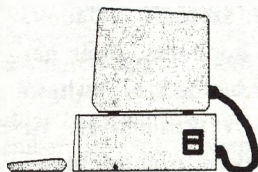
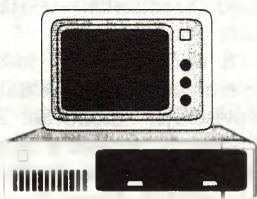
A fenti megoldás csak úgy valósítható meg, ha a jelenlegi nyilvántartó lap rovatai kiegészülnek a veszélyességi fokra, az elhelyezési körletre és a büntársak megjelölésére, a nevelési, egészségügyi és pénzügyi adatok tárolására szolgáló résszel is.

A letétet viszont nem célszerű számítógépen nyilvántartani, mert a letétszelvény kiállítása úgysem mellőzhető.

A számítógépes nyilvántartás ideálisan akkor valósítható meg, ha valamennyi büntetés-végrehajtási intézetben létrehozunk egy úgynevezett befogadó blokkot, amely magába foglalja a befogadó helyiséget, a szociális előadó irodáját, a fürdőt, az orvosi rendelőt, valamint a felszerelési és letéti raktárt, továbbá a fényképfelvétel elkészítésére alkalmas helyiséget. Ebben az esetben a terminálként működő gépek viszonylag közel lennének egymáshoz, a befogadás is futószalagszerűen működhetne.

Természetesen a legoptimálisabb megoldás az lenne, ha az intézeti gépek közvetlen összeköttetésben lennének a központi nyilvántartó gépével, az pedig a BM bünygyi nyilvántartóval, a bíróságokkal és az ügyészségekkel. Ebben az esetben az információáramlás élő, folyamatos és naprakész lenne mindkét irányban, az adatok nagy részének felvezetése elkerülhetővé válna, mert azokat egyszer már valamelyik szervnél rögzítették.

Kis-Benedek József

Kint és bent

Gyermekmesék: felnőtteknek

Megfér-e együtt (egyetlen rovatban) rendhagyó riport, mélyinterjú, monológ és tárcaközi összefogásra épülő, kormánynak készült előterjesztés? Ha ennyire összetett, érzékenyen kezelendő, ám mielőbbi megoldást sürgető téma indokolja, akkor igen! Mellőzhető-e ugyanis a szembenézés azzal a társadalmi (szociális) környezettel, amely szinte futószalagon szállítja börtönbe gyermekeit, akikről pedig minden szakember tudja, hogy jó és rossz hatásra életkorukból fakadóan még egyaránt fogékonyak. E fiatalok mondataiban ott komorlanak a börtön előzményei: szétdűlt családok, arctalan állami gondozás, sivár nevelőintézetek, bűnözésre bujtató millió. De a következmények is: elutasító társadalom, újabb büncselekmény és börtön, börtön megint. Immáron a felnőttek között. Ha csak egyetlen egyszer előfordulhat olyasmi, amiről a monológokban szó esik, nem szabad hallgatni róla. Hanem mielőbb — még hozzá áldozatvállalóan és hozzáértően — cselekedni kell.

E nagyívű programhoz szolgál szerény adalékul összeállításunk a fiatalok elítéltek magyarországi helyzetéről.

Z. tizenhat éves. Amikor megszületett, már megfertőzte a világ. Apuci vedelt, elefántbikányi adagokat szippantott föl naponta, mentségül szolgál, hogy kádárkából, ami a donauwassernál arisztokratikusabb nedű.

Falusi házuk udvarán döglődő körtefa állt, csak azért nem dőlt ki, mert szociológusok és családvédőnek álcázott körboncnokok támogatták. (Kisfiú korából egyetlen szép emléke van, megleste, amikor a szomszéd néni laborban mosta a micsodáját.)

Anyuci alkalomadtán szétártta combjait, közben valami ősi nótát dúdolt, olyan régít, mint a mestersége. Akit megölelt, annak annyi volt. Leperkálta a dohányt, majd Szentmihály-taxiján elrobogott a neki gondozóba.

S eljött vala az idő, vele együtt a Gyermekküldözési Osztály kiérdemesült képviselője, mondván: Z.-t menekíteni kell egyik fertőből a másikba, magyarán állami gondozásba került. Mondhatni: hazáig szállított! Akkor kezdett lopkodni — kimenők idején — fogkefét és haranglábat, martinit sósokflivel, mikor milyen gusztusa támadt.

Nem kell tépelődnie a tisztelt olvasónak, vajon hol találkoztam Z.-vel. Bizony, idebent. Három hónapja van előzetes letartóztatásban. S mert az igazság mindig győzedelmeskedik (kinek az igazsága?), lebukott, kezdőhöz illő módon berezelt, köpött, vallott, mószerolt. Állítólag minusz tizenhárom éves korában társtettes volt a Nagy Angliai Vonatrablásnál!

Nem tudom szentimentális háttér-érzelem nélkül láttatni e gyerekembert. Obligát kérdés: ki tehet róla, hogy hűvösön van? A szülei? Tanárai? Avagy rosszak a törvényeink?

„Lehetséges, hogy tízezerszám vannak apátlan-anyátlan, gazdátlan farkaskölykeink? Magunk ellen lázítjuk ifjúságunkat? Ezek a gyerekek nem kokárdával fognak felvonulni — ha eljön az ideje —, hanem nuncsakuval!

Jobb a kaja, mint otthon — mondja Z. — Ha húst kaptunk néhanap, az is gyanús eredetű volt. A vegyesboltból nem lehetett, mert a pénz piára ment. Ne higgye, hogy a dögtemetőből nem lehet kiadósan megebédelni. Fűszer kell hozzá, ne legyen büdös, meg azbesztgyomor. Mikor már több napja nem ettem, belém töltöttek egy Kőbányait. Amúgy zsírpapi meg hagyma orrba-szájba. Megjártam a hadak útját, voltam intézeti növendék, csöves, egyebek...

Az a baj, hogy itt a kóterban sok a ferdehajlamú. Köztünk meg sokan szólni se mernek az őrségnek, amikor meg akarják dugni őket. A legnagyobb probléma mégis a bizonytalanság. Nincs ítéletem, meddig kell előzetesben lennem? Hogyan védekezzem így? Ha tudnám, hogy egy-két hónap, mondanám, oké, beoszthatnám az időm.

Iskolás koromban boksoltam. Ezért tudom, a legjobb kifejezés a mi állapotunkra: övön aluli ütés. Visszatérve a kérdésére (bánásmód?), a smaszerek nem kivételeznek. Itt is előfordul ticsitacsi, de a közhangulat döntően befolyásolja őket is. (Ticsitacsi: amikor személyes rokonszenvből elnézik valaki zugüzleteit!)

Naná, maga bejön ide, fölborul a rend, egymásnak kell hazudozni. Amúgy „kuss romagyerek, fogdbeapofádteganajtúró”. Ilyen a hangnem. Szerintem megszokásból, hagyományból viselkednek így. Tulajdonképpen meg is értem őket. Arctalannak kell lenni, akkor elfogadnak. A rabtársak? Nekik adni kell a vagányt, játszani a nehézfiút. Jobb is, ha nincs az embernek rokona, ismerőse, aki csomagot küldene, mert kíméletlenül rászállnak, lelejmolják. Főleg, ha újonc.

Furcsa dolog, de akkor kerül valaki törvényen kívül, ha a törvény „kezei” közé kerül! Mert itt mások a szabályok. Íratlan törvények, de aki megszegi őket, halott ember. Maga ezt úgysem érti. Azok is sarokba vannak szorítva, akik már évtizedeket ültek. Rájuk is érvényes a dzsungelika. Sőt, még jobban. Persze vannak pancserok, ők csicskák lesznek, köcsögök. S ez a hierarchia, ha hiszi, ha nem, korántsem csak fizikai erőnlét kérdése. Aki teddide-teddoda ember, az kint, a szabad világban is az volt.

Először csuktak le. Betöréses lopással gyanúsítanak, természetesen ártatlan vagyok. (Mit nevet, higgye el!) Gondolja, hogy kilencven nap alatt láttam a védőügyvédeimet? Csak ahhoz jönnek, akinek dohánya van. Nem tartja különösnek, hogy a jogász úr dönti el, melyik a fontosabb ügy számára? Másfél éve vannak itt emberek. Ne is mondja, bűnözők, meg is érdemlik. De ítélet nélkül?

Most én kérdezek Öntől. Kit érdekel a sorsunk? Ez fáj igazán. Hogy fölösleges vagyok. Pedig amikor szakmunkásképzőbe jártam, a műhelytanárom azt mondta, ilyen ügyes kezű gyereket már évek óta nem látott! És tessék, most hol vagyok? S miért? (Jó, jó, nem beszélék a bűncelekményemről.)

Ne kezdjük azzal: nem kötelező lopni meg rabolni. Térjünk vissza az előző témához: nem jellemző, hogy műveltek itt a úpek. Altalában néhány elemi iskolájuk van. Úgy is viselkednek.

Beindul a láncreakció, minél jobban üldözött valaki, annál jobban elvadul. Nem a börtönviszonyok örjítőek, hanem a tudat: *nullák vagunk*. Nem hiányzunk senkinek. Kifelé keményít mindenki, a sündisznó is szúr, tüskéi mögött mégis védtelen és gyenge.

Fiatalkorú? Előzetes? Apja-anya tojik rá? Akkor én miért foglalkozzam vele? Ezt gondolja a GYIVI-s, a nevelőtanár, az őrség, a nevelőtiszt, az Atyaúrsten! (Ne vegye istenkáromlásnak, de ha Urunk félszemét a bolsik kiverték, még mindig maradt néki egy, hogy tévelygő bárányaira tekintsen. Bár biztos hülyeség, amit mondok...)

FIATALKORÚAK

Ez a pár hónap elég volt hozzá, hogy átlássam: reménytelen a helyzetem. Maga (ön?) meg tudja mondani, hol leszek, mondjuk, két-három év múlva? Nem kell sok képzelőerő hozzá: Sopronkőhidán, Vácott, talán a Gyűjtőben...

* * *

A következő stációm: X. Ítélete még nincs, viszont a neve kezdőbetűit sem írom le. Nem értem, miként juthatott ide. Ha volna édesanyja, s annak pedigrigén szoknyája, amellett lenne a helye.

„A legnagyobb bajom, hogy nem merek sírni. Gyöngének ne lásson senki. A budira kérdéskedem, ha bögni van kedvem. Az a szemét Apám (X. kisbetűivel ejti e főnevet!), tehet minderről. Úgy van az ember: nem válogathatja meg a szüleit. Tudja, most hol van? Valahol Kanadában autószerelő. Amikor lelépett, anyám összedált egy smicivel. Dédelgetek, simogattak, de nem kellett mostoha. Ha még soká maradok, rájuk gyűjtöm a házat.

Megszöktek, bementem Debrecenbe. Elkezdtem szipózni. Ragasztózni. Éreztem, hogy lassan meghülyülök, ám nem volt visszaút. Nem fájt semmi, lebegtem, könnyű voltam. S mert kellett a pénz, hát betönnem. Közértekbe, meg a környező tanyákra. (Ezek a mostani tanyasiak már nem önellátók, reggelente bejárnak a városba vásárolni, aki ismeri a házörökutyák természetét, annak smafu bejutni. De aki nem, azt szétszaggatják!)

Itt milyen a helyzetem? Jó kérdés. Maga hogy érezné magát a siten? A személyzet úgy tekint ránk, mint potenciális bűnözőkre. A rabok meg amatőröknek vesznek. Már most igazodjon el ilyen helyzetben. Először vagyok letartóztatásban, nincs is mihez viszonyítanom.

Mondjam azt, jobb a Balatonnál csövezni? Ott is üzött vad az ember. Tudja, irtózom az éjszakáktól. Mindenféléről fantáziálok. Csajokról meg szökésről, de tulajdonképpen csak magamtól félek. És a várható útélettől. A többiek mesélik, Tökölön jobb lesz a sorsom. (Jó a hírszolgálat, hiszen amikor a mostani felnőnek fiatalok voltak, biztos más volt ott a helyzet!)

Van, aki figyelmeztetett, sok a verekedés, nemi erőszak, viszont van tévé, sportfoglalkozás, s legalább velem egykorú gyerekekkel lehetek együtt. Gondolom, ott a személyzet is jobban ért a mi nyelvünkön, nem úgy, mint itt, ahol nem tesznek különbséget. Ebben az intézetben valóban igaz a mondás: rabruha teszi az embert.

A felügyelet? Sokadszorra kérdezi. Aki nem kötözködik, békén hagyják. Van köztük, aki csúnyán beszél, de általában rendesek. Inkább itt bent, mint odahaza. Nevetségesen hangzik, mégis így van. Vagyok már annyira tapasztalt csávó, megismerem a hamis csókokat. Verjenek, rúgjanak inkább, az is jobb, mint állandóan hazudozni!”

* * *

Mindezeket egy tizenöt éves kislány mondta golyóstollba, tisztelt szakértő urak. Érdemes lenne elgondolkodni, mi lehet a megoldás, mit kéne változtatni, hogy ne első- és második számú közellenségeket szüljenek asszonyaink...

Hiába dobod félre ezt az írást, hiába hűnyod le a szemed, felelős vagy te is, meg te is, meg én is.

Mindannyian.

Novák Béla Dénes

Három monológ

(Tököl, 1990)

1.

„Tizennégy éves voltam, amikor tavaly bekerültem, rablásért. A szüleimet nem ismerem. Gyivis voltam, állami nevelőotthonban éltem. Akkoriban még szerettem Verát, a kis intézetis csajt. Néha engedte, hogy megsimogassam a lába között, ő is játszott velem. Mosolygott, és azt kérdezte: jó nekem? Mondtam, jó, nagyon. Csak kimenőkor találkoztunk, a nevelők tiltottak tőle, mondván, még kicsik vagyunk.

Aki ide kerül Tökölre, azt hétszentség, hogy valamiképpen beavatják a többiek, rád szólnak, tedd ezt, tedd azt. Csak várnak, kóstolgatnak. A zárkában hatan vagyunk, az öregek „bemérik” az újoncot. Az első napokban itt volt a földim, ő megvédett, de aztán elkerült, mert nagykorú lett. Később *keményítene*k. Ha látják, hogy a gyerek igyekvő, ugrik az első szóra, akkor észre sem veszi, máris *csicska* lett. Szolgább a szolgánál, aki mindenben az utolsó. Cserébe azt kapja, hogy idővel kevesebb a macera. De ha visszaszól, netán hősöködik, könnyen kap egy pörgőt vagy egy egyenest, ha pedig az ügy élesbe vált, jön a csapott és a kubai... Egyszer az egyik roma fiú tüzes lapáttal jött rám, kajak akart lenni, de nem sikerült, mert kivertem az ablakot. Ekkor még megúsztam, másik körletre kerültem. De befuttatott az új zárkatársaimnál, azt híresztelte, hogy *köcsög* vagyok... A többiek kérdezték, igaz-e, mondtam, nem, de csicskán tartottak, négyen jöttek rám, az egyik ráadásul tüzes lapáttal... Jött volna csak egyedül...

A társaim nem szóltak, békén hagytak, ehettem velük. Igaz, reggelente egy-két pofon elcsattant, de tudtam, mi a dolgom, én takarítottam mindig. Mostam a zoknit, koszos gatyát, söprögettem, súroltam a követ, tudtam, csicska vagyok itt is, de legalább nem bántanak.

Amikor új munkahelyre vittek, másik zárkába kerültem, ott volt egy gyerek, földim, hívott magához, mondta, megvéd, ha bántanak. Éppen áramszünet lett, a nagy sötétben oda nyúlt, ahová én Verának. Nem szóltam rá, mert az hittem, tényleg megvéd. Ígérte, hogy alsó ágyat szerez. Nem erőszakoskodott. Kedveskedett, simogatott. Úgy bánt velem, mintha lány lennék. Kivette a farkát, lassan ráhúzta a fejem, a szám... Később sem bántott, magához sem hívott többet, olyan volt az egész, mint az áramszünet.

Néhány hét múlva másik srác, egy budapesti, hívott, mondta, szeretne velem lenni, hallotta, jó gyerek vagyok. Mondtam, tüzes lapáttal jöttek, kajakra. Egyébként sem volt semmi. Ez itt nyitott körlet, jövünk-megyünk szabadon, hát áthívta a tüzes lapátost, aki azt hazudta, hogy megdugott, s már kint, az intézetben is csináltam. A pesti gyerek nem bántott, hanem azt mondta, döntsem el, csicska leszek, vagy köcsög, akit be kell törni, vagy egyszerűen csak jó gyerek, aki megtesz neki mindent, cserébe viszont megvéd. Mondtam, jó gyerek leszek, csak a hír ne járjon tovább, mert nem

is igaz. Kicsi fülesekkel megvigasztalt, ne féljek, mondta, amíg ő itt van, nem bánthat senki. Este volt, kérte, forduljak meg, toljam le a gatyám, úgy csinálta, ne lássa senki. Piszkosul fájt az elején, erre emlékszem.

Ezt a pesti gyereket mindenki menőnek tartotta. Jó srác: jól bokszolt, jó lába volt, bárkinek felállt bunyóra de ha valaki meg akart verni vagy piszkált, kértem, ne bántsa, a kedvemért elengedte. Kapott két gyomrost és kizavarta. Nem is kínzott engem senki ekkoriban. Úgy bántak velem, mint rendes emberrel. Ha valaki — netán — így szólt: így szeretlek, úgy szeretlek, a pesti gyerek ha megtudta tőlem, rögtön rendet rakott. Most szabadult két hónapja, csonttal. Azóta újra piszkálnak. Hiába voltam rendes ember eddig, most megint köcsög vagyok. Kiröhögnek, csúfolnak, mondják, menjek a közelükből, nehogy elkapják tőlem. Akkor fáj a legjobban, amikor focizunk. Én jól cselezek, s ha egy trükkömnek örülök, rögtön gyomorra vernek, kilőnek, rám förmednek: nyughass, köcsög, mit képzelsz magadról...

Mostanában mindig költözködöm, egyik zárkából a másikba visznek. A hírem jön utánam. Az egyik fiú rá akart venni, hogy csináljam vele. Mondtam, nem. Ekkor megharagudott rám és szörnyen megvert. Feltekerte a bandázst, az állast rám adta, fellocsoltak, újra kaptam kettőt. Volt, hogy leütött és már a saját ágyamon tértem magamhoz. Végül kivertem neki, ha annyira akarja. De újra ütött, nem elégedett meg vele. Ekkor behúztam itt a csuklómon, ezt a másikat, pengével... Hát tehetek én arról, hogy a többiekhez képest fehérebb a bőröm, hullámosabb a hajam?

Elegem van a börtönből, ha kijutok, megyek továbbtanulni. A többiek kiröhögnek: te továbbtanulni, hehe, te köcsög?! Pedig odakinn nem leszek az. Amikor legutóbb megvertek, dühömben bevágtam az ágy alá a párnát (mert az ágyon nappal nem szabad feküdni) és elaludtam. Lányról álmodtam. Nem tudom, magyar volt-e vagy cigány. Pipacsokon lépkedett által, alulról, a füvek közül felnéztem a szoknyája alá..."

2.

„Édesanyám még nem tudja. Csak kérdezgetett. A legutóbbi beszélőn összevesztünk. — Mondd, kisfiam, nem fajtalanokodnak veled ott bent? — Hogyan kérdezhetsz ilyet anyám? — mondtam, és elsírtam magam. Nem vigasztalt, hanem megharagudott. Összepakolta a kaját, amit hozott, visszavitte, engem meg otthagzott. Nagyon elkeseredtem. Amikor visszamentem a körletre, *benyehem*. De szerencsére nem lett belőle nagyobb baj, csak fogdát kaptam.

Jaj, hát megmondhatom neki? Hogyan nézne rám ezek után? A húgom tanul, a bátyám katona, apám beteg. Én meg itt vagyok Tökölön, még egy évig. Anyám vállán van minden gond, még az én gyávaságom terhét is ő viselje? Igaz, édesanyám gyanúja nem alaptalan. A beszélőn sokszor látta, hogy van egy-két *üimóm* (lila folt, monokli a szem alatt). Ha cipőt küldött, nem tudtam hazudni, megmondtam, hogy eladtam. Cigiért. Amit legtöbbször mások szívtak el. Most sem akartam neki hazudni, de hát hogyan mondjam el, hiába vagyok ekkora nagy melák, gyenge vagyok és félős. Ha keményen rám szólnak összezerzenek, ha megütnek, nem merek visszaütni. Okolhatom anyámat, hogy a széltől is óvott, megadott mindent, amit kértem? Végül is én vagyok

börtönben, nem ő! Vagy a barátnőmet hibáztassam, aki szintén nem tudta, hogyan kell csinálni, ha lefekszünk? Ő is börtönbe került, egyszerre velem... Mitől lettem volna igazi férfi, erős, határozott? Csendes, halk szavú fiú voltam mindig. Megültem a helyemen, ha hagytak. Most mégis rablásért vagyok idebent. Egy részeztől elvettünk ezer forintot. Azt mondják, én vertem meg őt! Igaz, berúgtunk azon az estén, nem emlékszem semmire, de bár igaz lenne. Ha én verni, verekedni tudnék, idebent hasznát venném. De itt (főleg az elején) engem ütöttek-vágtak. Az öregek kevésbé, hanem egy újonc. Ugyanúgy felsőágyas, mint én. Alacsony, masszív cigány. Én meg szőke, magas, magyar. Látszott, menő akar lenni. Velem rakatta rendbe az ágát, mosatta a zokniját, ruháját. Szóltam a zárkafelelősnek, aki jól megvert, hogy ne mószeroljak itt senkit. A roma meg vérszemet kapott. Amikor nem látták, gyomron vágott, ha lehetett, kötözködött. Egyszer megütött ököllel, elestem a WC előtt, behúzott és meg akart dugni. Dulakodtunk, már egészen elernyedtem, alig tudtam magamról, de a dolog félbe maradt, s ekkor sikerült elszöknöm. Félttem kiszólni, nem akartam, hogy *vamzernak* tartsanak. Este megint ütött, annyira megfélemlített, hogy végül sikerült neki, amit akart... Egy hétig tartott ez így, ezalatt háromszor csinálta velem. Egy másik fiúval is, akivel könnyebb dolga volt. Nem bírtam tovább, végül legyőztem a félelmemet és szóltam a nevelőnek. Másik zárkába tettek, a fiú ellen bűnvádi eljárás indult.

Egyszer, talán egyszer majd elmondom az édesanyámnak. De félek szembenézni magammal, miért vagyok én ennyire gyáva? Mert nem ismertem a börtön kegyetlen törvényeit? Mert így neveltek? Olyan vagyok, mint az üvegházi növény, nagyra nőtt, de törékeny. Ha akarhatnék, ha igazán akarhatnék valamit, azt szeretném, a mai szememmel és eszemmel léphessek be újra a börtönkapun, talán másként történne minden. Nem mondanák, mi van, valami nem tetszik, köcsög?..."

3.

„Engem itt kis gyilkosnak becéznek, szeretem ezt a nevet. Jobb, ha tartanak tőlem. Igaz, az egyik szememet elvesztettem, de hát már kiskoromban megsérült. Hiába üveg az egyik, a másikkal jól látok. És mindent látok. Rajtam itt már nem fog ki senki. Tizenketten voltunk testvérek, apám ivott, anyámtól elvált, intézetbe kerültem. Korán verekedésbe kezdtem, hirigeltem a Dunántúlon mindenütt. Három éve vagyok börtönben, retúrjegyem van a fogda és a körlet között. Igaz, én is csinálom a kabarét, de ha a tírják nem enged, én bizony eldurantok egy-két pofont, hogy nyugi legyen. Ha bejön egy friss hús, megpuhítjuk. Megnézzük, kiáll-e harcolni magáért. Ő még nem tudja, hogy csak vesztes lehet. A kérdés csak az, mekkorát veszít! Én nem sztároskodok, csak ha muszáj. Egy visszaeső gyereket nagyon megvertem, szerencsére az amnesztia eltörölte. Nem a börtön nehéz idebent, hanem hogy egymást kibírjuk. Összezárva egy csomó fiatal srác. Reggelente úgy áll a farkunk, mint a szőlőkaró. És nem használhatjuk semmire. Amikor a betegszobán voltam, a szemműtét után, volt ott egy kisgyerek, akít a többiek úgy hívtak: Szandi. No, Szandi, mondom, mit illegeted itt magad bugyiban előttem, nézem, szűk a csípője, olyan a sege, mint egy nőé. Kíváncsi voltam, hogyan viselkedik. Néhányszor megvertem, megdézsmáltam a csomagját. Ki akart

engesztelni, hogy ne haragudjak rá. Nyalizó típus volt, minél komiszabb voltam hozzá, annál inkább hízelgett. Ne simogass, mondtam, inkább markold, amit kell! Végül belement, annak rendje-módja szerint. A többiek viszont feldobtak. Lesz, ami lesz, most már hamarosan úgyis felnőttek közé kerülök. Elegem van ebből a buzi helyből. Itt a köcsögöt úgy adják-veszik spejzkor cigiért, kávéért, egyéb szájréért, mint a lepedőt a lengyelpiacon. A köcsög nem ember, hanem fogkefe, tárgy, olyan, mint a szőrlehuzó, használat után eldobom. Mit érdekel egyébként, ki ő, mit gondol, milyen a lelke. Ha egyszer köcsög lett, hát köcsög... Mint ahogy a menő az menő, a csicska meg csicska.

Csak hát nem tudjuk, mit kezdjünk a csajokkal odakint. Az egyik haver az őszel szabadult. Keresett magának lányt, jóképű, mosolygós, kisportolt roma volt, akadhatott volna nő minden ujjára. De nem tudta, mit mondjon, hogyan fogjon hozzá, randevúzzon, kóla, félhomály, halk zene, kéglikulcs? Nem érezte a pályát. Egyszer aztán többen elkaptak egy csajt, megverték, a parkban partiba vágták, s a srác most Vácon van, hét évet kapott erőszakos nemi közösülésért. Nem csinált semmi mást, mint amit itt megtanult. Mint ahogy Guriga is, aki a bátyjától, öreg sittjárótól tanulta a dörgést. Szeretót tart idebenn, hiába választották szét őket, üzenet Jenőkének, hogy szeretlek, csókollak, kívánlak, Jencike meg sóvárog utána, a szeretetére vágyik, titokként őrzi Guriga testszagát, el nem árulná senkinek, pedig mindenki tudja, hogy már az övé mindörökre, vagy legalábbis addig, amíg ki nem szabadul..."

* * *

A nevelőtiszt szerint Guriga csak hiszi magáról, hogy menő. Pedig gyáva, sunyi fráter. Ijesztgeti a kisebbeket, gyengébbeket, kihasználja, hogy a bátyjától megtanult néhány trükköt. Azokat a negatív értékeket, amelyek ellen a nevelő csak úgy tehet valamit, ha e belső értékrendből másikat választ, és szembeállítja velük. Itt sokan megjátsszák magukat, felépítenek egy látszatvilágot, amelynek fő értéke a nyers erő. „Velem az erő, veled a nevelő” — így szól a börtönszlogen. Nem az a lényeg, hogy ki vagy, milyen vagy valójában, hanem az, hogy kinek látszol, mit hisznek rólad. Ha megtörhetnek, meg is törnek, de ha másik értékrend szerint mérhetnéd magad, lehet, te lennél a legjobb. Ha például meghirdetjük, hogy Guriga a tornateremben kesztyűvel (szabályos körülmények között) megvívhat néhány önként jelentkezővel, hamarosan kiderülne, hogy gyenge, gyáva, szájhős, aki kihasználja a helyismeretét. De hát az erőszakot (fajtalanság esetén) szörnyen nehéz bizonyítani, hiszen az esetek többségében a kárvallott is oda húz és hallgat. Megoldást az hozna, ha a fiatalokat éjszakára elkülöníthetnék egyszemélyes zárkákban és engednék, hogy megismerjék önmagukat és megőrizték személyiségüket.

A fejlődés fő irányai

A fiatalok szabadságvesztés-büntetéséről

A kormány idén februárban tárgyalta a büntetés-végrehajtás helyzetéről. Határozatában — többek között — előírta, hogy a fiatalok tényleges körülményeinek feltárásával egyidejűleg készüljön előterjesztés szabadságvesztés-büntetésük fejlesztésének irányaira. E feladat az érintett minisztériumok együttműködését igényli, érthető hát, hogy a tennivalók meghatározásában és végrehajtásában több tárca is érdekelt. A jogszabályok változása, az oktatás, művelődés kérdései, a vállalati gazdálkodás és a szakmai képzés gondjai, a szabadulás utáni beilleszkedés nehézségei olyan komplex témakört alkotnak, amely joggal igényli az igazságügyi tárca, a művelődési és közoktatási terület, valamint a munkaügyekben illetékes minisztérium összehangolt tevékenységét. Nem felejtendő el ugyanis, hogy a társadalom felelőssége megsokszorozódik, ha a jövő generációinak életpályájáról van szó.

Az országos parancsnokságon dolgozó szakmai közösség rövid helyzetértékelés mellett egyfajta „problematika-gyűjteményt” állított össze, amelyben jelzi a fő hangsúlyokat, a legsürgetőbb változtatnivalókat.

Előzmények és a jelenlegi helyzet

A kormányülés a jelenlegi helyzetet értékelve megállapította, hogy a fiatalok fogvatartásának körülményeit, a velük alkalmazott bánásmód követelményeit a fejlett országokban kiemelten kezelik.

A végrehajtás jelenlegi hazai körülményei kedvezőtlenek, a fiatalok intézete zsúfolt és nem korszerű. Az elhelyezés közös, nagy létszámú lakóhelyiségekben történik, holott esetükben lenne a legindokoltabb az egyszemélyes elhelyezés.

A hatályos jogszabályok nem tükrözik a fiatalok sajátosságait. Foglalkoztatásuk középpontjában a nyereségorientált vállalati termelés áll, háttérbe szorul a jövőjük szempontjából létfonosságú szakképzés. Ehhez a szükséges személyi és technikai háttér hiányzik.

A kormány határozatának végrehajtására irányuló munka meggyorsítását több tényező indokolja. Az előkészítés alatt álló büntetőjogi és büntetés-végrehajtási reformmunkálatok intenzív szakaszba jutottak, a bűnözés, ezen belül a fiatalok bűnözése kedvezőtlenül változik, a végrehajtás feltételrendszerének korszerűsítése komoly költségvetési ráfordításokat igényel, s ezek tervezéséhez megalapozott és kellő időben előterjesztett javaslatok megfogalmazására van szükség.

Az előkészítő munka során szakemberekből munkabizottságokat hoztunk létre. A bizottságok elemezték a végrehajtás mai helyzetét és véleményt nyilvánítottak a

fejlesztés lehetséges és kívánatos irányairól. Ezeket a véleményeket eljuttattuk a művelődési és közoktatási, a népjóléti, a munkaügyi tárcák képviselőihez és a Miniszterelnökségi Titkárság szakértőjéhez. Részvételükkel a fiatalkorúak szabadságvesztés-végrehajtásának körülményeivel a helyszínen, a Fiatalkorúak Börtöne és Fogházában, Tökölön is megismerkedhettek.

Tudományos kutatásokra alapozott tanulmányok készültek a fiatalkorú bűnözés alakulásáról, szerkezetéről, az elítéltek oktatásának, képzésének helyzetéről és lehetséges irányairól, a jogi szabályozás történeti fejlődéséről és nemzetközi összehasonlításáról. Egyetértésre jutottunk abban, hogy az egész kérdéskör áttekintéséhez a következő területek vizsgálata szükséges: a jogi szabályozás, a létszám és összetétel, az elhelyezés és ellátás, az oktatás és képzés, a foglalkoztatás, a szabadulás utáni beilleszkedés feltételei és lehetőségei.

Jogi szabályozás

A mai magyar jogrendszerben nincs a fiatalkorú bűnelkövetők sajátosságaira alapozott külön szabályrendszer. Az egyes területeken (büntetőjog, büntetőeljárás, büntetés-végrehajtás) az általános szabályokhoz képest specifikus szabályként fogalmazza meg a jogalkotó a fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat.

A Büntető Törvénykönyv VII. fejezete tartalmazza a fiatalkorúakra vonatkozó külön rendelkezéseket.

Így például:

- „A fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjék és a társadalom hasznos tagjává váljék.”
- Csak fiatalkorúval szemben alkalmazható nevelő intézkedéseket határoz meg (bírói megrovás, próbára-bocsátás, javítóintézeti nevelés).
- Eltérően állapítja meg a fiatalkorúval szemben kiszabható főbüntetéseket (szabadságvesztés, javító-nevelő munka vagy pénzbüntetés, közügyektől eltiltás, foglalkoztatástól eltiltás, kiutasítás).
- Rendelkezik a fiatalkorúak pártfogó felügyeletéről.
- A felnőttkorúaknál kedvezőbb mentesítési szabályokat tartalmaz.

A Büntetőeljárás törvény XIII. fejezete szól a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben lefolytatott eljárás speciális vonásairól.

Lényegesebb rendelkezései:

- kötelező ügyészi részvétel (fk. ügyész),
- kijelölt bírói tanács (fk. bírósága),
- különös illetékességi szabályok,
- külön rendelkezések kötelező védői részvételre, a törvényes képviselőre,
- megszorító rendelkezés előzetes letartóztatás foganatosítására.

A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet mindössze 6 §-t szán a fiatalkorúak szabadságvesztése végrehajtásának rendjére. Sokat mutat, hogy ebből a hatalmas büntető tárgyú jogszabályi anyagból mindössze

FIATALKORÚAK

töredék foglalkozik a fiatalokéval. Az utóbbi években a nemzetközi jogi gyakorlat ezzel ellentétes folyamatot tükröz.

Az elmúlt években az ENSZ és különböző szakosított szervezetei több nemzetközi dokumentumot adtak ki a gyermekek védelmével kapcsolatban. Közülük a jelenlegi téma szempontjából fontosabbak: Egyezmény a gyermekek jogairól. Világnyilatkozat a gyermekek túlélésével, védelmével és fejlődésével kapcsolatban (Akcióterv). Az ENSZ bűnözés megelőzésével és a büntettek kezelésével foglalkozó VIII. kongresszusa.

A különböző dokumentumok szövegéből a különleges érdeklődést, a téma fontosságát a következők indokolják:

- gyermekeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségük hiányára, különös védelemre és gondozásra van szükségük,
- a gyermek nem csupán tárgy (passzív alanya) a nevelésnek, hanem olyan, születésétől kezdve önálló jogokkal rendelkező személy, akinek ezt a minőségét garantálni kell.

Összefoglaló jelleggel erről a témakörrel az ENSZ ún. Rijadi Irányelvek dokumentuma szól. Ennek néhány alapelvszerűen megfogalmazott gondolata:

- a fiatal gyermekek részére aktív szerepkört és partneri viszonyt kell biztosítani a társadalmon belül,
- a fiatalok bűnözés megelőzése érdekében elsősorban közösségekre alapozott programokat kell kidolgozni, a formászerű társadalmi ellenőrzést (pl. szabadságvesztés) csak végső esetben célszerű igénybe venni.

A fiatalok bűnözéssel szembeni társadalmi fellépést — büntettek kezelését — két alapszempont figyelembevételével kell meghatározni.

Az a fiatalok magatartása, amely nem igazodik elsősorban az általános társadalmi normákhoz és értékekhez, gyakran az érési és növekedési folyamat része és általában spontán módon eltűnik a legtöbb személy esetében a felnőtt korba való átmenettel. Egy fiatal személynek „deviánsként”, „büntettként”, vagy „potenciális bűnözőként” történő megbélyegzése gyakran hozzájárul a fiatal személyek nemkívánatos magatartása következetes mintájának kialakításához. A Rijadi Irányelvek 3/b pontja szerint a büntetőpolitikai irányelveknek és intézkedéseknek a következőket kellene felölelniük: *„A bűnözés megelőzésének jogszabályokra, eljárásokra, kedvezményekre alapozott specializált megközelítéseit és filozófiáit, valamint olyan szolgáltatásnyújtó hálózatot, amely arra irányul, hogy csökkenjen a bűncselekmények elkövetésének indítéka, szükségessége és alkalmá, valamint hogy csökkenjenek azok a feltételek, amelyek megalapozták a bűncselekmények elkövetését.”*

Ahhoz, hogy ez a filozófia „megfogadjon”, toleráns, a bűnelkövetőkkel kapcsolatos „európai” nézeteket, megközelítéseket magáénak valló társadalmi közegre lenne szükség.

A bűnmegelőzés e két elemének hiányában nem alakulhattak ki azok a hivatalos intézményi hálózatok, szervezetek sem, amelyek különböző szintereken (család, iskola, lakóhelyi környezet, munkahely) érdemi segítséget tudnának nyújtani a fiatalok bűnelkövetőinek.

A fentiekből következően a fiatalokéval kapcsolatos jogi szabályozásnak a maihoz képest sokkal nagyobb önállósággal kell bírnia, s figyelembe kell vennie minden

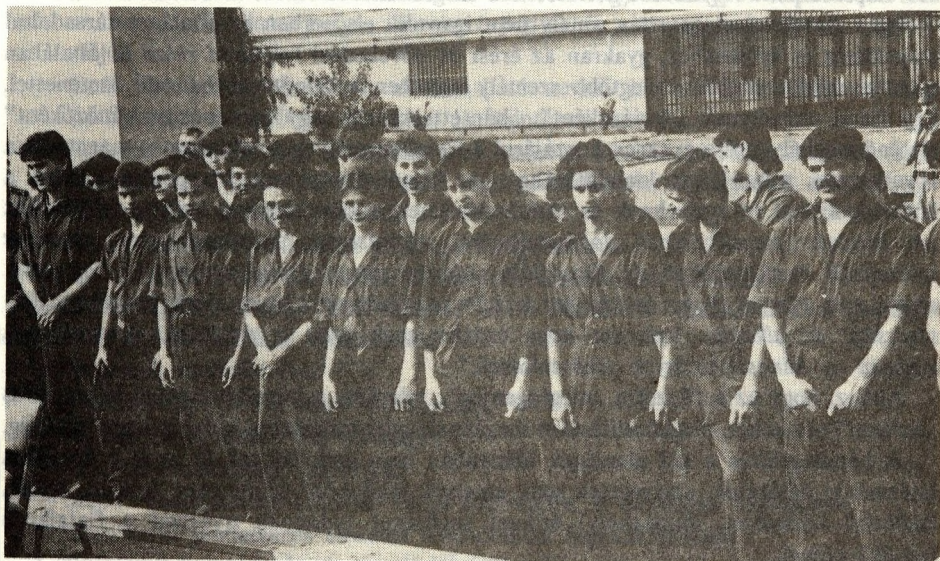
lényeges, erre a korosztályra jellemző sajátosságot. Ennek megfelelően a vonatkozó törvényekben a következő fontosabb módosításokat tartjuk szükségesnek.

A Büntető Törvénykönyvben

- A szabadságvesztés-büntetés alkalmazását fiatalokkal szemben kivételessé és a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetői kivételével alternatívá kell tenni.
- A szabadságvesztéssel büntethető fiatalok alsó korhatárát 14-ről 16 évre kell felemelni.
- Meg kell szüntetni a szabadságvesztés-végrehajtás jelenlegi fokozatba sorolási rendszerét. A kiszabott szabadságvesztés legyen egységes, a belső differenciálás és osztályozás, a rezsimek közti fokozatosság érvényesítése a büntetés-végrehajtás feladata legyen.
- A feltételes szabadság lehetőségét a büntetés felének eltöltése után biztosítsa a törvény.

A büntetőeljárás során

- A fiatalok ügyeiben az eljáró hatóságok (rendőrség, ügyészség, bíróság) soron kívül és a törvényben külön szabályozott határidőn belül járjanak el.
- A fiatalok előzetes letartóztatására csak a legszükségesebb esetekben és tartamban, konkrétan is előírt garanciák mellett kerülhessen sor. Érvényesüljön a „minimális őrizet” elve, a fiatalok jogi és szociális védelme.

Az a törekvés, hogy a fiatalok előzetes letartóztatására csak a legszükségesebb esetekben kerüljön sor

A büntetés-végrehajtási törvényben

Megfontolandó, hogy a végrehajtás rendszerét, célját, feltételeit a fiatalkorúakra nézve ezen a szinten önálló jogszabály teljeskörűen tartalmazza, elkerülve ezzel azt a mai szabályozás által sugallt felfogást és gyakorlatot, amely — néhány külön előírás kivételével — a felnőtt elítéltekkel azonos módon kezeli a fiatalkorúakat.

A jelenleginél jobb megoldás lenne az is, hogy a törvény önálló fejezetben adna átfogó — a nemzetközi normáknak megfelelő — szabályozást a végrehajtás feltételeiről, a fiatalkorú elítéltek sajátos jogairól.

A végrehajtási rendelet (Bv. Szabályzat) is önálló fejezetben részletezze a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének letöltésére szolgáló intézetek normatíváit, a belső rezsim elemeit, a jogok gyakorlásának, a kötelezettségek teljesítésének módját, a személyzettel szembeni követelményeket.

Létszám és összetétel

Az ismertté vált bűncselekmények száma az utóbbi években erőteljes emelkedést mutat. Ez érvényes a fiatalkorúak által elkövetett cselekményekre is.

1991-ben a bíróságok 6200 fiatalkorúval szemben szabtak ki jogerős ítéletet, közülük 5106 első büntetett, 1094 bűnismétlő, 5773 fiú, 427 lány. Az ítéletek közül 897 végrehajtandó szabadságvesztés volt. (1990-ben összesen 5155 fiatalkorút ítélték el a bíróságok, 4807 fiút és 348 lányt. Az ítéletekből 820 volt a végrehajtandó szabadságvesztés.)

1992. június 1-jén a büntetés-végrehajtási intézetekben 893 fiatalkorút tartottak fogva. Közülük 528 elítélt (60%) és 365 előzetesen letartóztatott (40%). Fiú 850 (95%), lány 43 (5%). A legtöbben 18—19 évesek. Az 528 elítéltből 200 fogház, 328 börtön fokozatú. Az elkövetett bűncselekmények 2/3-ad része vagyon elleni.

Előéletüket tekintve 88% első büntényes, 12% visszaeső. Több mint 50%-uk nem fejezte be általános iskolai tanulmányait. Munkaviszonya nem volt mintegy 50%-nak, a többiek is főként alkalmi vagy segédmunkát végeztek. Mindössze 2,2%-nak van szakmunkás képzettsége.

Családi háttere sokuknak rendezetlen. Több mint 16%-uknak van élettársi kapcsolata és mintegy 10%-uk gyermekes, akiről természetesen a börtönből nem képes gondoskodni.

A legtöbben a fővárosból és Pest megyéből, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből érkeznek.

A fiatalkorúaknak (becslés szerint) 10—15%-a értelmi fogyatékoság vagy más személyiségzavar miatt speciális bánásmódot — orvosi, pszichológusi, gyógypedagógusi közreműködést — igényelne.

Elhelyezés és ellátás

A fiatalkorú elítéltek zöme (kb 500 fő) a Fiatalkorúak Börtöne és Fogházában tölti büntetését. 1982 óta a lányokat a Pálhalmi Börtön és Fogház mélyküti körletére,

FIATALKORÚAK

1990-ben a különösen veszélyes fiúkat a Váci Bv. Intézet elkülönített körletrészére helyezték el. A lányok áthelyezését a férőhely és egyéb, a fiúktól elkülöníthető helyiségek (tanterem, foglalkoztató, szociális és egészségügyi részleg) hiánya, a különösen veszélyes fiúkét biztonsági okok tették szükségessé.

Valamennyi megyei intézetben vannak fiatalkorú előzetesen letartóztatottak, a legtöbben a fővárosi (146), a miskolci (40), és a debreceni (26) büntetés-végrehajtási intézetekben. Ez azért sem megnyugtató, mert amikor a fiatalkorú elítélt a fiatalkorúak intézetébe kerül, fogvatartásának jelentős — gyakran nagyobbik — részét már előzetes letartóztatotként letöltötte.

Az előzetes letartóztatást foganatosító intézetek közismerten zsúfoltak: a fiatalkorúak a felnőttekkel azonos, kedvezőtlen körülmények között vannak elhelyezve, képzésükre, oktatásukra lehetőség nincs. Gondot okoz az is, hogy a fiatalkorúak a felnőttekkel közös zárkában vannak elhelyezve. Ennek is következménye, hogy igen sok az elítélttársak sérelmére elkövetett szexuális és egyéb erőszak. Az alacsony létszámú személyzet nem képes az összezárt 8—12 fő életét folyamatosan ellenőrizni, a nemkívánatos eseményeket megelőzni. Ezért is írják elő az európai börtön szabályok és ajánlások a fogvatartottak egyszemélyes elhelyezésének általánossá tételét.

Az elítélt fiatalkorúak elhelyezésére kijelölt tököli intézetben a lakókörletek jelentős felújítása és átalakítása után is csak 2—4 fős elhelyezés lenne kialakítható, egy kisebb részüket helyezhetnék el éjszakára egyedül. Ilyen átalakítás után a jelenlegi létszámnak mintegy 50%-át fogadhatná be az intézet. A további létszám elhelyezése új férőhelyek létesítésével oldható csak meg.

Az elvégzett számítások szerint az átalakítás becsült költsége férőhelyenként, egyszemélyes elhelyezésnél mintegy 1 200 000,— Ft.

Az elhelyezés másik alternatívájaként felmerül annak a lehetősége, hogy az országban nem egy, hanem több fiatalkorúak szabadságvesztését végrehajtó intézet működjön. Ennek a megoldásnak az előnyei, hogy az elítéltek a lakóhelyükhöz közelebb tölthetnék büntetésüket. Ezáltal rendszeresebb kapcsolatot tarthatnának a szüleikkel, hozzátartozóikkal. Csökkenthetőek lennének az utazási költségek. A lakóhelyhez közeli vagy a lakóhelyen működő intézet hatékonyabb funkcionálásában érdekeltté tehető az önkormányzatok is. Olyan áttekinthető, a nemzetközi gyakorlatnak is megfelelő nagyságú intézetek jöhetnének létre, amelyek az oda befogadott 80—150 fiatalkorúval sokkal eredményesebben, személyközelebi módon foglalkozhatnának, törődhetnének, ezt ugyanis Tököl méretei ma lehetetlenné teszik. A területi létszámmegoszlást és a büntetés-végrehajtás lehetőségeit áttekintve négy intézet működtetése képzelhető el.

Tökölön lenne elhelyezhető a fővárosból, Pest, Nógrád és Komárom-Esztergom megyéből mintegy 200—250 elítélt fiú, valamint jelenleg a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben elhelyezett mintegy 140 előzetesen letartóztatott fiatalkorú.

Az északi és keleti megyék elítéltei számára Miskolcon vagy környékén, továbbá a Dél-Alföldön és a Dunántúlon lenne célszerű új, egyenként 80—150 férőhelyes fiatalkorú intézetet létesíteni. Itt a személyi feltételek fejlesztése szükséges.

A fiatalkorú lányok elhelyezését Budapesten vagy ennek közelében kellene megoldani.

Kívánatos lenne a fiatalkorúak életkori sajátosságainak megfelelőbb normák alkalmazása, az élelmiszerek biológiai értékének növelése, a felnőttkorúakétól jelenleg csak

színben eltérő ruházat célszerűbbé, esztétikusabbá tétele, sportfelszereléssel és ruházattal, a szabadidő hasznos eltöltését szolgáló eszközökkel való jobb ellátásuk.

Az ellátás helyzetét vizsgálva megállapítható, hogy azt a fiatalkorúak életkori, fiziológiai sajátosságait figyelembe vevő normák kidolgozásával és elfogadtatásával a kívánatos színtre lehet hozni. A megvalósítás költségei többtráfordítást feltételeznek.

Oktatás, képzés

A fogvatartottak oktatása, szakmai képzése fontos része a büntetés-végrehajtási munkának. Fontosságát alátámasztják a szociológiai-kriminológiai kutatások is, amelyek megállapítják, hogy a bűnözésben, a bűnöző életmódot igazoló nézetrendszer kialakulásában is jelentős szerepe van az alacsony műveltségi, értelmi színvonalnak, a kulturálatlanságnak és a szakképzettség hiányának.

Az elmúlt időszakban a büntetés-végrehajtásnál a fogvatartottak szakképzésének kettős célja volt. Elősegítette egyrészt a fogvatartottak szabadulás utáni elhelyezkedését, és így hozzájárult a beilleszkedésükhöz, másrészt a büntetés-végrehajtási intézetek és vállalatok termelő munkájához megfelelő szakmai ismeretekkel rendelkező munkaerőt biztosított.

A szakmai képzés fő formája a *betanított munkásképzés* volt, melyben az elítélt a munkafolyamat (melyben dolgozott) egyes elemeit ismerte meg, sajátította el. Nem tekinthető tényleges szakmai képzésnek, mivel elméleti alapot nem biztosított.

A fogvatartottak *általános iskolai oktatásának* több évtizedes hagyománya, kialakult gyakorlata és intézményrendszere van. Az 1979. évi 11. sz. tvr. meghatározza a bv. intézetek számára az oktatás főbb irányelveit. Általános iskolai oktatást évente 14—16 intézetben szervezünk.

Sajátos feladatot jelent az *analfabéták* írni-olvasni tanítása, amely nemcsak az iskolai végzettséggel nem rendelkezőkre, hanem a 2—6 osztályt elvégzett ún. funkcionális analfabétákra is irányul.

Kiemelt feladatként jelentkezik a *fiatalkorúak oktatása*. Több mint 50%-uk nem fejezte be a 8 osztályt, 3%-uk egyáltalán nem járt iskolába vagy már az első osztályon sem jutott túl.

A fiatalkorúak intézetében folyó oktatás ez ideig a Tököli Általános Iskola kihelyezett tagozataként működött, mint dolgozók iskolája. Évente 300—350 tanuló fordult meg az iskolában. A tanév végén 150—200 fiatal fejezte be a tanulmányait. Jelentős volt azok száma, akik analfabéták, ill. funkcionálisan analfabéták voltak (35—40 fő). A sajátos helyzetet nehezítette a tanulók életkora. 14—21 éves korú fiatalokkal kellett a betűvetés, olvasás, írás „tudományát” elsajátíttatni. Az életkor mellett problémát jelentett a személyiségük (sokan közülük retardáltak, fogyatékosok, személyiségzavarosok). Ilyen körülmények között próbálkoztak a pedagógusok a meglévő eszközökkel, tankönyvekkel és óriási pedagógiai tapasztalattal elsajátíttatni az aktuális évfolyam követelményeit.

Az elmúlt időszakban a *fiatalkorúak szakképzését* az intézet mellett működő vállalat biztosította. A 80-as években 20—25 betonelemgyártó, 40—50 nyomdaipari

Tanulás és bűnözés — vélhetően — fordítva arányos

és 100—150 hegesztő betanítása történt évente. 1989-ben 31, 1990-ben 20 fő vett részt szakképzésben, 1991-ben már egy sem. Ezért a *tanműhelyi* keretekben zajló foglalkoztatás jelentheti a megoldást.

Lényeges a költségvetés szempontjából, hogy a tanműhelyekben folyó „termelés” *nonprofit alaptévékenység*. Az esetleges értékesítés során keletkezett „hasznot” az *alaptévékenység* (tanműhelyek) *fejlesztésére*, nyersanyagok, munkaeszközök vásárlására lehet fordítani.

A modern társadalom megköveteli az egyéntől, hogy élete során folytonosan megújuljon, új ismereteket sajátítson el. Ez egy *önálló oktatási intézményt feltételez*, amely biztosítja a hiányzó általános műveltségi ismeretek elsajátítását és a társadalmi munkamegosztásba megfelelően illeszkedő előkészítő szakmai képzést. Mindezt egy önálló *speciális szakiskola* tudja vállalni. Ebben a keretben megoldható a *tankötelesek* (14—16 éves) *általános iskolai képzése*, továbbá a tanköteles kort meghaladó 17—21 éves tanulók felzárkóztatása.

Az *előkészítő jellegű szakképzés* 7—8. osztályban választott fakultatív tantárgyak keretében: ágazati szakképzés 8. osztályt végzett 14—21 évesek, tanfolyamok szervezése az intézetben 2—3 hónapot töltek részére.

A *speciális szakiskola finanszírozása* a jelenlegi jogszabályoktól eltérő, kiemelt normatív támogatást igényel.

Az érvényben lévő szabályozás szerint más normatív támogatás illeti meg a 14—16 éves tanköteles diákot, más a 17—21 éves 8. osztályt el nem végzett tanulót (aki

alapfokú oktatás szempontjából felnőttnek számít), más a 14—16 éves fakultatív szakképzésbe kapcsolódó diákot, illetve a 17—20 éves korú ágazati szakképzésben résztvevőt.

Az alábbi szempontok alapján kérjük a *kiemelt normatív támogatást*: A tanulók speciális életkori összetétele, sajátos személyisége (esetenként fogyatékos egyének), szociálisan halmozottan hátrányos helyzete, kislétszámú és összevont csoportban folyó oktatás, képzés (5—15 fővel), valamint jelentős etnikai kisebbség megléte a csoportokban.

A felvázolt képzési forma (speciális szakiskola) nem fogja át és jellegénél fogva nem is teheti az elitáltak oldaláról jelentkező összes igényt. Vannak, akik gimnáziumi képzésben szeretnének részt venni, illetve valamely megkezdett szakmunkásképzést szeretnének befejezni, továbbá speciális nyelvoktatásban kívánnak részt venni. Bármely egyéni továbbtanulási igény megoldható magántanulói jogviszony létesítésével, melyre szintén igényelhető normatív támogatás. Így alapvetően minden képzési igényhez igazodó szervezeti formát biztosítani tudunk.

Foglalkoztatás

Az elmúlt időszakban a fiatalok foglalkoztatásának formái és szervezeti keretei nem különböztek a felnőttkorúak foglalkoztatási rendszerétől. Ma már általános igényként megfogalmazódott, hogy a fiatalok büntetés-végrehajtásának sajátos vonásai, a személyiségformáláshoz fűződő nagyobb esélyek megvalósíthatósága és az ehhez rendelhető eszközök és módszerek sajátosságai indokolják a felnőttkorúak büntetés-végrehajtási rendszerétől való tartalmi eltávolodást és a különös jogi szabályozást.

A fiatalok foglalkoztatása a büntetés-végrehajtási intézet területén létesített munkahelyen, vagy az intézeten kívül az adott gazdálkodó szervezet telephelyén történt. Így a munkahelyek elhelyezkedésére figyelemmel megkülönböztetünk: intézeten belüli (belső) és intézeten kívüli (külső) foglalkoztatást.

A munkáltatás formáit tekintve megkülönböztetünk: büntetés-végrehajtási vállalati; büntetés-végrehajtási költségvetési foglalkoztatást.

A Fiatalok Bürtöne és Fogháza mellett működő Dunai Vegyesipari Vállalatot 1976-ban alapították. Az alapítás előtt 1968-ban az Állampusztai Célgazdaság és a Budapesti Faipari Vállalat üzemegységét létesített Tökölön, így a fiatalok elitáltak „nagyüzemi” foglalkoztatása mezőgazdasági és faipari tevékenységgel kezdődött. A későbbi évek során a budapesti Vasbetonipari Művek (BVM) betonelemgyártó telepet létesített és ezzel bővült a foglalkoztatási lehetőség. Ettől kezdődően a vállalat fő profilját a betonipari termékek gyártása képezte. Emellett a fiatalok különféle bér munkákon dolgoztak.

A legjelentősebb a Csepel Autógyárral kötött hosszú távú kooperációs szerződés, amelynek keretében csőgyártó üzem létesült. A vállalat az 1980-as évek elején kooperációs szerződést kötött a Zrínyi Nyomdával, hetilapok nyomását végezték. Az elmúlt időszakban a vállalat jelentős kooperációs partnerei voltak: TAURUS, Csepel, Zrínyi Nyomda, MÁV, FÉG.

A vállalat alapprofilját képező betonelemgyártás, valamint a sokrétű kooperációs tevékenység módot adott a fiatalok differenciált foglalkoztatására és szakirányú

képzésére. A vállalat — 1990-ig — jelentős összegű befizetéseket teljesített a költségvetésnek.

Az 1990-től a gazdaságban végbemenő változások negatív hatást gyakoroltak a vállalat gazdálkodási és pénzügyi helyzetére. Ebből adódóan a fogvatartottak vállalati rendszerű foglalkoztatása 1989-hez képest 80,6%-kal csökkent.

A Dunai Vegyesipari Vállalat további működése is kérdésessé válik. Ezért szükséges a vállalati rendszerű foglalkoztatás helyett a fiatalok foglalkoztatásának más rendszerben történő megvalósítása, amelyhez elengedhetetlenül szükséges a szervezeti átalakítás koncepciójának kidolgozása.

A büntetés-végrehajtási vállalatok gazdálkodása az elmúlt időszakban kapcsolódott a nemzetgazdaság egészéhez, és belső szervezeti struktúráját a mindenkori gazdaságpolitika determinálta. Az így kialakított gazdálkodási rendszer az épülő piacgazdaság körülményei között válságba került, ez a válság a polgári vállalatokat is érinti. Vállalataink jelenlegi helyzete azonos a többi állami vállalatéval. A kivezető utat is abban a gazdasági, társadalmi környezetben kell keresni, amely a többi állami vállalatra, gazdasági társaságra, a társadalom egyéb intézményeire jellemző.

Megvizsgáltuk annak a lehetőségét, miként lehetne a büntetés-végrehajtási vállalatokat költségvetési szervvé átalakítani. Megállapítottuk, hogy jelenleg a hatályos jogszabályok erre nem adnak lehetőséget.

A büntetés-végrehajtási vállalatok gazdálkodási formáinak lehetséges útját a kormány átalakulási koncepciója képezi. „A tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyoni kezeléséről és hasznosításáról” szóló törvény bizonyára fokozatosan felszámolja az állami vállalatok eddig ismert valamennyi formáját, ide értve az államigazgatási felügyelet alatt álló közüzemi vállalatokat is.

Ennek szellemében a büntetés-végrehajtási vállalatok átalakítása izoláltan nem, csak a kormány tulajdonosi és privatizációs stratégiájának részeként, a tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyoni kezelésére és hasznosítására vonatkozó törvényi szabályozás keretei között képzelhető el. A koncepció véglegesítése csak a büntetés-végrehajtási feladatok közül a fogvatartottak foglalkoztatásának újragondolásával történhet.

A Dunai Vegyesipari Vállalat átalakítását és a fiatalok fogvatartottak foglalkoztatási formáinak és szervezeti kereteinek kialakítását, a felnőttkori fogvatartottak foglalkoztató büntetés-végrehajtási vállalatokkal együtt — figyelemmel a fiatalok foglalkoztatásánál jelentkező speciális büntetés-végrehajtási feladatokra és megoldási módokra (pl. oktatás, képzés, szakképzés, tanműhelyek kialakítása) — célszerű elvégezni.

Tényként kell rögzíteni, hogy az elítéltek munkáltatása állami feladat, a büntetés-végrehajtás szerves része, ennek a megoldása állami támogatás nélkül nem képzelhető el. Ezért mindenképpen jogszabályban kell rögzíteni az állami támogatás formáit, módját és mértékét.

Felkészítés a szabadulásra

A fogvatartottak szabadulásra való felkészítése a befogadás pillanatától a szabadulásig tartó folyamat. Célja, hogy a szabaduláskor mindazok a feltételek rendelkezésre

álljanak, amelyek az egyén sikeres beilleszkedését segíthetik, biztosíthatják. A szabadulás előkészítésében ilyenformán szerepet játszik a büntetés-végrehajtási intézet egésze, az adott feltételrendszer, annak működtetése és kapcsolata a társadalom szerveződéseivel, szűkebb-tágabb környezetével.

A feladat ennek megfelelően kettős: egyrészt az elítéltet kell olyan helyzetbe hozni, hogy képes legyen a társadalmi integrációra szabadulását követően, másrészt a „befogadó közeggel” kell olyan kapcsolatot kialakítani, hogy az még a szabadságvesztés időtartama alatt létrejött személyes ismeretség alapján hathatós segítséget tudjon nyújtani a szabadulónak.

A szabadulás utáni beilleszkedés esélyei egyrészt a fiatalok személyiségéből, másrészt a befogadó környezet adottságaiból származnak. Kiemelkedő szerepe van a családnak. A fiatalok zömének helyzete ebből a szempontból rendkívül kedvezőtlen. Nagyon sok a kriminálisan fertőzött család, minden második gyermeknél kimutatható büntetett előéletű szülő, testvér vagy rokon. Gyakori a mentális probléma, az alkoholizmus, a suicidum. A családok felénél 5 vagy több gyermek van, 45% a csonka család.

A fiatalok fogvatartottak 8–10%-a állami gondozott, vagy az volt. Alacsony a képzettségük, a társadalomban meglévő félelmek és előítéletek miatt munkavállalási esélyeik minimálisak. A velük foglalkozó pártfogó lehetőségei a munkahely és lakás biztosításában igen csekélyek. Ez az egyik oka annak, hogy a szabadult fiatalok 40%-a ellen két éven belül újabb büntetőeljárás indul.

A fiatalok elítéltek 5–7%-a állami gondozott, illetve intézeti nevelt. Egy részük állami gondozása, intézeti nevelése a szabadságvesztés-büntetés letöltése előtt szűnik meg. Ezért a gyermek- és ifjúságvédő intézetek őket nem fogadják vissza. A fiatalok Börtöne és Fogháza hatáskör és lehetőségek híján csak személyes kapcsolatok alapján tud néhány szabaduló fiatalot ifjúsági szállóban elhelyezni. A gyermek- és ifjúságvédő intézetek egyszeri ruhasegélyt tudnak adni volt nevelteiknek, más anyagi támogatásra nincs lehetőségük.

Nem célszerű a fiatalokat a hajléktalanok szállóira helyezni, ott ugyanis alkoholisták, munkakerülő, elhanyagolt felnőtt környezetben az életvezetésükhöz negatív példát kapnak.

Megfontolandó, hogy az állami nevelésben, illetve intézeti nevelésben részesültek legalább 20–22 éves korukig maradhassanak intézeti, állami neveltek. Így a fiatalok Börtöne és Fogházából szabadulókat az intézet, illetve a nevelőotthon visszafogadná és megfelelő gondozásban, támogatásban részesíthetné. A szabaduló fiatalok, ha a 18. életévét betöltötték, nagykorúnak minősül, de továbbra is segítségre, a beilleszkedéshez támogatásra van szükségük.

A hajléktalan, családi kapcsolatot nélkülöző fiatalok számára olyan szállásokat volna célszerű létrehozni, ahová elsősorban javítóintézetből, gyermekvédő intézetből kikerülő fiatalokat, fiatal felnőtteket helyeznek el. Életüket megfelelő szakemberek és önkéntes segítők szerveznék, támogatnák (munkába állás, továbbtanulás, pénzbeosztás stb.).

Kialakult a fiatalok Börtöne és Fogháza és a különböző karitatív, segítő szervezetek kapcsolata. Célja, hogy a szabadságvesztést töltő fiatalokat támogassák,

ennek érdekében a büntetés-végrehajtás ideje alatt rendszeresen látogatják, esetenként kimaradásra viszik őket, szabadulás után elhelyezésüket, munkába állásukat, továbbtanulásukat előkészítik.

Bővíteni kell a patronálók lehetőségeit, hogy az intézet életébe nagyobb mértékben bekapcsolódjanak és a segítséget igénylő fiatalokat előéletük, pszichikai-fizikai állapotuk, magatartásuk alapján megismerhessék.

Ki kell bővíteni a *szabadulást előkészítő csoport* személyi összetételét, feladatkörét (több intézet létrehozása esetén valamennyi intézetben létre kell hozni ilyen csoportot).

A csoport feladatköre alapvetően kettős: a szabadulók konkrét problémáinak megoldásához (szállás, munkahely, segélyek stb.) segítségnyújtás információval, tanácsadással, ügyintézással, valamint a társadalmi szervek, karitatív, segítő szervezetek, egyházak képviselőivel kapcsolattartás, az együttműködés koordinálása, intézeten belül végzett munkájuk segítése.

A szabadságvesztésből szabadultak utógondozása állami feladat, amely szervezetileg és hatáskörileg elkülönül a büntetés-végrehajtástól. Megoldásába be kell vonni a különböző társadalmi, karitatív szervezeteket, de az alapvető szervezeti, szervezési feladatokat egy új alapokra helyezett, jogilag megfelelően rendezett működési feltételekkel rendelkező, az állami költségvetésből fenntartott és működtetett, megfelelő infrastrukturális háttérrel rendelkező utógondozási hálózatnak kell ellátnia.

Mi a teendő?

1) A büntető és büntetés-végrehajtási jogszabályok összehangolt kodifikációjával önálló, koherens szabályozását kell kidolgozni a fiatalkorú bűnelkövetők felelősségre vonásának és a büntetések végrehajtásának. Ennek során érvényesíteni kell a fiatalkorúak életkori sajátosságait, a vonatkozó nemzetközi dokumentumok előírásait.

2) A szabadulás utáni beilleszkedés elősegítése, valamint a fogvatartás alatti személyes és közösségi kapcsolatok fenntartása érdekében a fogvatartott fiatalkorúak állandó lakhelye területi megoszlását is figyelembe véve az önkormányzatok közreműködésével olyan új intézeteket kell létrehozni, amelyek az előzetes letartóztatás fogatartására is alkalmasak, építészeti kialakításuk pedig biztosítja a korszerű, hatékony nevelőmunka végzését.

3) A fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének alapvető feladata fejlődésük, szabadulás utáni beilleszkedésük elősegítése. Ennek érdekében széles körű nevelési, oktatási, képzési tevékenységet kell folytatni:

- az általános iskolai oktatásban hatékonyabb, a tanuló fogvatartottak személyiség-adottságaihoz alkalmazkodó módszereket, eszközöket kell kidolgozni és bevezetni,
- a rövid tartamú szabadságvesztésre ítélték részére meg kell szervezni az iskolai szervezeten kívüli, általános műveltségüket növelő foglalkozások rendszerét, ki kell dolgozni a tanítás módszereit, eszközeit,
- bővíteni kell a szakirányú képzés lehetőségeit, anyagi-technikai feltételeit, a hagyományos formák mellett ki kell alakítani a megváltozott társadalmi, gazdasági

FIATALKORÚAK

helyzethez alkalmazkodó új, az egyéni vállalkozáshoz szükséges ismeretek, készségek megszerzését biztosító programok rendszerét, speciális szakiskolát.

4) Meg kell vizsgálni, hogy a szabadult fiatalok elítéltek utógondozását milyen új szervezeti keretek között és a személyi-tárgyi feltételek milyen fejlesztésével lehet hatékonyabbá tenni.

5) Az állami vállalatok átalakítására vonatkozó törvénnyel összhangban ki kell alakítani a fiatalok foglalkoztatásának szakképzésre orientált új szervezetét.

6) Ki kell dolgozni és ütemezni az átalakítással és fejlesztéssel, az új intézetek létesítésével kapcsolatos részletes feladatokat, ezek dologi és személyi szükségletét.

Fejes Imre—Vincze Tamás

Ruhák „hadbiztosa”

(Beszélgetés Gulya Albert nyugállományú ezredessel)

Nem bévésnek készült, de közel harminc évet töltött a büntetés-végrehajtás szolgálatában. Sárospataki diákként nem gondolta, hogy egyszer a magyar börtönök anyagi, technikai és ellátási ügyelért lesz felelős.

Újpesti otthonában beszélgetve első kérdésem hozzá: mikor került először kapcsolatba a bűnnel?

— Felsőgagyon születtem, Észak-Magyarországon, Szlovákia közelében, egy alig négyszáz lakosú kis településen. Vasút nélküli, Isten háta mögötti falucska volt ez, messzi az ipari centrumoktól, Kassától, Miskolctól. Anyámtól hősies erőfeszítést követelt a két gyermek nevelése, apám három és fél esztendő húzott le orosz hadifogságban, Kujbisevben.

Felhőtlen gyerekkorom volt a szegénység, a paraszti küszködések ellenére is. Tizenhárom éves voltam, amikor rádöbentem, hogy vannak rossz emberek is a világon. Egy felsőgagyi lakodalmon haláleset történt: a menyegzős háznál megjelent egyik hívatlan vendéget a meghívottak egyike boroskancsóval úgy kupán vágta, hogy behalt sérüléseibe. Ez az eset megdöbbentett, elgondolkoztatott. Évekkel később a római katolikus templomból az oltári szentséget lopták el, homályos indokból, nem is pénzszerzési szándékkal: a kútba dobta a templomfosztogató, szintén falumbeli. Amúgy békésen együttélő közösség voltunk. Bosszú, viszály nem ütötte fel fejét a Bódva vidékén. Sárospatakon tanultam, később Miskolcon végeztem ruhaipari technikumot.

— *Hogyan került egy szabómester a bévéhez?*

— Sorkatonai szolgálatomat követően szakmai végzettségemnek megfelelően ruhaipari technikusként dolgoztam az egyik budapesti szövetkezetben, az EKISZ-nél. A bévé a Belügyminisztérium felügyelete alól 1963-ban az Igazságügyi Minisztériumhoz került át, s az átszervezéskor munkatársakat kerestek. Mondhatni véletlenül, baráti tanácsra kerültem az anyagi és technikai osztályra, a ruházati csoporthoz, technikus-előadói munkakörbe.

— *Milyen érzés volt az akkori fiatal emberek a börtönök zárt világával megismerkednie?*

— Nyomasztó. Nem titkolom, súlyos vívódásokat éltem át, a második hónapban meg akartam szökni. Amikor először hallottam a börtönkörülményekről, az állomány munkafeltételeiről és a feladatokról, bizony gondolkodóba estem, ennyiféle tennivalót tisztséggel ellátni egyáltalában lehetséges-e? Az osztály fő feladata volt a hivatásos állomány és a fogvatartottak ellátásának irányítása, a felügyelet ellenőrzése, az ételmezés, ruházat, elhelyezés, szállítás, hírbiztosítás, fegyverzettechnika,

a vezetékes és vezeték nélküli hírosszekötetések kérdése, egyszerűen minden. Azért maradtam mégis, mert bíztam a képességeimben, s már kezdetben is sok, segítő-kész, önzetlen kolléga vett körül.

— *Az EKISZ-nél, gondolom, fogalma sem volt arról, milyen egyenruhát viselnek az örök. A rabokról adott volt a kép: csíkos mintázatú rabruhában gubbaszjanak a rácsok mögött.*

— A csíkos rabruhát pályám első harmadában eltörölték, az Emberi Jogok Európai Egyezménye alapján. Valamennyi, az elítélteket megkülönböztető jelzést megszüntettek. A ruházatba nyomtatott, ormótlan R betűt például. Elég baj az, ha valaki bekerül, miért büntessük még a fegyencruhával is. Gondolja el, milyen sérülést okoz a gyermeki léleknek, ha csíkos göncben pillantja meg az apját.

Feladatkörömbe tartozott a fogvatartottak alsó és felső ruházata, a lábbelik beszerzése, tárolása, kiadása, börtönökbe történő szétosztása, valamint a felhasználás szabályosságának ellenőrzése. A bévés kollégáknak KTSZ-nél méretre készítettünk ruhákat.

— *Hány ingre, nadrágra volt gondja? Hány céggel, ruhagyárral állt kapcsolatban?*

— Pályám kezdetén 14-15 ezer elítéltre varrattunk. Ebben az időben a börtönruházat jelentős részét a büntetés-végrehajtás a saját költségvetési, úgynevezett házi üzemeiben gyártotta. Több száz külső cégnek adtam le az anyagmegrendeléseket. Volt olyan év, hogy csak ingből százezer darabot szereztünk be.

— *Lehet, hogy a harvonas, hervenés években kevesebben ültek a rácsok mögött, ám abban biztos vagyok, pénz akkor is kevés volt.*

— A pénzügyi korlátok miatt a norma szerinti ellátást csak nagyarányú erőfeszítéssel tudtuk megvalósítani. Selejtezési korlátozást vezettünk be, számos takarékosági szempontot írtunk elő. Egyébként a szociális feltételek több intézményben rendkívül elszomorítóak voltak. Folyóvíz

nélküli vécék, küblirendszer. Folyóvízet még a személyi állomány sem használhattott egyes helyeken.

— *Mit tart legnagyobb sikerének?*

— Összegezhetem. Azt, hogy tevékenységem alatt a büntetés-végrehajtás gazdálkodásában a működést veszélyeztető, a testületet kompromittáló szabálytalanság nem fordult elő. A gazdálkodási folyamatokat a szabályoknak, előírásoknak megfelelően működtettük a hivatásos állomány és a fogvatartottak ellátására. Mindezt persze csak jó műszaki szakgárdával, csapatmunkában lehetett elérni.

* * *

Gulya Albert büntetés-végrehajtási szolgálatában több beosztást töltött be, 1991-ig volt az anyagi és technikai osztály munkatársa főelőadó, alosztályvezetői, osztályvezető-helyettesi, majd osztályvezetői munkakörben. Közben felsőfokú végzettséget szerzett, pályázat útján az ellenőrzési főosztálynak lett a vezetője. Innen ment nyugdíjba 1992. június elsejével.

A korrekt emberi, munkaköri kapcsolatok híve volt mindig, s bár nem hivatástudatból került a bévéhez, pályáját mégis maximális hivatástudattal járta végig. S ez nem paradoxon. Tiszteesség, szorgalom kérdése. A ruhaipari technikusból „börtöncentrikus” személy lett saját megfogalmazása szerint, aki az intézetek működőképességére áldozta fel ereje, értelme javát, s még az európai normák bevezetése előtt sokat tett a magyar börtönviszonyok javításáért.

Arra a kérdésemre, hogy milyen volt a viszonya az elítéltekhez, Gulya Albert töprengve válaszol.

— A közvetlenségem miatt megkedveltek a fogvatartottak. Volt olyan, hogy a kinti műhelyellenőrzések során munkaruhába öltöztem, noha ez szabálytalanságnak minősült, s a civil ruhám a szekrényben hagytam. Amikor körutam végét ért, a ruhám kivasalva várt, az elítélt brigádvezető ilyen szavakkal fogadott: „Főhadnagy úr, én az Ön ruházatát szabadulásom után is térítésmentesen kivasalom!”

Vagy egy másik eset. Székesfehérvárott működött egy konfekcióüzem, a szabászatot én hoztam létre. Dolgozott ott egy feltűnően szerény, hallgatag férfi: fogvartartott lelkész. Ez az ember évek múlva levelet írt a börtönparancsnokságnak, amelyben az ottani humánus bánásmódot köszönte meg.

De ne legyen ez szentimentális cikk, nem szívesen beszélek ezekről — zárja le közlendőit az ezredes, mire témát váltunk.

— *Ma, 1992-ben vállalná-e az anyagi és technikai osztály irányítását?*

— Igen. De jó is lenne ezzel a szakmai tapasztalattal és huszonhat éves fejjel újra felvételre jelentkezni a bévénél. De hát az idő eljárt felettem, majd mások csinálják tovább, amit elkezdtem. Pályám alatt intézeteink jelentős minőségi változáson mentek át, biztató fejlődési utat járt be a magyar büntetés-végrehajtás. A bévés állomány zöme jól felkészült szakember. Többet, jobbat produkálva megyünk előre. A belső ellenőrzési rendszer jó működtetésének a jövőben is kulcs-szerepet tulajdonítok. S ne feledje, a szabad társadalom mind nagyobb terheket ró a büntetés-végrehajtásra. A személyi állományt fel kell készíteni az újszerű helyzetre. A demokráciában való helytállásra.

— *Végezetül, ezredes úr, egy hagyományos kérdést engedjen meg! Milyen érzés, hogy reggelente nem ébreszti a vekker? Mi a kedvenc időöltése, a hobbija?*

— „Friss” nyugdíjas bévésként igen jó a közérzetem, csak éppen nem tudom elhinni, hogy ez már végleges állapot. Mint ha csak szabadságon lennék. Szokatlan ez az egész. Ha a bévé vezetése is úgy látja, hogy igény lenne a munkámra — én bármikor a rendelkezésükre állok.

Különösebb hobbi nincs, telkem van, kertet művelek, tekézni járok, barátokkal beszélgetek. Amikor nagyon magamban vagyok, gyakran leemelem József Attila kötetét és olvasom nemcsak a verseit, hanem valamelyik tanulmánykötetet, amelyik róla szól. Középiskolai tanárom szeretettete meg velem életreszólóan.

A polchoz lép, s mintegy szavait igazolandó, leemeli a napok alatt elfogyott, könyvcsemegének számító *Nagyon fáj* kötetet József Attila betegségről, szanatóriumi tesztjeiről.

Belelapozok a borsos árú, négyszázkilencven forintos kiadványba és jóleső érzés tölt el, nemcsak a bévés közeg, hanem a magyar kultúra teremt kapcsolatot közöttünk, itt és most, Budapesten.

A golyóstoll kisördöge még okvetetlenkedik, kiprovokálja a búcsúzó kérdést a ruhák hadbiztosától: ő maga milyen öltönyökben jár? Konfekcióban — hunyorít rám Gulya Albert — jól formatervezett, s főleg kiváló minőségű anyagokból szabott öltönyökben.

Pardi Anna

Kriminálpolitikai reformtendenciák a kelet-európai országok büntetőjogában címmel 1992. május 27—31. között a németországi Buchenbachban nemzetközi szimpóziumra került sor a Freiburgi Max Planck Intézet igazgatói és munkatársai szervezésében. Magyarországot öten képviselték: dr. Békés Imre tanszékvezető egyetemi docens, ELTE ÁJTK, dr. Farkas Ákos egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem ÁJTK, dr. Király Tibor egyetemi tanár, akadémikus, dr. Nagy Ferenc tanszékvezető egyetemi docens, JATE ÁJTK és dr. Pusztai László, az OKKRI igazgatója.

Felelősség és nyugalom

Villanófényben a bajor börtönök

A közelmúltban az osztrák büntetés-végrehajtás nagytekintélyű főigazgatójával, *Helmut Gonzával* beszélgetve szóba került, hogy Európa számos országában rendkívül progresszíven gondolkodnak a büntetés-végrehajtásról és e téren elsősorban a skandináv államokat említik példaként, pedig a bajor megoldások, az ottani büntetés-végrehajtás egész eszmerendszere legalább olyan fejlett, ugyanakkor a „földön járnak”. Érthető módon ez utóbbi megjegyzés tettenérése foglalkoztatott bennünket háromnapos bajor-országi tartózkodásunk alatt. A meglátogatott három börtönben pedig azt kerestük, mi az, amit szerényebb körülmények között magunk is megvalósíthatunk. (Persze nem kerültek el figyelmünket azok a pazar létesítmények sem, amelyek messzemenően segítik a személyzetet a jogszabályokban megfogalmazott célkitűzések elérésében.)

A legszembetűnőbb a hallatlan precizitás, az egyszerű megoldások alkalmazása, a rendkívül jól elhatárolt feladatkörök és felelősség, valamint a nyugalom és ismét csak nyugalom. Kapkodásnak, idegeskedésnek, hangoskodásnak jelét se láttuk, holott a hasonló nagyságrendű intézetek mind nálunk, mind tőlünk nyugatra vagy keletre meglehetősen zajosak.

A feladatok pontos elhatárolása a minisztériumban kezdődik, ahol a hét osztály egyike foglalkozik a büntetés-végrehajtással.

Irányítás

A Bajor Igazságügyi Minisztérium és a büntetés-végrehajtási intézetek között nincs közbülső irányítási hivatal. (Ez az irányítási rendszer nemcsak területileg nagy országokban létezik, hanem például Hollandiában is.) Néhány észak-német tartományban viszont ismert ez a modell.

A három bv. intézet és a büntetés-végrehajtási osztály közötti kapcsolat egyik formája az intézetek közvetlen helyszíni ellenőrzése, amelyet évente kétszer végeznek. Az intézetek pénzfelhasználását ellenőrzi a PM és tizenkét évenként a Számvevőszék.

A büntetés-végrehajtási osztály vezetőjét (és minden más minisztériumi osztályvezetőt) a miniszter javaslatára *parlamentari jövöhagyással neveznek ki*. Az osztályon öt referens dolgozik 3—6 beosztott hivatallal. Általános feladatuk a büntetés-végrehajtás megszervezése, a működés feltételeinek biztosítása.

A feladatköröket úgy osztják el, hogy a bv. osztályvezetője felölős az intézetek felügyeletéért és szervezéséért, az osztály irányításáért, de a súlyos rendkívüli események elemzése, feldolgozása is az ő közvetlen hatásköre.

A referensek egyike a személyzettel foglalkozik. Ide tartoznak a kinevezések, az alap- és továbbképzés, az előléptetések stb. Szoros kapcsolatuk van a straubingi büntetés-végrehajtási iskolával, amely az egész bajor büntetés-végrehajtás személyzetének kiválasztásában rendkívül nagy szerepet kap. (A személyzet hivatalnokokra és

alkalmazottakra tagolódik. Ez utóbbiak felvétele, elbocsátása egy-egy intézet igazgatójának a hatásköre.)

A leendő hivatalnokok *másfél éves képzésben* vesznek részt, ebből kb. *hat hónap gyakorlati munka*. Ezt követően (vizsgák letétele után) kerül sor a véglegesítésükre. Kinevezésük a minisztérium hatásköre. Ettől kezdve — mint minden közhivatalnok — komoly védettséget élveznek. Fegyelmi ügyeikben például csak pártatlan fegyelmi bíróság dönthet.

A hivatalnokok kétévenként továbbképzésben vesznek részt, ahol vizsgálják képességeiket, alkalmasságukat, erről nyilvántartást vezetnek. Tehát az iskola szinte része a minisztériumnak.

A *másik referens* — a hozzá tartozó hivatalnokokkal — foglalkozik a gazdasági kérdésekkel, így az ellátással, a foglalkoztatással, az építkezésekkel. Itt készítik el az intézetek költségvetésének előirányzatát, ők ellenőrzik a felhasználást. Alapvetően irányítási, felügyeleti tevékenységről van szó. Például a börtönépítészeti feladatokból a tervezésre, a kivitelezésre megfelelő állami vagy magáncégek kapnak megbízást. A szükséges berendezések nagy részét viszont az intézetek gyártják. (Ajtó, ablak, belső berendezések stb.)

A költségvetést „alulról” tervezik. Az intézetek jelzik, melyik rovatra miért és mennyi pénz kell. Ezt megvitatja az IM, majd a kormány (nyilván a többi tárcaéval együtt), így kerül a parlament elé. (Július közepén a bajor kormány már az 1993—94-es előirányzatot tárgyalta.)

1992-ben 460 millió márka volt a költségvetésben biztosított összeg, ennek fele a dolgozók bére. A tervezést megkönnyíti, hogy az intézetek év elején megkapják a költségvetésük nyolcvan százalékát. Ha ez nem elég, alapos indoklással pótlólagos igénylés lehetséges. A költségvetés tartalmazza a termelés pénzügyi támogatását is. Tájékoztatásuk szerint 1991-ben egy elítélt 103 DM-be került naponta.

Ennek az osztálynak a hatáskörébe tartozik a környezetvédelmi ellenőrzés a büntetés-végrehajtásnál és itt dolgozik a biztonsági megbízott is.

Újabb referens felel a belső szabályozásért, az utasítások elkészítéséért, továbbá közreműködik a büntetés-végrehajtással kapcsolatos törvények elkészítésében. Innen irányítják a fogvatartottak szakmai továbbképzését, valamint az általános oktatást és a szabadidő kialakítását is.

Külön referens foglalkozik a fiatalok és a nők részére fenntartott intézetekkel, figyelemmel speciális normáikra. Itt történik az Alkotmánybírósághoz írt beadványok, petíciók véleményezése.

Másik referens feladata az intézetek hatáskörének, illetékessége betartásának ellenőrzése, a vezetők ellen benyújtott panaszok vizsgálata, továbbá a parlamenthez írt beadványok véleményezése, illetve az intézeti tanács elé terjesztése.

Intézeti tanácsok

Az intézeti tanács összetételét, feladatát a bv. törvény szabályozza 1950 óta. A tanácsok összetétele tartományonként változik, Bajorországban például tagja két parlamenti képviselő, közülük az egyik kormánypárti, a másik ellenzéki. Őket a parlament

KITEKINTÉS

választja. További három személyre az intézet tesz javaslatot, akik vagy a várost képviselik, vagy valamilyen kapcsolatban állnak a börtönnel, például karitatív szervezet tagjai, vagy a foglalkoztatásban érdekeltek. Őket a bv. osztály vezetője nevezi ki.

A tanács tagjai az intézetet bármikor megnézhetik, ott a személyzettel, az elítéltekkel kötetlenül elbeszélgethetnek. Különös szerepük van az elítéltek beadványainak vizsgálatában. Évente mintegy kétszázötvennel foglalkoznak, mert — szavaik szerint — „*az elítéltek visszaélve jóindulatukkal, sporot üznek a beadványok szerkesztéséből*”.

Vendéglátóink azt sem titkolták, hogy az intézeti tanács mind a parlament, mind a lakosság előtt „*reklámozza*” a büntetés-végrehajtást. A „*reklámozás*” szerepét hangsúlyozták egy-egy új intézet létesítésénél is. Ekkor a lakosság tájékoztatására, „*megnyerésére*” a sajtónak is nagy szerepet szánnak.

Az intézeti tanács és az elítéltek közvetlen kapcsolatának eredménye, hogy így *sok munkától mentesül a parlamenti bizottság*, hiszen a látványos meghallgatások hatására az elítéltek nagy része visszavonja beadványát. Ilyenkor az igazgató és a tanács tagjai az elítélt jelenlétében vitatják meg az írományt. Ha az elítélt mégse vonná vissza beadványát és az eljut a parlamenti bizottsághoz, ott a bv. osztályvezető képviseli a testületet.

Az elítélt illetékes bírósághoz is fordulhat panasszal az intézet vezetője ellen.

Mint általában a fejlett büntetés-végrehajtási rendszereket, a bajor büntetés-végrehajtást is a *nagyfokú differenciáltság jellemzi*. E követelménynek persze megvannak a tárgyi feltételei is. Harmincnyolc intézetükben 10 406 férőhely van, ebből 9847 a férfiak elhelyezésére szolgál. 6828 zárkában egy személy, 3348 zárkában pedig több személy helyezhető el. (Több személyen két-három fő értendő.) Intézeteik között található kétszáz fő befogadására alkalmas, de kétezer férőhelyes is.

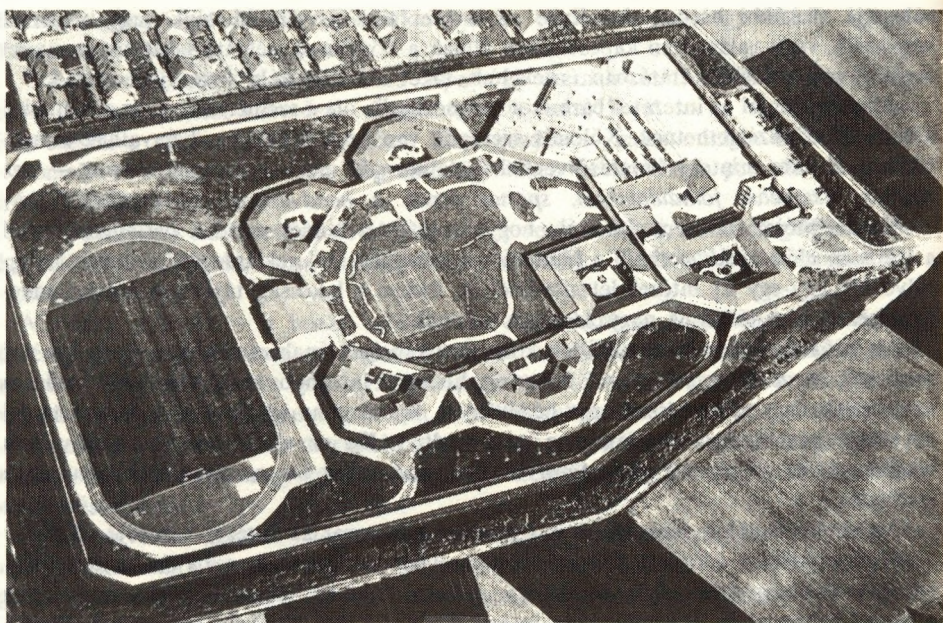
A fiatalkorúaknak négy intézetet tartanak fenn, ezek mindegyikében kétszáz-kétszázötven személy helyezhető el. E börtönök Laufen, Neuburg, Ebrack, Aichback városokban találhatók.

Fiatalkorúak

Külön intézetben tartják a tizenhét év alattiakat (bűncselekménytől függetlenül). Ugyancsak elkülönítik a huszonegy évnél idősebbeket és a visszaesőket, valamint a három év feletti ítélettel rendelkezőket. (Az elítélt 24 éves koráig maradhat a fiatalkorúak intézetében.)

A differenciálás már a felelősségrevonásnál kezdődik. Míg a felnőttek pénzbüntetésre vagy szabadságvesztésre ítéelhetők, addig a *fiatalkorú kötelezhető munkavégzésre, bocsánatkérésre, jóvátételre, pénzfizetésre. Eltiltható nyilvános helyek látogatásától, bezárható egy héttől négy héig terjedő időre, alkalmazható ezen időtartamon belül hérvégi vagy napi elzárás.*

Eközben a fiatalkorú elgondolkodhat és lehetőséget kap arra, hogy magatartásán, életvitelén változtasson. *Csak ezután következik a szabadságvesztés*, amely hat hónaptól tíz évig terjedhet. Jellemző, hogy száz ítéletből mindössze kb. öt-hat jár szabadságvesztéssel. A 14 és 18 év közöttieket tekintik fiatalkorúaknak, de ha a fiatal

A neuburgi intézet felülnézetből

korosztályra jellemző bűncselekmény (pl. vandalizmus) elkövetőjének fejlettsége elmarad az átlagtól, úgy 21 éves koráig annak számíthat.

Különösen a fiatalkorúaknál jelent gondot, hogy az *elítéltek ötvenöt százaléka külföldi*, akik 78 (!) nemzetet képviselnek. Magyarok is szerepeltek a névsorban. (Münchenben volt 28 magyar, de a fiatalkorúak intézetében is akadt honfitársunk.)

A büntetés-végrehajtásról vallott felfogásuk, az „eszmerendszer”, minden új beruházásnál megjelenik. (Sőt minden öregebb épület átalakításánál is.) Érdekes ilyen szempontból áttekinteni a 1985 és 1990 között épített neuburgi intézetet.

A kiindulópont az, hogy az elítéltek ne veszhessenek el a névtelenségben, ne „tűnjenek el” szem elől, a személyes érintkezés, kapcsolat szinte állandó legyen. Ennek megfelelően határozták meg az elhelyezhető létszámot, ami jelen esetben 204 fő. Ez a létszám mindenkor áttekinthető, a szabad életre felkészítés minden fázisa jól irányítható, továbbá minden elítélthez személyes kapcsolatok „fűzhetik” a személyzetet.

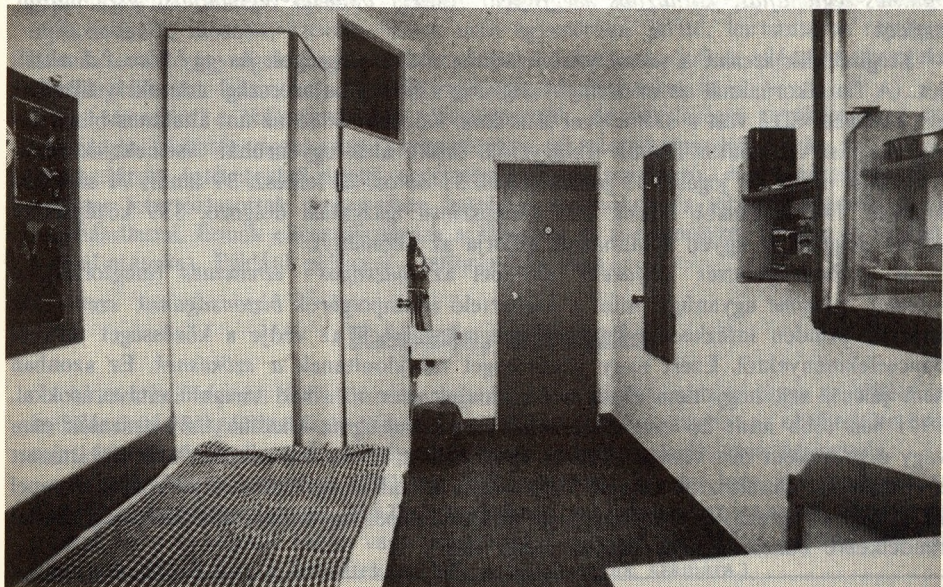
Az *intézet centruma* egy kerengővel körülvelt nagy központi udvar. E köré van építve minden, ahol az elítéltek megfordulhatnak, így a szálláshelyek, munkahelyek, iskolák, étkező, tornaterem, közösségi helyiségek, könyvtár, stúdió, templom, betegszoba. A központ (udvar) felé nyitott épületeket kívülről 5,5 m magas bástyafal veszi körül. Ez és a különféle biztonságtechnikai eszközök teszik lehetővé, hogy az elítéltek állandó kíséret nélkül szabadon mozoghatnak. (A technikai berendezések színvonalának érzékeltesére egy példa: a lakóegységek állandó ügyeletésének mindenkor minden adat rendelkezésére áll az elítéltekről. Természetesen az irodájában elhelyezett számítógépen. A lakószobák ellenőrzését egyedül végzi: a számítógépen 10-től 60 perces időbeosztással

beprogramozza az ellenőrzés kezdetét. Ha a megjelölt időn belül nem érkezik vissza a szolgálati helyére, a gép automatikusan riasztja az ügyeletet.)

A nagy épületegyüttesen belül, a funkcióknak megfelelően kisebb épületek találhatók.

A lakócsoportos elhelyezés szerint 4 házban 4—4 ilyen 11—12 fős csoport helyezhető el, egyszemélyes cellákban. Szükség esetén néhány 2—3 fős zárka is rendelkezésre áll. A cellák kissé „eltolva”, két szinten helyezkednek el, közös előtérrel. (Közös a konyha és az étkező, de itt található a felügyelő irodája is.) Egy-egy házban található még TV-szoba, barkácsolásra és sportolásra alkalmas kisebb terem (pld. asztalitenisz). Minden épülethez önálló kis udvar tartozik. Az épületeket sok virág és egyéb növény díszíti. Nagyobb rendezvényekhez van „színház” (ez egyben étterem is), valamint egy tornaterem külön kondicionálóteremmel. A sportlétesítményeket nemcsak az élítéltek használják, itt képezik ki a bajor sportvezetőket is. A központi részen található a templom, ami a „magukba szállás”, a töprengés helye. A sok téglá és fém mellett a templom jelentőségét külsőleg a faszerkezet és a masszív, jurakori kőoltár és szószek emeli. Az ide kerülő fiatalok 14 megfigyelési csoportba kerülnek. A pszichológus vezette team megállapítja a fiatal képességeit, és konkrét fejlesztési-nevelési programokat dolgoz ki, egyeztetve azt az élítélttel.

A lakó- és szabadidős részleg mellett fontos az iskola és munkatermek szerepe. Az iskolában a hagyományos osztálytermeken kívül számítógépterem, fizikai és kémiai előkészítőterem is található. Több szakműhely, lakatos, festő, villanszerelő és kőműves szakmák oktatására szolgáló termek található még. A konyhán henteseket és szakácsokat képeznek. Termelésre külön üzemcsarnokok épültek. Az épület kivitelezésében arra is

Harmonikus elrendezésű egyszemélyes zárka

figyeltek, hogy a börtön komor hatását a színek és a növényzet ellensúlyozza. A színek egyben az azonosítást és a tájékozódást is szolgálják, így a biztonság részét képezik ugyanúgy, mint a sima felületek.

A tervezők és kivitelezők pontosan tudták, hogy a humánus végrehajtás része a személyzet is. Erre figyelemmel az egyes részlegek kialakításánál (szolgálati szobák, büfé stb.) a felhasznált nemes anyagokkal is érvényesítették, hangsúlyozták a személyzetnek kijáró elismerést. Mindez a bajor államnak mérhetetlenül sok pénzébe került.

Három kategória

A felnőtteknél alapvetően az ítélet tartama és a visszaesés határozza meg az elhelyezést. Három kategória létezik. Az elsőbe az első büntényesek és azok tartoznak, akik kevesebb mint három hónapot töltöttek börtönben. Az öt évnél hosszabb ítélettel rendelkezők, az életfogytiglanra ítélték és a szigorított őrizetesek alkotják a másodikat, míg a kettő közöttiek a harmadikat. (Az őrizet tartama azonos a nálunk ismert korábbi gyakorlattal, azzal a különbséggel, hogy az időtartama akár 10 év is lehet.)

Az intézetek belső differenciáltsága is széles körű, több helyen van szakosított gyógykezelésre alkalmas kórház.

Az 1898—1902 között épített *Straubingi Intézetben*^x például a következő részlegek működnek: *befogadási osztály, első büntényesek osztálya, elbocsátás, biztonsági őrizetesek osztálya, különösen veszélyes vizsgálati foglyok osztálya, fiatalok és képzésre szoruló osztálya, büntetett előéletűek csoportos büntetés-végrehajtása, nyitott büntetés-végrehajtás, kórház és megfigyelő részleg, büntetés-végrehajtási pszichiai osztály.*

Megítélésük szerint a személyzet létszáma akkor elégséges, ha egy főre 2,5 elítélt jut. (A fiataloknál ez az arány 1,36.) Az 1991-es bajorországi adatok is tükrözik ezt az elvet: 4213 volt a személyzet létszáma. Közülük 3086 az ún. általános büntetés-végrehajtási szolgálatot ellátók (felügyelők, örök), akik egyenruhát viselnek, de rendfokozatuk nincs. 48 jogász, 33 pszichológus, 31 orvos, 22 lelkész, 39 tanár, 91 szociális munkás, 141 magasabb állású, 298 középszintű igazgatási dolgozó, 339 középszintű üzemi dolgozó és egyéb alkalmazott alkotja az állományt.

A *szabadságvesztés céljaként* szerepel az *igazságos elrettentés* (megtorlás), a *jogrend védelme* ugyanúgy, mint a jogtisztelő állampolgárok *biztonságának szem előtt tartása*. Minden intézkedést úgy kell megtenni, hogy az védje a közösséget további bűncselekményektől. Ezért nagy jelentőséget tulajdonítanak a *szökésnek*. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem élnek a fogalmaink szerinti rövid tartamú eltávozásokkal. 1991-ben több mint 26 ezer (!) elítélt volt szabadságon, közülük 0,89 százalék nem vagy nem önként tért vissza. 1982 és 1990 között 1,9 és 0,6 százalék között változott a visszatérést elmulasztók aránya. Ugyanakkor a szabadságvesztés céljai között szerepel az is, hogy a végrehajtás eredményeként az elítélt képes legyen szociális felelősségtudattal rendelkezve bűncselekmény nélküli életet élni.

^x Írásunk melléketében közreadjuk azt a tájékoztatót, amely az itt élő előzetesek jogait és kötelességeit sorolja fel részletező precizséggel.

Ez a törvényi megfogalmazás azt jelenti, hogy a végrehajtás során mindent megtesznek, ami az elítéltet megóvhatja attól, hogy a jövőben büntetendő cselekményt kövessen el. A szociális visszarendeződésre a nevelés legfontosabb eszközeinek az *oktatást, a szakképzést és a foglalkoztatást* tartják. Ez utóbbi feltétele annak is, hogy az elítélt megmaradjon a munkaerőpiacon.

Munka és kereset

Az értelmes és hasznos munkáltatásnak köszönhetően az elítélt megszokja a rendezett, a saját munkára épülő életet. *Munkavégzés a vizsgálati foglyok kivételével mindenkinek kötelező.* (Ennek megfelelően a fogvatartottak 60-65 százaléka dolgozik.)

Figyelembe kell venni a testi adottságokat, az elítélt képességeit, rátermettségét és hajlamát. A foglalkoztatás elvei nem térnek el a nálunk ismerttől. Dolgozhatnak saját üzemben, az intézetben belül „vállalkozási” formában és külső munkahelyeken. A béreket teljesítménytől függően öt kategóriába sorolják. A napi bér 1991-ben 6 és 10 DM között mozgott, vagy 0,82 és 1,36 DM órabér volt. Ehhez különböző pótlékok járulnak, például kedvezőtlen idő, nehéz körülmények, túlmunka esetén. A bérek így sem haladják meg a civil bérek 20-25 százalékát. (Ugyanakkor a Nyugat-Európában szokásos gyakorlatnak megfelelően tartási díjat nem fizetnek.) A keresmény kétharmadát saját szükségletre fordíthatják, egyharmadát pedig tartalékolni kell a szabadulás idejére mindaddig, amíg négyheti megélhetésre elegendő pénz össze nem gyűlt. Ezt követően az elítélt rendelkezik a teljes összeggel. A munkalehetőségek rendkívül változatosak. Az egyik meglátogatott intézetben például működik pékség, könyvkötészet, nyomda, gépkocsijavító műhely, építő-, villamos-, festő- és kárposztüzem, lakatos, bádogos, cipésműhely, mosoda, szövede. Ezek nem egyszerűen javító, karbantartó részlegek, hanem termelő egységek. Gyártottak itt többek között teniszütőket, siléceket, nyergeket, campingcikkeket, bútorokat, de még repülőgép-alkatrészeket is.

A termelést a költségvetésből finanszírozzák, de veszteséges tevékenységet csak különleges büntetés-végrehajtási szempontokra tekintettel engedélyeznek.

(A látott intézetekből kettő egyértelműen ide sorolható. A fiatalok és az előzetes letartóztatottak intézeteiben hatalmas csarnokok és termelőkapacitás áll kihasználatlanul. Ennek ellensúlyozására a lakosság és a személyzet részére is végeznek szolgáltatásokat. Például gépkocsi-, bútorjavítás stb.)

Képzés, oktatás

A szakmai képzést tekintik a legnagyobb lehetőségnek ahhoz, hogy az elítélt szabadulása után megőrizze szabadságát. Egy 1987-es felmérés szerint az elítéltek kevesebb mint fele rendelkezik szakmai képesítéssel. A fiatalok csak egyhatede.

A bajor bv. intézetekben 1991-ben 795 minősített képzési hely állt rendelkezésre. Ebből 510 felnőttkorúaknak, 285 fiatalokéknak. Az igényekhez igazodva szinte évente hoznak létre új képzési helyet vagy szüntetik meg régit. (1990-ben például 789 ilyen hely volt, ebből 446 a felnőttek és 343 a fiatalok számára.)

A nagyobb intézetekben saját tanulóotthonok, tanfolyamok működnek. Az alapfokú tanfolyamoktól a főiskolai szintű képzésig szerveznek oktatást. Mindezt igen rugalmasan

kezelik, mert olyan feltételeket, mint nálunk (megszerzett általános iskolai végzettség, két év szakmai gyakorlat) sehol sem követelnek meg. Két intézetben lehet érettségizni.

Az elítéltek távoktatásban is részt vehetnek. Azoknak, akik külső foglalkoztatásban vesznek részt — szökéstől, újabb bűncselekmény elkövetésétől vagy más visszaéléstől esetükben nem kell tartani, illetve ez kellő biztonsággal kizárható —, lehetővé teszik az intézeten kívüli iskolai képzést is.

A szakmai és általános képzés mellett az elítéltek rendkívül sok szabadidős programban vehetnek részt. A már említett straubingi intézetben összesen kb. száz ilyen lehetőség van, természetesen ezek nem egyszerre vehetők igénybe. A listát azonban — megjelölve az igénybevétel helyét és idejét — látványosan minden körletrészen kifüggesztik.

Hétköznapok

A szabadidős foglalkozásokhoz szükséges anyagokat, könyveket, szerszámokat az intézet közvetítésével beszerezhetik az elítéltek. Az elkészült termékeket évente egyszer kiállítják és értékesítik. A bevételt külön szabály szerint elszámolják. Általános gyakorlat, hogy néhány „szolgáltatásért” fizetni kell. (Jegyet lehet váltani a filmvetítésekre, előfizetési díjat kell fizetni a saját rádió használatáért.) Természetesen a könyvtár használata ingyenes.

Minden intézetben meglehetősen *precíz és részletes házirend* van életben. Ezek tartalmazzák az öltözködési szabályokat, a levelezés, látogatás, csomagküldés rendjét, a szabadidő felhasználásának módját, a vásárlás, az orvosi ellátás és vallásgyakorlás lehetőségeit, a kérvények beadásának módját, de még a dohányzásra vonatkozó előírásokat is.

Igen szigorú előírásokat alkalmaznak az előzetesen letartóztatottakkal szemben. A bíró és az államügyész rendelkezik szinte minden lényeges kérdésben. Többek között a kéthetente esedékes látogatást is ők engedélyezik. Csomagot csak húsvétkor, karácsonykor és az előzetes által választott egy alkalommal kaphatnak, kivéve az úgynevezett tisztasági csomagot.

Bírói engedéllyel telefonálhatnak, de a beszélgetést mindig lehallgatják. Csupán a védővel történő beszélgetés kivétel.

Izgalmas ellenpont az őrizetesk intézménye, ahol széles körű jogositványokat élveznek az elítéltek (nem titkoltan a feszültség, az agresszivitás csökkentése érdekében), gyakran fogadhatnak látogatót, kaphatnak csomagot.

Összességében a széles körű differenciálás, az ennek alapját megteremtő már-már luxusnak tekinthető feltételek láttán, a személyzet emberközpontú szemlélete ismeretében a legnagyobb hatást mégis a mindehhez párosuló „katonás” tartás tette ránk.

Schneider Gyula—dr. Tari Ferenc

Az előzetesek jogai és kötelességei Straubingban

(dokumentum)

- 1) **Bevezető:** Az előzetes letartóztatás célja, hogy a vádlott biztonságba helyezésével lehetővé tegyék a büntetőeljárás lefolytatását és hogy a vádlottat további bűncselekmények elkövetésében megakadályozzák.
- 2) **Illetékesség:** A bíró rendeli el a korlátozásokat,
 1. amelyek az intézet rendjét és az előzetes letartóztatás célját szolgálják, valamint a külvilággal való érintkezést, biztonsági intézkedéseket.
 2. A fogvatartott kérésére a bíró a tárgyalás megkezdéséig átengedheti az intézkedések elrendelését az államügyésznek, hogy az eljárást meggyorsítsák (pl. látogatás, levelezés felügyelete stb.)
 3. A bíró vagy az államügyész intézkedéseit az intézet vezetője hajtja végre.
- 3) **Házirend:** A fogvatartottra nézve kötelező a házirend, különösen az időbeosztás.
- 4) **Látogatások:**
 1. Kéthetente fogadhat látogatókat, halaszthatatlan ügyek intézését kérvényezni kell.
 2. Minden látogatáshoz a bíró vagy az államügyész írásos engedélye kell (30 perc).
 3. A látogatást felügyelik, a fogvatartott semmit át nem vehet és át nem adhat.
- 5) **Levélváltás:**
 1. A fogvatartott értesítheti hozzátartozóját elfogatásáról, vagy egy más intézetbe történő átszállításáról, ha a bíró nem tartja az előzetes letartóztatást ezáltal veszélyeztetettnek.
 2. Ha a bíró másként nem rendelkezik, korlátlanul levelezhet.
 3. Saját anyagát, íróeszközét használhatja.
 4. Postaköltségek a fogvatartottat terhelik, ha nincs penze, bizonyos mértékig az intézet állja.
 5. A levelezést ellenőrzik. Nem ellenőrzik a népképviselőti szerveknek, Parlamentnek, az Emberi Jogok Európai Bizottságának írt leveleket.
 6. Az ellenőrzendő leveleket az intézet által adott borítékban lezárva kell átadni.
- 6) **Telefon, távirat:**
 1. A bíró engedélyével lehet telefonálni, teljes terjedelmében lehallgatják, kivéve a védővel történő beszélgetést.
 2. A táviratokra ugyanaz vonatkozik, mint a levélváltásra.
 3. A díjakat előzetesen le kell róni.

7) Csomagok:

1. Karácsonykor, húsvétkor és egy általa választott más alkalomra (pl. születésnap) kaphat csomagot (élelmiszer, élvezeti cikk)
2. A karácsonyi csomag maximum 5 kg lehet, a többi 3 kg.
3. Alkoholt és kábítószereket még gyógyszer formájában sem tartalmazhat a csomag. A biztonságot és az intézet rendjét veszélyeztető tárgyakat ki lehet zární.
4. Rendszeresen kaphatnak fehéremücsomagot azok, akiknek nincs hozzátartozójuk abban a helységben.
5. Különleges alkalmakra az intézet vezetője engedélyezheti további csomagok küldését.
6. Előírhatják az intézeti csomagszámke kötelező használatát.
7. A csomag tartalmát az intézetben ellenőrzik.
8. A költségek a fogvatartottat terhelik.

8) A védővel, pártfogóval és a bírói kíségtővel való érintkezés:

1. A fogvatartott védőjével engedély, korlátozás és felügyelet nélkül beszélhet és levelezhet. Az intézet vezetője kérheti a bíró vagy az államügyész igazolását.
2. Az a fogvatartott, aki próbaidős felügyelet vagy vezetői felügyelet alatt áll vagy a bírói kíségtőnek jelentést kell írnia róla, ugyanúgy érintkezhet a személyekkel, mint a védőjével.

9) Rádió, televízió:

Rádiót használhat, ha a bíró mást nem rendel.

10) Szabadság. Szállítás:

1. Szabadságot nem adnak az előzetes letartóztatás alatt.
2. Az előzetes letartóztatott saját kérésére és költségére a bíró vagy az államügyész egyetértésével elvihetik az intézeten kívül más helyiségbe is, ha személyes, üzleti vagy jogi ügylete halaszthatatlan és fontos, továbbá személye nem nélkülözhető. A költségeket általában előre kell fizetni.

11) Munka, önfoglalkoztatás:

1. Bírói engedély szükséges a fogvatartott részére olyan munkavégzéshez, ahol más fogvatartottal érintkezhet. Csak a körülkerített intézetben dolgozhat.
2. A munkafeltételek és a kereset az intézeti előírások szerint.
3. A fogvatartott saját költségén dolgozhat, ha az összeegyeztethető a fogvatartással és az intézet rendjét nem zavarja. Ha munkájából bevételre tesz szert, adó-kötelezettségeinek eleget kell tennie.

12) Olvasnivaló:

1. Kérésre kap olvasnivalót az intézettől.
2. Az intézet közvetítésével saját vagy harmadik személy költségén könyveket, újságokat, folyóiratokat szerezhet be.
3. A bíró vagy az államügyész egyetértésével kaphat meg olyan olvasnivalót, amelyet nem könyvkereskedésből vagy postai megrendelésből szerzett be.

KITEKINTÉS

4. Nem adhatja tovább más fogvatartottnak.
5. Az intézeti rend szerinti olvasnivalóból többet nem tarthat magánál. Az újságot vagy folyóiratot jogos megőrzési igénye esetén kérésére saját birtokába veheti.

13) Közös rendezvények:

A közös rendezvényeken való részvételhez a bíró hozzájárulása kell.

14) Lelki gondozás:

1. Részt vehet az istentiszteleteken és más vallási rendezvényeken, ha a bíró másként nem rendelkezik.
2. A fogvatartottnak joga van a lelkészi vigaszra.

15) Saját ellátás — ételmyszer és élvezeti cikkek:

1. A fogvatartottnak joga van saját magát szolid módon ételmyszerrel ellátni, az intézet közvetítésével megengedett ételmyszer- és élvezeti cikkeket beszerezni.
2. A dohányzás a házirend szerint megengedett.
3. Alkohol és kábítószer fogyasztása tilos.

16) Ruházat és ágynemű:

Saját ruháit és ágyneműjét használhatja, ha rendszeresen tud a cseréről és tisztántartásról gondoskodni.

17) Értéktárgyak:

Pénzt és értéktárgyakat az intézet megőrzésre átvesz.

18) A cellák tisztítása és megvilágítása, kártérítési kötelezettség:

1. A fogvatartott köteles tisztántartani a cellát és a berendezést, a károkért felelősséggel tartozik.
2. Az intézet vezetője megengedheti, hogy a cella az előírt időn túl is meg legyen világítva.

19) Szabadban való tartózkodás:

Ha a fogvatartott nem a szabadban dolgozik, naponta minimum egy órát lehetővé kell tenni, hogy a szabadban tartózkodhasson, ha az időjárás az adott időpontban megfelelő.

20) Egészségápolás:

1. Az intézet orvosa gondozza a fogvatartottat.
2. Bírói hozzájárulással és az intézeti orvos meghallgatása után a fogvatartott saját költségén más orvost (fogorvost is) igénybe vehet.
3. A törvényes rendelkezések betartása mellett a fogvatartotton — szükség esetén kényszerrel is — vizsgálatokat lehet végezni, többek között ha életveszély elhárításáról van szó vagy más fogvatartott egészségének megóvása a tét.

21) Szociális segítség:

Amennyiben szükséges, az intézet támogatja a fogvatartottat, különösen ha a családi kapcsolatok fenntartásáról, tulajdonának biztosításáról, lakás és munkahely

megszerzéséről vagy megtartásáról vagy eltartott hozzátartozóról van szó. A segély nem menti fel a fogvatartottat saját felelőssége alól, hanem lehetővé teszi, hogy saját ügyeit saját maga irányítsa.

22) Motozás:

A fogvatartott tárgyait és celláját bármikor átkutathatják.

23) Közvetlen kényszer:

Az intézeti alkalmazottak a törvényes előírások iránymutatása szerint a fogvatartottal szemben közvetlen kényszert alkalmazhatnak, beleértve a lőfegyver használatát is.

24) Fegyelmezés:

Aki az intézeti rend ellen vétett, a fogvatartás célját veszélyezteti vagy megghiúsítja, azzal szemben a bíró fegyelmi intézkedéseket rendelhet el.

25) Kérvények és panaszok:

1. A fogvatartottnak lehetősége van kérelemmel, kezdeményezésekkel, panaszokkal — amelyek őt magát illetik — az intézet vezetőjéhez fordulni.
2. Joga van a rendelkezések és intézkedések ellen panasszal élni. A bíró elleni panaszt a büntetőeljárás rend szerint kezelik.
3. Ha az intézet vezetőjének rendelkezéseire panaszodik a fogvatartott, a bíró dönt abban az esetben, ha az ő illetékességi körébe tartozik.
4. Az intézeti alkalmazottak elleni panaszos ügyekben az intézet vezetője dönt, az intézet vezetője elleni ügyekben a felügyelő hatóság.
5. Függetlenül a szolgálati felügyeleti panasztól, a fogvatartott olyan ügyekben is bírósági döntésre adhat be kérvényt, amelyben nem a bíróság az illetékes, ha jogaiban megsértve érzi magát a végrehajtási hatóság intézkedése vagy azok végrehajtásának elutasítása miatt. A helyi törvény előírhatja, hogy csak akkor lehet az ügyet bírói útra terelni, ha az eljárást a szabályos jogorvoslat megelőzte.

26) Különleges előírások a fiatalkorúakra:

1. A 21 éven aluliak előzetes letartóztatását nevelőmunkával töltik ki, a fogvatartottnak le kell írnia az önéletrajzát.
2. Nevelési okokból kifolyólag munkára kötelezett. Keresetének 1/3-át zárolják, ez áthidaló összeg a szabadulás után.
3. Az előzetes letartóztatás nevelési célját hátrányosan befolyásoló olvasnivalót nem engedélyezik.
4. Különleges kívánságokat csak akkor teljesítenek, ha azok egybevágóak a nevelési céllal. 16 éven aluliak nem dohányozhatnak.
5. A fiatalkorú fogvatartottnak a sétán és a sportgyakorlaton részt kell vennie.
6. A külvilággal való érintkezést megakadályozzák, ha nevelési szempontból fenn tartással kell élni.

(Fordította: Szalai Imréné)

Társadalmi kontroll Baden-Württembergben

Független szervezet • Önkéntes pártfogók

A büntetés-végrehajtás társadalmi felügyelete jól tanulmányozható a hazánkkal közel azonos lélekszámú Baden-Württembergben. Noha az efféle kontrollszervezet létrehozását és működését az NSZK-ban az 1976. március 16-i szövetségi büntetés-végrehajtási törvény (Bv. Tv.) 1980 elejétől tette kötelezővé, Baden-Württembergben már 1971 óta működnek az ún. *intézeti tanácsok* (Anstaltbeiräte). Tevékenységük keretét a szövetségi törvény, részleteit pedig egy tartományi igazságügy-miniszteri rendelet¹ szabályozza.

Három évig

A tartományban 19 intézet (intézeti központ) mellett hoztak létre tanácsokat, amelyek létszámát az intézet befogadóképességéhez igazítva 3–7 főig határozták meg. Tagjait a helyi önkormányzati szerv (*Gemeinderat*), illetve a járási gyűlés (*Kreistag*) jelölési listája alapján a tartományi Igazságügyi Minisztérium nevezi ki, 3 évnyi időtartamra. A tagok kiválasztásánál a minisztérium alapvető szempontja, hogy a jelölt kész és képes legyen eredményesen közreműködni a büntetés-végrehajtás tevékenységének segítésében, az elítéltekről való gondoskodásban (Bv. Tv. 163. §).

A minisztérium a kinevezéseknél arra törekszik, hogy a tanácsok lehetőleg a munkaadók és a munkavállalók, továbbá a különféle szociális, népjóléti és karitatív, különösen pedig az elítéltek társadalmi visszailleszkedését támogató szervezetek tagjaiból tevődjenek össze. Gondosan ügyelnek arra, hogy a tagok között nő(k) is legyen(ek), mert a túlnyomórészt férfiakból álló intézeti alkalmazotti, valamint elítélti állományra a jelenlétük kedvező

hatást gyakorol. Nem nevezhető ki a tanácsba büntetés-végrehajtási alkalmazott, illetve az, aki az intézettel gazdasági, üzleti kapcsolatban áll (IM. rend. 3. pont). A tanács saját tagjai közül választja meg elnökét és elnökhelyettesét, döntéseit szöbbséggel hozza (IM. rend. 4. pont).

Előítélet nélkül

A tanácsok feladatát a bv. törvény általánosan úgy fogalmazza meg, hogy azok „észrevételeikkel, javaslataikkal segítik az intézet vezetőjének munkáját és támogatást nyújtanak az elítéltek szabadulás utáni beilleszkedéséhez” (163. §). A tartományi igazságügy-miniszter tájékoztatójából² megtudjuk, hogy a kontrollnak e formája semmiképpen nem járhat valamiféle előítéletes, gyanakvó bizalmatlansággal a végrehajtási intézetek iránt. A büntetés-végrehajtás sokoldalú — parlamentáris, bírói, államigazgatási — ellenőrzés alatt áll, amelyet a tanácsok tevékenysége úgy egészít ki, hogy az esetek többségében az intézetek életében felbukkanó problémákat a bürokratikus út kiiktatásával kezeli. Megemlítik, hogy a gyakorlatban a tanácsok gyors és bürokrácia-mentes beavatkozása számos esetben megelőzte az intézeti alkalmazottak és az elítéltek súlyos konfrontációját, hogy az elítéltek panaszainak jó része helyben, türelmes beszélgetés után orvosolható volt. A tanácsok tehát egyeztető funkciót is ellátnak, de mint a miniszter kihangsúlyozza, ez nem azt jelenti, hogy egyoldalúan az elítéltek szószólóiként lépnek fel, hanem az egész intézet eredményes működését szem előtt tartva, ugyanilyen súlylyal képviselik az intézeti alkalmazottak

érdekeit is. Együtműködésük az intézet személyzetével szükségszerűen mellőzi a merev, formális vonásokat.

A tanácsok tagjait a törvény felhatalmazza az intézet tevékenységéről való teljes körű tájékozódásra. Ennek keretében részleteiben is megismerkedhetnek az elhelyezés, a foglalkoztatás, a szakmai képzés, az anyagi és egészségügyi ellátás stb. kérdéseivel. Meghallgatják a személyi állomány tagjainak észrevételeit, kívánságait, felkereshetik a fogvatartottakat zárkáikban, és ott velük ellenőrzés nélküli beszélgetést folytathatnak (164. §). A miniszteri rendelet továbbá kötelezi az intézet vezetőjét a tanács tagjai iratbetekintési jogának biztosítására, valamint arra, hogy rövid úton tájékoztassa a tanács elnökét mindazokról az intézeti eseményekről, amelyek a nyilvánosság érdeklődését is felkelthetik (5. pont).

A tanácsot az elnök félevenként legalább két alkalommal köteles megbeszélésre összehívni, amelyre meghívható az intézet vezetője vagy más alkalmazottja, akitől a tanács igényelheti, hogy az intézet helyzetéről szóbeli tájékoztatást nyújtson. Az intézet vezetője is kezdeményezheti a tanács összehívását, ha annak alapos okát látja (IM. rend. 6. pont). A tanács félevenként részt vesz az intézet állományértekezletén, amelynek feladata a véleménycsere és a kölcsönös tájékoztatás (IM. rend. 7. pont).

Titoktartás

A tanács tagjainak e széles körű tájékozottsága a Bv. Tv-ben szabályozott *titoktartási kötelezettségükkel* párosul, amely valamennyi bizalmas természetű ügyre, különösen pedig azokra az információkra vonatkozik, amelyek az elítéltek személyével kapcsolatosak (165. §). Ez utóbbi alól kivételt képezhet az az eset, amikor az elítélt — ha az érdekében áll — feloldja saját ügyében a bizottság tagját titoktartási kötelezettsége alól. Az elítélt személyiségvédelmét szolgáló titoktartás természetesen nem vonatkozik olyan esetekre,

amikor a bizottság tagja *szökési kísérletéről* vagy az *intézet rendjét, biztonságát fenyegető eseményről* szerez tudomást, sőt ilyenkor köteles felhívni az illetékesek figyelmét a rendkívüli esemény bekövetkezésének veszélyére.

A tanácsoknak rendszeres időközönként tájékoztatniuk kell az Igazságügyi Minisztérium büntetés-végrehajtási szekcióját. A minisztérium ezt elősegítendő a végrehajtás kérdéseiben eszmecseréket kezdeményez. Ezt egészíti ki a tanácsoknak az a kötelezettsége, hogy évenként egy alkalommal tevékenységükről, tapasztalataikról részletes írásbeli beszámolót küldenek a minisztérium illetékesének, amelyben javaslataikat is megfogalmazzák (IM. rend. 8. pont).

Önkéntesek

A tanácsoknak az elítéltekről való gondoskodása nem irányulhat minden egyes elítélt problémájának kezelésére, hanem elsősorban arra kell törekedniük, hogy az elítéltek társadalomba visszavezetése érdekében elősegítsék az intézetben dolgozó szakemberek és pártfogók kapcsolatának megteremtését. Ennek mentén fontos feladatuk az arra alkalmas önkéntes pártfogókat megnyerni és tevékenységük feltételeit az intézetben belül és azon kívül megteremteni. A miniszter beszámolójából megtudjuk, hogy a tartományban mintegy 300 társadalmi pártfogó tart kapcsolatot elítéltekkel, rajtuk kívül mintegy 600 fő önkéntes működik közre csoportfoglalkozások, sportrendezvények és egyéb szabadidő-tevékenységek szervezésében, vezetésében. A tanácsok nem csupán az önkéntes-hálózat építésén fáradoznak, hanem szoros kapcsolatot tartanak fenn azokkal az állami szervekkel és hivatalokkal, valamint társadalmi szervezetekkel, amelyeknek feladata a szabadultak felügyelete, ellenőrzése, támogatása. Így — többek között — kooperálnak azokkal a szervezetekkel is, amelyek bűncselekmények sértettjeinek és kárvallottjainak képviselőiben lépnek fel. A tanácsoknak ilyen

transzmissziós szerepvállalása a zárt intézet és a külvilág között sikeresen hozzájárult az elmúlt évtizedekben a büntetés-végrehajtás problémáinak a társadalmi nyilvánosság elé tárásában. Következésképpen a börtönököt övező hamis előítéletek szertefoszlása, s ezzel együtt a *társadalmi tolerancia* érzékelhető megnövekedése.

Az intézeti tanácsok tagjai megbízatásukat önként, anyagi ellenszolgáltatás nélkül látják el, a gyakorlatban azonban a feladatok végzéséhez szükséges ráfordításaik (pl. közlekedési költségek) megtérítésén kívül jövedelemkieséseiket is térítik, sőt a tartományi IM egy körrendelete alapján a két óránál kevesebb ideig tartó tanácskozásokért 20 DM-t, az ennél hosszabbért 40 DM-t kap minden tanácstag.

Összegzőként megállapítható, hogy a tartományban átlagosan fogvatartott 7000

elítelt mellett tevékenykedő mintegy 100 fő tanácstagot foglalkoztató grémiumok munkája — jelentősebb anyagi ráfordítások nélkül — kiegyensúlyozó hatást gyakorol a börtönök szélsőséges megnyilvánulásokra hajlamos belső életére. Ugyanakkor jól szolgálja a demokratikus jogállam törekvését, amely hangsúlyozza a társadalom ellenőrző szerepének fontosságát.

Dr. Lőrincz József

JEGYZETEK

1. Allgemeinverfügung des Justizministeriums Baden-Württemberg vom 15. Matz 1977 (Die Justiz 1977. S. 145.)
2. Austaltbeiräte und ihre Mitglieder (Justizmin. Stuttgart. 1985).

Korrektív kongresszus Texasban

Az Egyesült Államok legnagyobb tagállamában, Texasban idén nyáron százhuszonkettedik alkalommal rendezték meg az Amerikai Korrektív Szervezet kongresszusát. A San Antonióban tartott rendezvényen közel ötezer szakember vett részt. A külföldi büntetés-végrehajtást nyolc ország küldöttsége képviselte. Előző nyáron, a 120. konferencián dr. Tari Ferenc, dr. Csordás Sándor és Kiss Csaba többirányú szakmai kapcsolatot épített ki, így a mostani résztvevők (dr. Estók József, Ruzsonyi Péter) már könnyebb helyzetben voltak.

A tanácskozás vezérlő gondolata, egyben a kongresszus címe az volt, hogy *A beavatkozás megosztott felelősség*. Ezt hangsúlyozta megnyitó beszédében *Helen G. Corrothers*, az American Correctional Association (ACA) elnöke is, amikor arról beszélt, hogy a csökkenő költségvetés ellenére szembe kell nézni a büntetés-végrehajtás növekvő szükségleteivel. A kong-

resszus jó lehetőség arra, hogy az elképzelések közkinccsé váljanak, hiszen ez a világ legnagyobb fóruma, amelyet korrektív szakemberek számára rendeznek.

Honorable William P. Barr, az USA igazságügy-minisztere garantálta a kormány támogatását és ígérte, a közelgő választások ellenére a büntető-igazságszolgáltatás területén dolgozók munkája iránt megnyilvánuló figyelem sem szorul háttérbe.

A kongresszus szervezői 328 előadót hívtak meg, a témákat tizennégy meghatározó területre bontották, további négy alcsoportra osztva őket. A változatos és gazdag tematikából csak jelzésszerűen említem, hogy az előadók érintették az állomány és a fogvatartottak képzését, a kábítószeresek és alkoholisták speciális kezelését, a kisebbségek börtönön belüli helyzetét, a társadalmi korrektív lehetőségeit, a nemzetek közötti együttműködés és foglaltsere kérdéseit, a család, valamint a

Magyar bévés — amerikai „rabó”

szűkebb környezet jelentőségét a bűnmegelőzésben.

A programok párhuzamosan zajlottak. A rendezők a résztvevőkre bízta, ki-mi melyik előadást választja, szakmai érdeklődésének megfelelően.

Az *Eastern Kentucky University* oktatási egységeket alakított ki. Mi főként a fiatalkori bűnözéssel kapcsolatos témákat hallgattuk. Átfogó képet kaptunk az Egyesült Államokban e téren végzett munkáról. A problémák jelentős része meg egyezik a hazaiakkal. Az állomány képzése, a működéshez szükséges anyagi feltételek megteremtése hasonló gond nálunk is. Rendkívül rokonszenves a társadalom különböző szervezeteinek, főleg az egyházaknak a bevonása e tennivalókba. Az Údvahdsereg évtizedek óta kiemelkedő munkát végez az intézetekben.

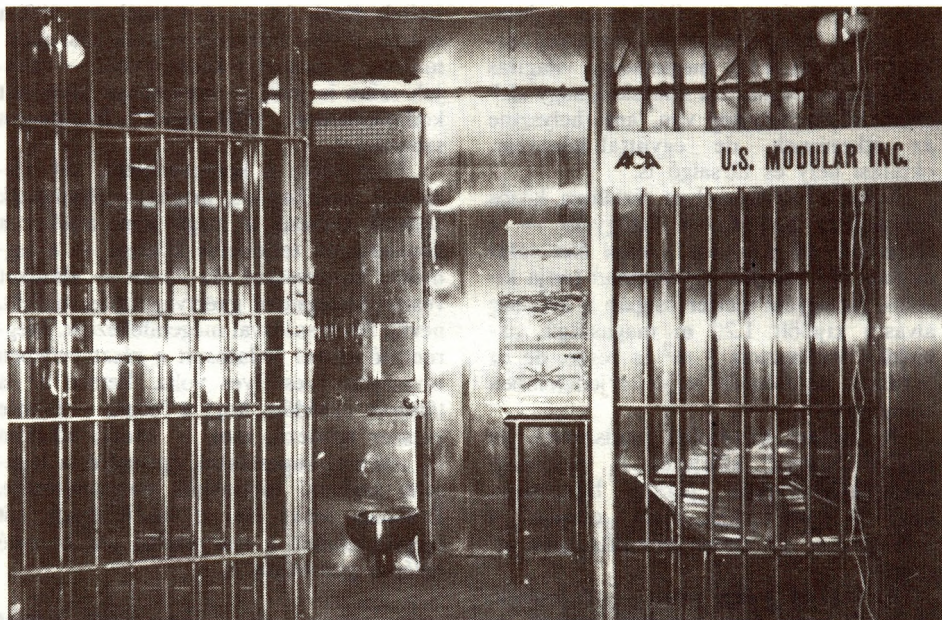
A konferencia elméleti előadásaival párhuzamosan nagyszabású kiállítást rendeztek. 1095 kiállító mutatta be legújabb termékeit. Főként biztonságtechnikai újításokkal jelentkeztek (számítógépes adat-

feldolgozás, távirányítású ajtók, biztonsági öltözékek, tömegoszlató gázfegyverek, bilincsek stb.) Az érdeklődők számtalan más terület újdonságait is megismerhették. A legnagyobb sikert a *konténeres börtön-építészeti és a sportszerkiállítás, valamint az élelmezési kínálat aratta*. Emellett szóbeli és képes információt kaptunk a rövid idő alatt bármilyen befogadóképességre növelhető, könnyű (*műanyag sátor*) börtönök kialakításának mikéntjéről is.

A konferencia egyik legtanulságosabb programja volt a *Bexar County Adult Detention Centerben* tett látogatás. Ebben az 1800 férőhelyes börtönben jelenleg 2400, elsősorban előzetes letartóztatásban lévő fogvatartott él. A hatemeletes intézetet a legmodernebb technikai eszközökkel szerelték fel, ahol a 400 ajtó nyitását 400 videókamerával irányítják, illetve ellenőrzik.

A modern intézetről legalább tőmondatokban az alábbi — néha különösnek tetsző — tényeket érdemes megemlíteni: akadnak zárkák, ahol 20-an élnek kizá-

KITEKINTÉS

A konténeres börtön belső tere

A négyszáz ajtót négyszáz kamerával figyelik

rólág mesterséges megvilágítás és légkondicionálás közepette, az egyszemélyes zárkában szintén csak mesterséges világítás található, a megosztott szinteken nagy „L” alakú közös helyiség van, ami helyszíne az étkezésnek, de egyúttal könyvtár, oktatási hely és társalgó is.

Minden többszemélyes zárkában, közös helyiségben tartózkodik felügyelő — a férfiaknál nő is — aki a napi élet valamennyi mozzanatát figyelemmel tudja kísérni. Az egyéni életter csupán a helyiség alvásra kijelölt 1,20 m magasságú, pánlánkkal leválasztott 3 m²-es része, de ez is tükrök segítségével teljes terjedelemben ellenőrizhető.

Az intézet biztonsági rendszerére jól illik a „szuper” kifejezés. A biztonsági főigazgató-helyettes persze hozzátette, hogy jó évet zárnak, mert „csupán” 4 fogvatartott volt társai brutalitásának áldozata.

Az intézet jellege miatt — előzetesek, illetve 2 évnél nem hosszabb ítéletű el-

ítelték élnek itt — a személyzet 50%-a rendőr, 50%-a büntetés-végrehajtási alkalmazott. A személyi állományból — ruhájuk színe is jelzi — speciálisan kiképzett kommandósok teljesítenek folyamatos szolgálatot.

Visszatérve a konferenciára, két személyes megállapítás: megható pillanatnak voltunk részesei a megnyitón, amikor a kötelességük teljesítése közben — a legutóbbi kongresszus óta 21-en — életüket vesztő kollégákról gyertyagyújtás mellett, nevük felolvasásával megemlékeztek. Megrendítő erővel tudatosult a résztvevőkben hivatásunk veszélyes volta. Persze az is látszott, érződött, hogy a fórum — évente kétszer rendezik meg — kiváló alkalom új szakmai kapcsolatok építésére, a legújabb szakmai törekvések megismerésére. Érdemes tehát élni e lehetőséggel, sőt megfontolandó a szervezetbe (ACA) való belépés gondolata is.

Dr. Estók József

Bűnözés és büntetőpolitika

A regisztrált bűnelkövetés alakulása a Cseh és Szlovák Köztársaságban

A bűnözés meredek növekedésének vagyunk tanúi a Cseh és Szlovák Köztársaságban is az 1990-es évek elején. Ennek negatív kihatásai vannak mind a közvéleményre, mind a jogalkalmazás szaporodó problémáira. A közvéleményben a büntetések egyértelműen szigorú megbüntetését követelő hangok egyre erősebbek, beleértve a halálbüntetés visszaállításának követelését is. De egyidejűleg csökken az állampolgárok bizalma az állami szervek működőképességében, személyes biztonságuk és vagyonuk védelmének biztosításában. A rendőrség, az ügyészségek és a bíróságok sikertelenül küzdenek a képzett, megfelelő létszámú munkatársak és a szükséges technikai-műszaki berendezések hiányával, amely az elintézetlen büntetőügyek növekvő számarányához járul, mi-

közben egyre reálisabbnak tűnik az igazságszolgáltatási rendszer egészének komoly működési zavara. E tények nyomatékosan utalnak a büntetőpolitika összreformjának szükségességére a törvényhozás és a jogalkalmazás területén.

1989-ben Csehszlovákiában a rendőrség összesen 167 166 bűncselekményt regisztrált, ezzel szemben 1990-ben 70%-os az emelkedés: 286 724 bűncselekmény. 1991-ben a növekedés 1989-hez képest további 50% (371 155), de ha ezt a számot 1990-hez hasonlítjuk, akkor „csak” 30%-os az emelkedés.

A regisztrált bűnözés kb. 90%-a általános jellegű bűncselekményeket (pl. vagyon elleni, erőszakos, nemi erkölcs elleni) foglal magába. A gazdasági bűncselekmények aránya 1991-ben 3,3%-ot tett ki szövetsé-

gi szinten (Csehországban 2,9%, Szlovákiában 4,4%). A bűnözés növekedésével egyidejűleg csökkent a felderített bűncselekmények aránya: 1990-ben 43% (123 525) volt a felderítési arány, ez 1991-ben 37%-ra (137 978) csökkent. A legalacsonyabb a felderítési arány a vagyon elleni bűncselekmények körében: 1991-ben 25% volt, ami azt jelenti, hogy 75 704 vagyon elleni bűncselekményt derítettek fel, vagyis az ilyen jellegű deliktumok mintegy háromnegyede felderítetlen maradt, míg a legmagasabb felderítési arány a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében volt: 86%.

Az erőszakos bűncselekmények 75%-át derítették fel 1991-ben szövetségi szinten (Csehországban 70%, Szlovákiában 85%). A bűnözés növekedése különösen a vagyon elleni bűncselekményeket érinti: 1990-ről 1991-re 40%-kal nőtt az ilyen cselekmények aránya (a csehekénél 39%-kal, a szlovákoknál 44%-kal). Az erőszakos bűnözés területén viszont „csak” mérsékelt emelkedés mutatható ki: 4% az emelkedés aránya (a csehekénél 5%, a szlovákoknál 3%).

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények számaránya viszont csökkent: 1990-ben Csehszlovákiában összesen 3558 ilyen deliktumot regisztráltak, míg 1991-ben 2582 bűncselekményt, azaz a csökkenés 28%. Mérsékelt emelkedés volt tapasztalható a gazdasági bűnözés területén: 1990-ben szövetségi szinten 11 108, míg 1991-ben 12 130 volt az esetek száma, ami 9%-os emelkedést mutat. Tehát az állapítható meg, hogy a regisztrált bűnözés dinamikus növekedése Csehszlovákiában az 1990-es évek elején elsősorban a vagyon elleni bűncselekmények nagyarányú emelkedésével függ össze.

A táblázat adataiból kivethető továbbá a felderített bűncselekmények bünelkövetői képviselője kriminális előéletű, etnikai hovatartozásuk és a fiatalok adatai alapján. A bünelkövetők körében különösen figyelemre méltó a relatív igen magas visszaesési arány (46%), ami abszolút számokban azt jelenti, hogy Csehszlovákiában 1991-ben 63 891 bűncselekmény elköve-

tője visszaeső volt. A csehekénél a visszaesők aránya kb. 10%-kal volt magasabb mint Szlovákiában.

1991-ben a cigányok által elkövetett bűncselekmények (26 146) 19%-ot képviseltek (csehekénél 15%, szlovákoknál 27%).^x A legegységesebb a különbség a két ország között a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében, Szlovákiában itt a legmagasabb a cigányok aránya (45%), míg ez a szám a csehekénél 17%. A fiatalok bünelkövetői képviselője az összes regisztrált bűnözésen belül 1991-ben Csehszlovákiában 16%-ot tett ki, ez 3%-os emelkedés 1990-hez viszonyítva. A leggyakrabban vagyon elleni deliktumokat követték el a fiatalok is. A két ország között a fiatalok tekintetében nincs lényeges különbség. A bűnözés növekedésével együtt a gyermekek bünelkövetője is emelkedett. Míg 1990-ben Csehszlovákiában 5840 deliktumot regisztráltak a rendőrség, s ezeket a cselekményeket 6 és 14 év közötti gyerekek követték el, 1991-ben a gyerekek által elkövetett deliktumok száma már 7572 volt, vagyis az emelkedés kb. 40%-os.

A következő táblázat a Cseh Köztársaságban az utóbbi öt évben a bíróságok által alkalmazott szankciókiszabási gyakorlatot mutatja be. A felnőtt elítéltek abszolút számának csökkenése figyelhető meg, hiszen az 1987. évi 48 347 összes elítélte létszám 1990-ben 16 237-re apadt, vagyis a csökkenés aránya 66%. 1990-ben emelkedés történt, 24 364-re, amely adat, összehasonlítva az 1987. évvel, annak még mindig csak közel a felét teszi ki.

Csökkent a felnőtt női elítéltek képviselője is az 1987. évi 14,2%-ról 1991-ben 9,5%-ra. Emelkedett viszont azon esetek száma, ahol a megbüntetéstől eltekintettek (1987: 1%, 1991: 3%). Jelentős az emelkedés a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések esetében: számuk az 1987. évi 27,1%-os arányhoz képest '91-ben 51,7%-ra nőtt. Ugyanakkor a végrehajtandó szabadságvesztés-büntetések esetében mérsékelt csökkenés figyelhető meg: az 1987.

^x Ilyen nyilvántartási adatok Magyarországon nem használatosak. (A szerk.)

A büntetőbírók felnőttekkel szembeni szankciókiszabása a Cseh Köztársaságban

SZANKCIÓKISZABÁS NEME	1987		1988		1989		1990		1991	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Büntetői eltekintés	476	1,0	457	1,0	362	0,1	411	2,5	560	3,0
Penzbüntetés	4 561	9,4	4 036	9,3	3 637	9,8	2 038	12,6	3 249	13,3
Javító büntetés	13 264	27,4	11 395	26,2	9 641	26,1	1 360	8,4	0	0
Feltételes elítélés	13 088	27,1	11 817	27,1	10 617	28,7	7 061	43,5	12 588	51,7
Más büntetés	191	0,4	185	0,4	171	0,5	90	0,5	200	0,8
Összesen	31 580	65,3	27 890	64,2	24 428	66,1	10 960	67,5	16 597	68,1
VÉGREHAJTANDÓ SZABADSÁGVESZTÉS										
Egy évig	7 367	15,2	7 155	16,5	5 898	16,0	2 220	13,7	3 621	14,8
Egy évtől öt évig	8 994	18,6	7 978	18,36	6 248	16,9	2 816	17,3	3 840	15,8
5 évtől 15 évig	396	0,8	425	1,0	362	1,0	231	1,4	302	1,2
15 évtől 25 évig	10	0,02	4	0,01	8	0,02	10	0,06	4	0,01
Halálbüntetés*	1	—	1	—	2	—	1	—	0	—
Végrehajtandó szabadságvesztés összesen	16 767	34,7	15 562	35,8	12 516	33,9	5 277	32,5	7 767	31,9
Elítéltek összesen	48 347	100,0	43 452	100,0	36 944	100,0	16 237	100,0	24 364	100,0
Eből nők	6 862	14,2	6 243	14,4	4 907	13,3	1 457	9,0	2 306	9,5

A Cseh Köztársaság Belsőügyminisztériumának statisztikai adatai. Prága 1987—1991.

* 1990. VII. 1-től életfogytiglani szabadságvesztés

évi 34,7%-ról 1991-ben 31,9%-ra apadt, ezzel szemben emelkedett a pénzbüntetések alkalmazása: az 1987. évi 9,4%-ról 1991-ben 13,3%-ra. Hasonló tendenciák mutathatók ki a fiatalokékkal szembeni kiszabási gyakorlatban is.

A felnőtteknél a végrehajtásában fel-függesztett szabadságvesztés-büntetések és még inkább a pénzbüntetések alkalmazási arányának növekedése összefüggésbe hozható azzal a ténnyel, amely szerint 1990. július elsejétől kezdődően megszűnt a javító büntetés — amely a magyarországi javító-nevelő munkának felel meg — alkalmazási lehetősége.

A kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés struktúrája az ötéves periódusban jelentősen nem változott. Az utóbbi két évben emelkedés tapasztalható az 5—15 év közötti büntetéseknél, míg a 15 év fölötti büntetések aránya nem jelentős.

A következő, egyben utolsó táblázat az 1992. február 1-jei állapot szerinti börtönnépességről ad információt. A jelzett időpontban a Cseh Köztársaságban a fogvatartotti ráta 157 volt, s ha ezt az adatot összehasonlítjuk más nyugat-európai országok adataival, ahol ez a százezer lakosra számított ráta hosszú ideje általában 50 és 100 között mozog, megállapítható, hogy e szám még mindig magas. Viszont az 1980-as évekkel szemben, amikor Csehszlovákiában a börtönnépesség, a fogvatartotti ráta (szintén százezer lakosra számítva) 350 körül mozgott, ezt a csökkenést mégis sikerként kell értékelni. (Csehszlovákiában 1989 végén 35 ezer fogvatartott volt, s ez 226-os rátának felelt meg.) A nők aránya a börtönnépességben belül csak 3 %, s a fogvatartotti rátájuk is nagyon alacsony, hozzávetőleg 9—10 fogvatartott nő jut minden százezer 15 évesnél idősebb nőre.

A fiatalokú fogvatartottak aránya a teljes börtönnépességben belül viszonylag alacsony volt, ez az arány mintegy 5%-ra rúgott, viszont a rátájuk, százezer hasonló életkorú kategóriára számítottan mégis magasnak ítéltető: százezer 15—19 éves életkorú fiatalra 1992. február 1-jén 73

fiatalokú fogvatartott jutott. Ha ezt az adatot más európai országok hasonló adataival összevetjük, megállapítható, hogy ebben a tekintetben Csehország az „élmezőnyben” van: 1987-ben ez a ráta az NSZK-ban 32, Ausztriában 18, Svájcban 18, Olaszországban 14, Görögországban 24, Hollandiában 35, Svédországban 38, Norvégiában 46.

A szankciópolitikát a hatályos jogi szabályozás természetesen behatárolja. Csehszlovákia még mindig hatályos büntető törvénye 1961-ből származik. Ehhez a büntető törvényhez 1989-ben és 1990-ben két büntető novella született. Az 1989. évi decemberi novella (Nr. 159/1989 Sb.) különböző büntetőjogi tényállások megszüntetését hozta, amelyek a korábbi politikai és társadalmi feltételekkel függtek össze és most már az értelmüket veszítették, mint például a Köztársaság elhagyása (109. §). Új tényállásokat is bevezetett ez a novella, mint pl. beavatkozás a bírói függetlenségbe (160/a §), a környezet veszélyeztetése (181/a §). A második novella az 1990. május 2-i törvény (Nr. 175/1990 Sb.), amelynek fő jellemzője a dekriminálizáció. Ez a novella már érinti a szankciórendszer is. Fontos változás a halálbüntetés teljes eltörlése és rendkívüli büntetesként 15-től 25 évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel történő helyettesítése. A végrehajtandó szabadságvesztés kiszabásának korlátozására irányuló törekvés talált kifejeződést a Btk. 39. § (2) bekezdésének új, novellizált megfogalmazásában, amely egyúttal a rövid tartamú szabadságvesztés kiszabásának a korlátozására irányul. Eszerint az olyan bűncselekményeknél, amelyeket a törvény egy évig terjedő szabadságvesztéssel fenyeget, végrehajtandó szabadságvesztés csak akkor rendelhető el, ha más büntetés (szankció) kiszabása az elkövető személyisége szempontjából nyilvánvalóan célszerűtlen lenne. A novella bővíti a lehetőséget a három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeknél a pénzbüntetés elrendelésére szabadságvesztés-büntetés helyett.

A börtönnépesség száma a Cseh Köztársaságban 1992. február 1-jén

Életpkori kategória	Férfiak		Nők		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
15—19 éves népesség összesen	442 182	51,1	422 556	48,9	864 738	100
Fiatalkorú fogvatartottak összesen	617	97,6	15	2,4	632	100
Fogvatartotti ráta százezer lakosra	139,5		3,5		73,1	
20 éves és idősebb népesség összesen	3 471 898	47,5	3 833 806	52,5	7 305 704	100
20 éves és idősebb fogvatartottak	11 823	96,8	388	3,2	12 211	100
Fogvatartotti ráta százezer lakosra	340,5		10,1		167,1	
Büntetőjogiilag felelős népesség összesen (15 éves és idősebb)	3 914 080	47,9	4 256 362	52,1	8 170 442	100
Börtönnépesség összesen	12 440	96,9	403	3,1	12 843	100
Fogvatartotti ráta százezer lakosra	317,8		9,5		157,1	

Forrás: A népesség mozgása a Cseh és Szlovák Köztársaságban 1990-ben. 1. rész. Szóveltségi Statisztikai Intézet, Prága, 1991
 A Cseh Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának statisztikai adatai 1991

Az 1990. évi törvény módosította a különösen veszélyes visszaeső fogalmi meghatározást. Korábban minden tetszés szerinti szándékos bűncselekmény elkövetése elegendő volt ezen visszaesői minősítés eléréséhez, a novella szerint viszont különösen veszélyes visszaeső csak az lehet, aki különösen súlyos, a törvényben kifejezetten megnevezett bűntetteket ismételt elkövet.

A munkabüntetésként funkcionált javító büntetést a novella kiiktatta a szankciók sorából, elsősorban a végrehajtásával kapcsolatos problémák, nehézségek miatt, hiszen a magáncégeknél történő munkáltatás során a magánvállalkozóknak kellene a munkadíjazásból való levonásokat az állam javára befizetni, biztosítani a javító büntetés alkalmazása helyett a bíróságoknak jelenleg az a lehetőségük, hogy pénzbüntetést, esetleg felfüggesztett szabadságvesztést szabjanak ki.

Ugyancsak az 1990. évi májusi novella szüntette meg a védőfelügyelet intézményét, amelyet eredetileg 1973-ban a 44. számú törvény vezetett be kontroll- és nevelőintézkedésként. A védőfelügyelet a gyakorlatban az elítélt személyek tisztán adminisztratív rendőri felügyeletét jelentette és represszív jellege folytán az elítéltek további kriminalizálásához járult hozzá, hiszen a védőfelügyelet keretében meghatározott kötelezettségek nem teljesítése hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel szankcionált vétségnek minősült.

Meg kell említeni még egy büntető novellát, nevezetesen az 1991. december 11-i törvényt (Nr. 557/1991 Sb.), amely több fontos jogintézményt megváltoztatott, és több új büntetőjogi tényállást alkotott, de a szankciók rendszerét igazából nem érintette. A büntetések tradi-

cionális rendszere — a halálbüntetés eltörlésén és helyette az életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetésén, valamint a javító büntetés kiiktatásán túl — továbbra is megmaradt, amely rendszer a megváltozott büntetőpolitikai helyzetre nem tesz lehetővé megfelelően rugalmas reagálást és a jelenlegi európai fejlődési iránytól eltávolodhat. Ezért nagyon aktuális az eddigi szankció- és büntetőpolitika módosítása a törvényhozási reform segítségével. Kiváltképp a feltételes büntetéseknek különféle kötelezettségek előírásával történő kombinálási lehetőségét kellene bővíteni. Konkrétan olyan kötelezésről lehetne szó, mint szociális tréning, a szabadidő értelmes eltöltése, drogellenes tanácsadó látogatása, a károsult, illetve a sértett előtti bocsánatkérés, az okozott kár megtérítése.

Új ambuláns szankciók bevezetését is indokolt lenne komolyan átgondolni. Különösen figyelembe jöhetne a közérdekű kiegyezés. Ezen említett szankciók közös előnye az, hogy a tettes társadalmi környezetében maradhat, vagyis előnyös a családi, társadalmi kapcsolatok fenntartására, a tettes felelősségének erősítésére, további sorsát illetően is. Ugyanakkor nő a valószínűsége, hogy a bűncselekménnyel okozott kár az áldozatnak rövidebb időn belül megtéríthető. A sértett, az áldozat helyzete azáltal is javítható, hogy az anyagi, pénzügyi jóvátételen kívül gyakran erkölcsi elégtételt is kaphat. Az ambuláns szankciók nem lényegtelen előnye továbbá, hogy lényegesen kisebb pénzügyi költségkihatással járnak.

*Dr. Helena Válková
(Fordította: Dr. Nagy Ferenc)*

Nemzetközi kapcsolatok

1992. május 4—7. között Strasbourgban került sor az Európa Tanács rendezésében a börtönlelkészek nemzetközi konferenciájára. Magyar részről dr. Bartha Tibor és dr. Majzik Mátyás lelkész vett részt a tanácskozáson.

Június 18—21. között Velencében tartottak — szintén az Európa Tanács koordinálásában — nemzetközi konferenciát a „Börtönökben előforduló fertőző betegségek és az AIDS kezeléséről”. A magyar büntetés-végrehajtást dr. Németh Mihály alezredes és dr. Zathureczky György, a Pálhalmi Börtön és Fogház főorvosa képviselte.

Július 19-től 23-ig dr. Tari Ferenc országos parancsnok vezetett delegációt Bajorországba. Tagjai voltak: Csóti András alezredes, a Szegedi Fegyház és Börtön parancsnoka, Schneider Gyula őrnagy, az Állampusztai Börtön és Fogház főagronómusa és Olyán István százados, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön nevelője. (Az út tanulságait közreadó dolgozat e számunkban olvasható.)

Július 31 és augusztus 8 között dr. Estók József ezredes és Ruzsonyi Péter főhadnagy vett részt az Amerikai Börtönügyi Társaság kongresszusán. Dr. Estók József előadást tartott a magyar fiatalok elítéltek fogvatartásának problémáiról. (A korrekciós kongresszuson szerzett benyomásokról szintén e lapszámban olvashatnak.)

Új jogszabályok és belső rendelkezések

Törvények

Az 1992. évi XV. törvény módosította a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvényt. E szerint a munkaviszony megszűnését követően a munkanélküli járadék csak annyi hónap elteltével folyósítható, ahány havi átlagkeresetnek megfelelő végkielégítésben részesült a munkanélküli.

A büntetés-végrehajtás valamennyi polgári dolgozójára kiterjed a *Közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény* hatálya. A törvény egyes szakaszaiban lehetőséget biztosít az ágazati miniszter által történő szabályozásra is. Az erre vonatkozó IM rendelet elkészítése folyamatban van.

A kormány rendeletei

A kormány 106/1992 (VI. 26.) számú rendeletében módosította a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény végrehajtásáról rendelkező 89/1990 (V. 1.) MT rendeletet és a társadalombiztosítás egészségügyi szolgáltatásának igénybevételére jogosító igazolványról szóló 54/1992 (III. 21.) Korm. rendeletet.

A 107/1992 (VI. 26.) számú kormányrendelet szabályozza a térítési díj ellenében igénybe vehető egészségügyi szolgáltatásokat és térítésük módját. A rendelet felsorolja a biztosított által részleges térítési díj ellenében igénybe vehető, és a biztosított által csak teljes térítéssel igénybe vehető egészségügyi szolgáltatásokat.

A lakást vásárolni szándékozókat érdekelheti, hogy a 76/1992 (IV. 30.) Korm. rendelet módosította a lakáscélú támogatásokról szóló 106/1988 (XII. 26.) MT rendeletet.

Minisztériumi rendeletek

A lakásra gyűjtők körében jelentős változást jelent a lakáscélú megtakarításokról szóló 90/1987 (XII. 29.) PM rendelet módosítását tartalmazó 16/1992 (V. 29.) PM rendelet hatályba lépése.

A belügyminiszter 9/1992. (VI. 5.) BM rendelete a belügyi egészségügyi szolgálat igénybevételéről szól. A rendelet hatálya kiterjed a bv. dolgozókra, bv. nyugdíjasokra és azoknak velük közös háztartásban élő közeli hozzátartozóira is. Az új szabályozás a belügyi egészségügyi szolgálat igénybevétele miatt nem zárja ki a háziorvosválasztás jogát.

A jogosítványt megszerezni kívánók, de a már azzal rendelkezők számára is fontos új jogszabály a 20/1992 (VII. 21.) KHVM rendelet a közúti járművezetők képzéséről, vizsgáztatásáról és szakképzéséről. Ehhez kapcsolódik a 13/1992 (VI. 26.) NM rendelet a közúti járművezetők egészségi alkalmasságának megállapításáról. A rendelet 8. §-ának c. pontja kimondja, hogy az egészségi alkalmassági vizsgálatot I. fokon a bv-nél szolgálatot teljesítők, vagy munkaviszonyban állók részére a bv. intézet, vagy a BM által kijelölt orvos végzi.

Az igazságügy-miniszter 13/1992 (VIII. 7.) IM rendeletével határozott a szigorított javító-nevelő munkára ítélték büntetésének félbeszakításáról. Végrehajtásáról a 0267/1992/IK Bv. Mell. 8./Op. intézkedés rendelkezett, így a bf-re bocsátottak 1992. augusztus 15-én elhagyták a martonvásári intézetet.

Az igazságügy-miniszter a 11/1992 (VII. 21.) IM rendeletében a Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emlékplakett alapításáról rendelkezik. A plakett ezüst és bronz fokozatát a bv. országos parancsnoka is adományozhatja.

Utasítások és intézkedések

Az igazságügy-miniszter 4/1992/IK Bv. Mell. 4./IM utasításában az IM Bv. Országos Parancsnokság szervezeti és működési szabályzatának közzétételéről rendelkezik. A teljes szöveg az IK Bv. Mell. Különszámában található meg. Az SZMSZ I. részében a parancsnokság jogállását és feladatait határozza meg. A II. rész foglalkozik a parancsnokság szervezeti felépítésével és felügyeleti rendjével, szervezeti egységeivel és ügybeosztásával, a tájékoztatási és információs rendszerrel, a különböző bizottságokkal.

A bv. vállalatok jövedelemszabályozásáról és a bv. anyagi ösztönzési rendszeréről a 7/1992/IK Bv. Mell. 6./IM utasítás, végrehajtásáról pedig a 0263/1992/IK. Bv. Mell. 6./OP intézkedés gondoskodik. Hatályba lépésükkel egyidejűleg (1992. július 15.) a 4/1991/IK Bv. Mell. 3./IM utasítás és a 0150/1991/IK Bv. Mell. 3./OP intézkedés hatályát veszítette.

A bv. országos parancsnoka 0146/1992/IK Bv. Mell. 4./OP intézkedésében a szolgálati lovak alkalmazását és a lovasjárőr-kiképzés rendjét határozza meg. Az intézkedés alapján lovasjárőr szolgálatot Állampusztán, Baracskán, Pálhalmán és Nagyfán lehet szervezni. A kiképzés és a továbbképzés a Baracscai Börtön és Fogházban történik.

1992. június 1-jétől lépett hatályba a fogvatartottak részére érkező csomagok átvételéről, a csomagok házhoz kézbesítési díjának megfizetéséről szóló 0150/1992/IK Bv. Mell. 4./OP intézkedés. Kiadását az indokolta, hogy a fogvatartottak, illetve az előzetesen letartóztatottak részére érkező csomagok bv. intézetekbe történő szállításáért fizetendő kézbesítési díj megelőlegezése komoly anyagi és adminisztrációs terhet jelentett a bv-nek. A Magyar Posta Vállalat ezért kérésünkre felhívta a postahivatalok figyelmét arra, hogy a fogvatartottak címére szóló csomagok feladóit tájékoztassák a kézbesítési díj megfizetésének szükségességéről. A bv. intézetekben szintén rendszeresen tájékoztatni kell a fogvatartottakat, hívják fel hozzátartozóik figyelmét e változásra. Az intézetek a kézbesítési díj megfizetése nélkül feladott csomagokat ugyanis nem veszik át, hanem visszaküldik a feladónak.

Az országos parancsnok 0256/1992/IK Bv. Mell. Különszám/OP intézkedésében a Bv. Sajtóirodájának megalapításáról rendelkezik. A sajtóiroda a bv. országos parancsnoka általános helyettesének felügyelete alatt működik. Feladatait, szervezetét külön szervezeti és működési szabályzat határozza meg. A sajtóiroda részben önálló bv. szerv. Az Országos Parancsnokságtól elkülönült szervezettel rendelkezik, gazdasági feladatait a KEI látja el.

A 0257/1992/IK Bv. Mell. 6./OP intézkedés az adótanácsadói szolgálatot szervezi meg a bv-nél. Az intézkedés alapján a Gazdasági Főosztály adótanácsadói oklevéllel rendelkező erre kijelölt dolgozóját előzetes időpont egyeztetése után felkérhetik a bv. intézetek, intézmények dolgozói és a bv. nyugdíjasként, személyükre vonatkozó adóügyi kérdésekkel. Az adótanácsadás nem terjed ki a vállalkozási tevékenységből származó jövedelem elszámolására.

A bv. országos parancsnok általános helyettese a 0151/1992/IK Bv. Mell. 6./OP-áh intézkedésével Módszertani Útmutatót adott ki a szolgálati kutyák tartásáról, kiképzéséről és alkalmazásáról.

Feltehetően nagy segítséget jelent majd a mindennapi munkában az IK Bv. Mell. idei 2. Különszáma. Ez a bv. munkáját szabályozó hatályos miniszteri rendeleteket, utasításokat, belső rendelkezéseket tartalmazza. A felsorolást tárgymutató egészíti ki.

Az Alkotmánybíróság határozata

Az Alkotmánybíróság 22/1992 (IV. 10.) AB határozatával 1992. szeptember 30-i hatállyal megsemmisítette az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. tvr. 15. § (3) bekezdését. E rendelkezés szerint ugyanis a fegyveres erők és testületek hivatásos állományába tartozó házasságkötést megelőző eljárásban az anyakönyvvezető előtt igazolni volt köteles, hogy az illetékes parancsnok a házasságkötéshez engedélyt adott és az abban megszabott határidő még nem telt el. A határozat teljes terjedelmében az IK Bv. Mell. 4. számában megtalálható.

ELISMERÉSEK

Az állami ünnep alkalmából eredményes munkája elismerésül az igazságügy-miniszter soron kívül előléptette Kucsera Pál alezredest

ezredessé.

Dr. Isépy Tamás, az IM politikai államtitkára adta át a miniszteri előléptetést Kucsera Pálnak, az állampuszta-intézet parancsnokának

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka soron kívül előléptette dr. Huszágh József, Jeszenszky Soma, Magyar András, Puljer Fülöp, Timkó Béla, Vadkerti Iván, Veszélka Vendel, dr. Zeller István őrnagyokat

alezredessé.

Babcsán Mihály, dr. Bok Éva, Buglyó Ernő, Gergely József, Molnár István, Rákli Ferenc, Turcsányi Ferencné századosokat

őrnaggyá.

RÖVIDEN

Czere József, Csordás Gyula, Csóri Lajos, Deák József, Ghyczy Tamásné, Karsai István, Mészáros Lajosné, Papp Mihály, Spiegl József főhadnagyokat

századossá.

Arató Ferenc, Kovács László, Török János, Vezsenyi László, Szolnyik Róbert hadnagyokat

főhadnaggyá.

Töreki Imre törzssászlóst

alhadnaggyá.

Koccintás az állami ünnepen

Egyedülálló mű

(Új büntetés-végrehajtási tankönyv Németországban)^x

Az 1992 első felében megjelent büntetés-végrehajtásról íródott tankönyvet Németországban a szakmai megítélés legjobbnak és a legalaposabbnak tekinti és egyaránt jelentősnek a büntetés-végrehajtásra vonatkozó oktatás, tudomány és gyakorlat szemszögéből. Az ez évben negyedik kiadásként közzétett könyvet egyedülálló műnek, a büntetés-végrehajtás területén igazi tárháznak, kincseshányának minősítik a kötetről megjelenő méltatások. A tankönyv először 1974-ben jelent meg azazal az igénnyel, hogy a büntetés-végrehajtás alapjaiba, alapfogalmaiba vezesse be az olvasót szisztematikus áttekintés formájában. Nem jogi kommentárt akartak írni a szerzők.

Az első kiadású kötetnek még négy szerzője volt, ezt követően, a második kiadástól kezdődően már három egyetemi professzor maradt szerzőként, nevezetesen dr. Günther Kaiser Freiburgból, dr. Hans-Jürgen Kerner Tübingenből és dr. Heinz Schöch Göttingenből. Az említett professzorok elismerten nagy „nevek” a büntetőjogi szakterületen, s egyben ez a tény azt is mutatja, hogy Németországban, de a nyugati országok legtöbbjében is büntetés-végrehajtási joggal foglalkozni ugyanolyan rangú feladat, mint például büntetőjoggal vagy eljárási joggal avagy kriminológiával.

A jelenlegi új kiadás lényegében követi az eddigi megoldásokat az anyag felépítését és rendszerét illetően. A tankönyv négy részből áll. Az *első rész* a büntetés-végrehajtás fogalmát, fejlődését és célját követi nyomon. A *második rész* a büntetés-végrehajtás jogi feldolgozását tartalmazza. Ebben a részben kerülnek

tárgyalásra a büntetés-végrehajtás általános alapelvei, a végrehajtással kapcsolatos speciális jogok és kötelezettségek, a munkáltatás problémaköre, a külvilággal való kapcsolattartás kérdései, a biztonság és a rend témája. A *harmadik rész* a büntetés-végrehajtás rendszerét és szervezetét dolgozza fel, ideértve a különböző intézeti típusok bemutatását, a végrehajtási szemlélyzet és a fogvatartottak kapcsolatát. A *negyedik rész* a büntetés-végrehajtás mint eljárás címet viseli.

Az előző kiadásokhoz képest különösen a fogvatartottak jogai és kötelezettségei, az európai kezdeményezések, a nemzetközi dimenziók felvázolása kapott nagyobb hangsúlyt. Természetesen a kötet súlypontját, a terjedelem legnagyobb részét a németországi jogi és valóságos helyzet elemzése teszi ki, de az első részben helyet kap a külföldi országok büntetés-végrehajtási viszonyainak bemutatása is, Kaiser professzor részéről. Három helyen szerepel a magyarországi büntetés-végrehajtás lényegi ismertetése. A külföldi országok büntetés-végrehajtási jogának alapjai, forrásai körében Kaiser professzor tárgyilagosan ír a magyar jogi normákról, amelyek a hazai büntetés-végrehajtást szabályozzák. A szabadságvesztés-büntetés három végrehajtási fokozatának ítéleti meghatározását a korábbi kedvezőtlen történelmi tapasztalatokkal és így a törvényesség fokozott biztosításának az igényével hozza összefüggésbe. Megállapítja továbbá, hogy jöllehet a büntetés-végrehajtási jog önállósága a magyar szakirodalomban a hetvenes évek óta elismert, azonban a jogforrások különböző területei változatlanul ellentmondásosak, a fogvatartottak jogi garanciáinak korlátozott kialakítása alappal kritizálható. Szól a hazai reformtörekvésekről, a büntetés-végrehajtási jog újra-

^x Strafvollzug. Ein Lehrbuch. 4. C: F: Müller Juristischer Verlag. Heidelberg. 1992

kodifikálásának az igényéről és a bv. bíró feladatkörének további kiépítésére irányuló elképzelésekről (52—53. old.). Megalapítja továbbá Kaiser professzor, hogy a kelet-európai országok között hazánk szankcionálási stílusa áll legközelebb a nyugat-európai országokéhoz (73. old.).

A büntetés-végrehajtás további humanizálásának akadályát képezi szerinte a magyarországi végrehajtási intézetek túlzúsúfoltsága. Figyelemre méltó a fogvatartotti ráta csökkenése, de megítélése szerint ez nem csupán a megváltozott büntetés-kiszabási gyakorlatra vezethető vissza, hanem mindenekelőtt az amnesziák hatásának tudható be. A csökkent fogvatartotti ráta azonban még mindig a legmagasabbak közé tartozik Európában. Ezt a magas rátát összefüggésbe hozza azzal a változatlanul érvényesülő gyakorlattal, hogy bíróságaink végrehajtható szabadságvesztést széles körben alkalmaznak és viszonylag csekély a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés-kiszabási aránya (120. old.).

A németországi büntetés-végrehajtás helyzetét elemezve arra a megállapításra jut Kaiser professzor, hogy az utóbbi években a büntetőjogi rendszer és a büntetés-végrehajtás is megújult. A nyitott és a könnyítéseket lehetővé tévő büntetés-végrehajtás jelentősége megnőtt, a fogvatartottak jogvédelme differenciáltabbá vált.

Ugyanakkor stagnálás is megfigyelhető, ez mindenekelőtt a fogvatartottak munkájának díjazásában és társadalombiztosításában nyilvánul meg. Nagyobb problémák jelentkeztek az új (keleti) tartományokban. Ott először is szervezeti és pénzügyi feladatokat kell megoldani. Új feladatokat ad a megváltozott fogvatartotti struktúra is, a reformok sorsát befolyásolja a külföldi, a kábítószer-függő, a terrorista és más erőszakos fogvatartottak növekvő aránya. A németek a saját fogvatartotti rátájukat is viszonylag magasnak minősítik, ez egyébként 1988-ban 84,9-t jelentett és 52 076 volt a fogvatartottak abszolút száma. Természetesen lehetetlen feladat lenne ennek a tiszta terjedelmét tekintve 570 oldalnyi kötetnek akár a vázlatos ismertetése is ebben a recenzióban, célom mindössze a figyelemfelhívás lehet erre a kitűnő tankönyvre (amelynek egyébként csak az irodalomjegyzéke az 570 oldalon túlmenően 65 sűrű és apróbetűs oldal), azzal a zárógondolattal, hogy a kötet szerzői szerint a büntetés-végrehajtás további fejlődését egy szociális jogállamban a kezelési-nevelési végrehajtás feladata és követelménye kell hogy meghatározza a jövőben is.

Dr. Nagy Ferenc

Névkártyázás

MEGJELENIK PÉNTEKEN

Előfizethető a postahivatalokban

TARTALOM

FÓRUM

1 Dr. Fekete Mihály: A börtönbeli munkáltatás jövője

TANULMÁNY

5 Dr. Vókó György: Előzetes letartóztatás

MŰHELYSAROK

14 Szondi Miklós: Adaptáció a börtönben

19 Máthé Zoltán: Biztonsági őrizet

TAPASZTALATCSERE

28 Beck Gyöngyi—Klettner Anikó—Matiasovics Mária: Kísérleti program

32 Kis-Benedek József: Naprakészen (?)

FIATALKORÚAK

34 Novák Béla Dénes: Kint és bent

37 Turbók Attila: Három monológ

41 Fejes Imre—Vincze Tamás: A fejlődés fő irányai

KÖZELKÉP

54 Pardi Anna: Ruhák „hadbiztosa” (Beszélgetés Gulya Albert nyugállományú ezredessel)

KITEKINTÉS

57 Schneider Gyula—Dr. Tari Ferenc: Felelőség és nyugalom

65 Az előzetesek jogai és kötelességei Straubingban (dokumentum)

69 Dr. Lőrincz József: Társadalmi kontroll Baden-Württembergben

71 Dr. Estók József: Korrekciós kongresszus Texasban

74 Dr. Helena Válková: Bűnözés és büntetőpolitika a Cseh és Szlovák Köztársaságban

RÖVIDEN

81 Nemzetközi kapcsolatok

81 Új jogszabályok és belső rendelkezések

84 Elismerések

TÉKA

86 Dr. Nagy Ferenc: Egyedülálló mű (Új büntetés-végrehajtási tankönyv Németországban)

Képviselők látogatása két intézetben

A parlament alkotmányügyi, törvényelőkészítő és jogi bizottságának tizenkét tagja Salamon László bizottsági elnök vezetésével a közelmúltban a közelmúltban a kalocsai és állampusztai börtönök életével ismerkedett. A látogatásra elkíserte őket dr. Isépy Tamás és dr. Bogdán Tibor igazságügyi államtitkár és dr. Tari Ferenc országos parancsnok. A képviselők a helyszínen szereztek tapasztalatokat a honi börtönviszonyokról, különös tekintettel arra, hogy a kormány már benyújtotta a parlamentnek a büntetés-végrehajtásról szóló törvény tervezetét, miközben készül a jövő évi költségvetési előirányzat is, amelynek biztosítania kell a bv. működőképességét.

